

קובץ גליונות

פרשת חקת

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

מרן ראש הישיבה
הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל

הגאון הצדיק
רבי ישראל אליהו וינטרויב
זצוק"ל

הגאון האדיר
רבי אברהם גנהובסקי זצוק"ל

הגאון הגדול
רבי שלום בן ציון פלמן
זצוק"ל

ויבלחט"א

מרן ראש הישיבה
הגראי"ל שטיינמן שליט"א

מרן שר התורה
הגר"ח קניבסקי שליט"א

מרן פוסק הדור
הגר"נ קרליץ שליט"א

מרן רה"י
הגר"ג אדלשטיין שליט"א

מרן הגאון
רבי יעקב אדלשטיין שליט"א

דברי שיח

כאיל תערוג

פרי חיים

נשיה בחוקיך

גאון יעקב

משנת החפץ חיים

פניני דעת

דובב שפתיים

נפשו גחלים תלהט

פנינים משולחן רבינו

שלמים מציון

דרכי החיזוק

זכות הלימוד בקובץ לע"נ האשה הצדקנית

מרת הדסה דינה בת הרב רבי יצחק רוזנטל זצ"ל

נלב"ע י"ח סיון תשמ"א תנצב"ה

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

מודיעין עילית *בכוללים: עטרת שלמה, ישכר באוהליך, הר"ן הרב אברמוב חפציבה 052-7143196 (דרמר) ישיבת כנסת יצחק נאות הפסגה 052-7608620 קרית ספר בית הכנסת: קהילת משך חכמה 053-3127555 מרומי שדה 08-9791115	הפיסגה 46 (ניתן להשאיר הודעה) בר אילן/נוה צבי 054-8474651 הר נוף בבתי הכנסת: *אמרי שפר *קהילת בני תורה *חניכי הישיבות- רח' ברנד כנסת 054-8429113 (גרוס) נוה יעקב 052-7677676 (לוי) סורוצקין בבתי הכנסת: *אהבת תורה *באר שמואל סנהדריה 052-7171376 מקוה פאג"י עזרת תורה 054-8474651 (אלקין) *בית הכנסת בית ישראל קרית יובל 052-7639488 רוממה *בית כנסת חניכי הישיבות רמות א' 054-8408719 (גולדשטוף) רמות ג' *ביהכנ"ס חניכי הישיבות צא"י 053-3120780 (גליקסברג) רמות פולין *ביהכנ"ס אוהל יוסף 053-3180324 (דורוני) רמת אשכול ביהכנ"ס חניכי הישיבות שערי חסד 054-8498969 (קירט) גילה *ביהכנ"ס חזון נחום 052-7653820 מאה שערים ביהכנ"ס תפארת בחורים (הישן) גוש 80 *ביהכנ"ס בראשות הגאון ר' דן סגל שליט"א	*פוניבז' (אוהל קדושים) *ברסלב אצל הנציגים בישיבות: אורחות תורה בית מאיר בית מדרש עליון גאון יעקב משך חכמה פונוביז' קהילות יעקב קרית מלך שערי תורה תפארת ציון מרכז *חנות גל פז- ר' עקיבא 88 *חנות שאבעס חזון איש 49 פרדס כץ 052-7168580 (אבוהצירא 30) בבתי הכנסת: *מנין אברכים (אבוהצירא 9) קרית הרצוג 03-5708404 (שטרן) 052-7640848 (פרידמן) שכון ה' 053-3151405 (נמירובסקי) *ביהכנ"ס המרכזי	אופקים 052-7635246 (סמיד) בבתי הכנסת: *קייט שיוית אלעד 054-8415551 (הופנר) ישיבת בני ראובן אשדוד רובע ג' - קרית חרדים 058-3231891 (שוורץ) רובע ז' 052-7668323 (מונק) אשקלון 050-4181543 (לוי) באר שבע 052-7628911 (היקלי) בית שמש קריה 02-9910398 (פינקלשטיין) רמה ג' *ביהכנ"ס אהבת תורה 02-9920797 כולל עטרת שלמה ביתר גבעה A *ביהכנ"ס זכור לאברהם בית חלקיה 050-4156578 (מן) בני ברק *שכון ג'/יהודה הנשיא 053-3145900 (גולדשטוף) ויזניץ 050-4192923 (טסלר) בבתי הכנסת: *הליכות חיים *המרכזי - רמת אלחנן *הליגמן *לדרמן *נאות יוסף *משכנות יעקב *דברי שיר *שם אבותי *אוהל משה ורחל- רח' פרל *יד אהרון *שבת אחים בכוללים: *בית הלל *נחלת משה *חזון איש
--	--	---	--

הזמנות במוקדים עד יום שלישי בערב. [*ללא הזמנה מראש]

המעוניינים להפיץ באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900 | הפצה בארה"ב: 6463428424
ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל: k.gilyonot@gmail.com | להנצחות ע"ג הקובץ ניתן לפנות ל: 053-3145900

גליון זה יוצא לע"נ
האשה מרת תקוה לוטה
בת ר' שמואל ז"ל
נלב"ע ד' תמוז תשס"ג
תנצב"ה

דברי שי"ה

ממרן שר התורה הגר"ה קניבסקי שליט"א

פשט על הפרשה

"ויעש משה נחש נחשת" (כא, ט)

דבר העורך

אין זמן פנוי מתורה

ספר בן משפחה של הסטיפלר זצ"ל, שתמיד השתוקק לחטוף אתו איזה שיחה, לשמוע ממנו על שנות בחרותו, איך היה בנובהרדוק וכדומה. אבל אף פעם לא היה שיך לעשות זאת. תמיד למד.

עד שמצא הזדמנות...

הרעבעצין של הסטיפלר היתה מכינה את המאכלים ל"חזון איש" [בהלויתה בקש הסטיפלר שיאמרו בהספד שזכתה לשמש את אחיה הקדוש, החזון איש, במשך עשרות שנים, וגדול שמושה יותר מלמודה].

בימים ההם, הכל היה "איינגע" - תוצרת בית. חלב הביאו מהמחלבה, וממנו היו מכינים חמאה. לא היו מכוונות ומכשירים. היה כלי מיוחד שבו דפקו את החלב הקרוש עד שהפיקו ממנו את החמאה. הכנת החמאה בכלי הזה היתה מלאכה קשה, והסטיפלר לא איפשר לרבנית לעשות זאת. מי עשה זאת במקומה? כמובן, הסטיפלר עצמו, שאגב, היה בעל כח.

אותו בחור ניצל את הזמן שבו היה הסטיפלר מכה בכלי שוב ושוב ומכין את החמאה. הנה, סוף סוף יש לו הזדמנות לשוחח עם הסטיפלר. כעת לא יפריע לו בלמוד...

הבחור נגש אליו ונסה לפתוח אתו בשיחה. אך הסטיפלר התנצל: "מצטער, אני כעת באמצע הלמוד..."

כן גם כשמכינים חמאה אפשר ללמוד... להכות הכלי - ולהגות בתורה. לא רק שזה לא סותר, זה מחויב המציאות - אין זמן שהוא פנוי מתורה. (יחי ראובן)

"אדם כי ימות באוהל!"

בברכת שבת טובה

יחזקאל שולמברג (כ"ב)

יל"ע למה א"ל הקב"ה לעשות נחש ואי משום הא דר"ה (כ"ט א') שיהיו מגביהין פניהן כלפי מעלה יכול להשים דבר אחר על הנס. וי"ל שהענין כמו שפרש"י (בפרשת קרח י"ז ג') אצל הקטרת לפי שהיו ישראל מלעיזין עליו לומר שהוא ממית הראה להן הקב"ה שהוא מחי' והחטא הוא שממית, וה"נ כאן כדי שיכירו שלא הנחש ממית אלא החטא ממית הראה להן הקב"ה שאדרבה הנחש מרפא. שו"ר ברמב"ן עיי"ש.

"עיר סיחון...." "מקריית סיחון...." (כא, כז, כח)

בב"ב ע"ח ב' עיר סיחון אם משים אדם עצמו כעיר זה שמהלך אחר סיחה נאה כו' מקריית סיחון מקריית צדיקים שנקראים שיחין כו' ע"ש. וצ"ע למה סיחון הראשון דרשו לסיחה נאה וסיחון השני דרשו לשיחין ומאי משמע. וי"ל דסיחון הראשון כתיב סיחון מלא ויו והוא בגימטריא סיח נאה אבל סיחון השני כתיב חסר והוא שיחין. עי"ל דבסיחון הראשון שהוא מלא דריש שמהלך אחר סיחו (של האפיקורסין כדפירש"י) הנאה אבל בשני דכתיב חסר אין יכול לדרוש אחר סיחו לכן דרש על הצדיקים שנקראו סיחין.

(טעמא דקרא)

עלי שי"ה

"חודש תמוז"

בשבוע זה חל ראש חודש תמוז, ואמרו לפני רבינו כי יש מגדולי הדורות שדרשו דרך רמז "תמוז" ראשי התיבות ז'מני ת'שובה מ'משמשים ו'באים, כלומר שימי הדין ראש השנה ויום כיפור קרבים ובאים, ויש לזכור לעשות כבר תשובה על עוונותינו.

נענה רבינו דרך צחות ואמר לאותו אחד, אם תרצה אומר לך גם ראשי תיבות - ת'זדרז מ'הר ו'תלמד ז' (כלומר כל שבעת ימי השבוע תרבה בהתמדה) וזה נכון גם לכל השנה...

✽

ברשימות שרשם רבינו, ביאורים על עניני בין המצרים (לא נדפס עדיין, וחלקו צא לאור על ידי ארגון 'אורחות יושר') כותב מרן שליט"א: 'תמוז' הוא שם של עבודה זרה, כדכתיב ביחזקאל פ"ח 'והנה שם הנשים מבכות את התמוז' והטעם לשם החודש, כי ב"ז בתמוז הועמד צלם בהיכל כדתנן בתענית כ"ו ב', אבל אב הוא לשון תנחומים כדכתיב יתומים היינו ואין אב וכתוב כאיש אשר אמו תנחמנו ואומר נחמו נחמו עמי המקום ינחמנו במהרה.

✽

ובמקום אחר כותב רבינו, הנה, בתרגום שני איתא דהמן לא עשה הגורל על תמוז ואב משום שכבר היה בו החורבן ונאמר לא תקום פעמים צרה, וקשה דהא בגמרא מבואר להיפך, מגלגלין חובה ליום חייב וה' דברים אירעו ב"ז בתמוז והחמישי בט"ב ונראה שיתבאר על פי הגמ' בסוטה ט' א' 'לא הכיתי לאומה ושניתי לה ואתם בני יעקב לא כליתם' והיינו דלגוים אין הקב"ה מכה ושונה אלא בפעם אחת מכלה אותם כשמגיע הזמן אבל בישראל אינו כן, והאי קרא 'לא תקום פעמים צרה' בגוים מיירי כדמוכחי קראי, והנה המן שחשב שהיום גורם וביום רע יוכל לכלות ישראל ח"ו לא היה יכול לעשות בתמוז ואב דאם היום הזה מסוגל לכלותם ח"ו כבר היו כלים בפעם א' וכנ"ל (ובזה מדויק הפסוק כלל הוא עושה לא תקום פעמים צרה היינו לענין כלל אין יכול להיות פעמים) ועל כרחך דהיום הזה אין ראוי לכך ולכן חפש יום אחר.

מעניי הפרשה

זאת חקת התורה כ' לפי שהאומות מונין את ישראל מה המצוה הזאת ומה הטעם יש בה. ביאר המגיד מדובנא, משל, לאחד גביר אדיר שרצה להשתדך עם הרב, והבטיח לפרנס את הזוג כל ימי חייו. והרב כיון שהיה עניי אביון הסכים לשידוך נשתדכו ביניהם. עובר תקופה והגביר רואה שבכל פעם שנפגש עם הרב, הרב שותק ואינו מדבר עמו מאומה. כך נמשך הדבר תקופה ארוכה. בירר אצל אנשים, מדוע אין הרב מדבר עמו, הלא הם מחותנים, ונשאל הרב על זה אמר תמה אני עליכם במה אדבר עמו, בלימוד? הלא הגביר הוא עם הארץ! גמור אלא מאי תמהים אתם שהלא אני מחותן שלו, א"כ אדרבא זוהי הקושיא למה נהיית מחותן שלו. אומר הדובנר מגיד, כשאומות העולם מצערים את עם ישראל מה טעם בפרה אדומה. התשובה היא, וכי שייך בכלל להבין את טעם מצוות התורה, איך שכל אנושי מסוגל בכלל להבין זאת, אלא מאי, שהלא מצינו הרבה מצות שכן יש להם טעם. א"כ, אדרבא הקושיא היא על שאר המצות, איך שם ניתן טעם, ברם בפרה אדומה לא קשה מיד וזה שאמר זאת חוקת התורה אשר צוה ה' לומר היינו המצוה שכן יש טעם שצוה ה' לאמור את הטעם, זהו החוק קשה מה שייך טעם. על כן יאמרו המושלים ואיתא בגמ' ב"ב ע"ח ב' המושלים אלו המושלים ביצרם בואו חשבון בואו ונחשב חשבוננו של עולם כו' עיר סיחון אם משים אדם עצמו כעיר זה כו' והקשה הדובנר מגיד מאי טעמא הוציאו הפסוק מפשוטו ולא פירשו על פי פשוטו על כן יאמרו המושלים וכו' וביאר דבאמת לא הוציאו הפסוק מפשוטו ואדרבא משם גופא אנו למדים חשבוננו של עולם והביאור דהנה ביציאת מצרים שמעו עמים ירגזון וכו' וכל האומות פחדו להלחם עם עם ישראל ברם למואב היה חשבון אחר כיון שהקב"ה אסר מלהתגרות במואב וכיון שכן הם לא חששו ברם מה עשה הקב"ה הביא את סיחון שיכבשו את מואב וכמו שכתוב עמון ומואב טיהרו בסיחון ואז יכלו עם ישראל לכבוש את מואב וא"כ רואים אנו שאדם יכול לחשב חשבונות ולהקב"ה יש את הדרכים שלו וזהו בואו חשבון בואו ונחשוב כו' דהנה אדם רוצה ח"ו לאכול חלב וחשוב הלא הרבה אכלו ולא נחנקו מיד אלא מאי הקב"ה יתן עונש בהמשך נו נסתדר עם זה אבל האמת שאינו יודע באיזה דרך הקב"ה יענישו והרבה דרכים למקום עד כאן דברי המגיד מדובנא.

וע"ז הוסיף רבינו שחשב לבאר על דרך הנ"ל קצת באופן אחר שבאמת מעוד ענין שם אפשר ללמוד חשבוננו של עולם דהנה מתי שישראל עברו בין ב' ההרים נכנסו שם הגוים ורצו לרגום אותם באבנים והנה בגמ' בברכות איתא דהיו אלה אמורים ברם בתרגום יונתן פירש דהיו אדום ומואב ובאמת למואב היה חשבון בזה כיון שידעו שהקב"ה אסר על עם ישראל להחזיר להם מלחמה א"כ ילחמו עמם ולא יוכלו להשיב להם ברם מה עשה הקב"ה שלא הוצרכו עם ישראל ללחם דדיבק ב' ההרים זה לזה וכולם מתו א"כ רואים מזה חשבוננו של עולם והרבה דרכים למקום.

(מנחת תורה)

ידוע המעשה עם רב פרידא שחזר ולימד מאות פעמים אותו דבר לתלמיד עד שהבין ושאלתי לרבינו שליט"א דהנה הגמרא מפליגה בשבחו של רבי פרידא, ואכן מובן שיש בזה שבח גדול שחזר שמונה מאות פעמים על דבר אחד, עד שתלמידו יבין, ובהחלט מגיע לו שכר עצום על זה.

אבל מדוע לא מזכירה הגמרא כלל את אותו תלמיד. הלא אדם רגיל, אחר שלא היה מבין כמה פעמים היה מתייבש ואומר "זה לא בשבילי", ויוצא לעסוק בדברים אחרים. ואותו תלמיד לא מתייבש אלא שומע עוד פעם ועוד פעם. שמונה מאות סיבות היו לו לקום מהמקום ולעזוב את התורה. אבל בעקשנותו וברצונו העז הוא נשאר ומנסה בכל כוחו לקלוט מה שרבי פרידא מלמד אותו.

וכי לא מגיע לו צ"ש על המאמץ הגדול שמשקיע בשביל להבין את הסוגיה ואינו מוותר עד שלבסוף מצליח להבין, אפילו מילה אחת הגמרא לא אומרת עליו, רק את רבי פרידא משבחים. וכי לא ראוי הוא למילה טובה אחת קטנה? ואמר לי הגר"ח שליט"א, עינינו הרואות כי אדם החולה במחלה קשה לא עלינו, וכל הרופאים הרימו ידיים ואומרים שאין הם יודעים מה לעשות ושאלו עוד סיכויי שימשיך לחיות, מה לא יעשה אדם זה בשביל הסיכוי הכי קלוש שיש לו, אם ישמע על טיפול חדש בקצה העולם שעולה הון תועפות, הרי לא יחסוך כל מאמץ בשביל לנסות, בידעו כי חייו תלויים בכך, שום דבר כבר לא נחשב בעיניו לכלום.

וכי משהו ישבחו אותו על כל מאמציו? משהו יעריך אותו ויתן לו צ"ש? הלא זה מתבקש מאליו. מאחר שחייו תלויים בכך, כל אדם היה עושה את מה שהוא עושה, ואין בכך כל שבח מיוחד.

הוא הדין אמר הגר"ח, מי שמבין כי התורה זה עצם החיים שלו, הרי מובן מאליו שישקיע את כל כוחו ומרצו בשביל לזכות לתורה, אם הוא מבין שיאוש מתורה כמוהו כיאוש מעצם החיים, מובן מאליו שלא יעיז להתייבש ולנתק עצמו מהתורה מקור החיים.

ממילא אותו תלמיד שנשאר עד שהבין אף על פי שעלה לו הדבר במאמצים רבים, אין כל טעם לשבחו כי זוהי חובתו אם מעונין הוא לחיות, שכן אם לא היה עושה כן שוב לא היה טעם בחייו, אבל רבי פרידא שהשקיע את כל זה בשביל ללמד לאחרים, אותו יש לשבח בצורה יוצאת מן הכלל.

בזה נוכל להבין ולקבל טעם, מה זה "אין התורה נקנית אלא במי שממית עצמו עליה", רק מי שמוכן להמית עצמו על דברי תורה הרי זה מוכיח שמבין הוא כי התורה היא עצם החיים שלו ובלעדיה אין לו חיים אחרים לכן מוכן להקריב הכל, אף את חייו האמיתיים אם יצליח לזכות לעוד קצת תורה, ורק בצורה כזאת אפשר לקנות תורה.

(אש תמיד)

אמר רבינו חידה, איך יתכן מי שרק מסתכל ולא עושה שום מעשה וכבר נטמא? התשובה, מי שמשמר את הפרה אדומה והוא גמ' מפורשת בבא מציעא צ"ג א' המשמר את הפרה מטמא בגדים.

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות וש"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

באי"ל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

גליון 157.

שנה ג'

פרשת חוקת

שנת תשע"ו

לבערות הארות הוספות על הפנינים
הנבחרים בעלון, לתרומות והצטרפות נא
לפנות ל: 0527899334 או בכתב
או ל: 0527899334 בין הסודרים או בכתב
0527899334 או בפקס 0527899334
ולציון עמוד העריכת עלון באיל הערוג

פניני הפרשה

שהפרה אדומה לא כיפרה על העובדים לעגל, אלא את התביעה שהיתה על כלל הציבור בגלל אותם אנשים שעבדו לעגל, וכפרה כזו יתכן ששייך אפי' אם לא עושים תשובה [הנה לפני המלחמה העולמית האחרונה נפטרו צדיקים גדולים כהגרח"ע הגר"ב והגרש"ש זצ"ל ועוד הרבה צדיקים ובכל זאת לא נתבטלה הגזירה, אמנם יתכן שולא זה הי' עוד יותר גרוע רח"ל]. (איהל"ש כאן)

לראות שתלויים בחסד עליון

כא, ה בלחם הקלקל.
פרש"י לפי שהמן נבלע באיברים וכו' אמרו עתיד המן הזה שיתפח במעינו כלום יש ילוד אשה מכניס ואינו מוציא.

וצ"ב הרי הם כבר אוכלים את המן מ' שנה ולא נתפח ולמה עכשיו הוא עתיד ליתפח? ורבינו בחיי כתב המן הי' להם לכבוד ומעלה, כי למעלת דור המדבר היו כמלאכי השרת, הי' המן בא להם דבר יום ביומו כדי שיהיו עיניהם תלויות תמיד אל ה' וכו', והענין הי' להם להרגיל נפשם במדת הבטחון והאמונה בשם יתב' ע"ש.

היינו בראותם יותר משאר האומות איך שתלויים בחסד עליון, וזה הי' לאשרם שהם ראויים לדרגה הזאת ברוחניות אבל הם לא הבינו וזה נהפך להם לרועץ כי מזה נשברו וירדו, ולו יחמנו הבינו שאם ניתן להם מצב כזה צריך להבין שזה לתועלת לדרגתם הרוחנית כי כל המצבים הם לפי דרכו בעלתו בדרכי שמים. (איהל"ש כאן)

משעבדין את ליבם

פרש"י ואמרו רבותינו וכי נחש ממית או מחיה אלא בזמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם בשמים היו מתרפאים ואם לאו היו נמוקים.

והנה לא כתוב כמה זמן הוצרך להסתכל על נחש הנחוש, ויתכן שהספיק מבט אחד אם על ידו הי' מתעורר לתשובה דע"י שהסתכל ושיעבד לבו לאביו שבשמים ושב בתשובה הוא נתרפא ואם לא התעורר לתשובה לא הי' מועיל אפילו אם יסתכל כל היום על הנחש. והנה מאחר שהעיקר הי' תלוי במה ששיעבדו את לבם לאביהם שבשמים הי' צריך להיות המשעבד את לבו, אע"פ שלא הביט על הנחש נחוש יתרפא אבל ממש"כ רש"י שהי' חילוק בין הנחש לשאר בע"ח שבזה הי' צריך הבטה ובשאר בע"ח מספיק ראי', משמע שהיו צריכים להסתכל וצ"ב, וע"כ כיון שהקב"ה אמר שהריפוי יהא באופן זה לא היו מתרפאים בלי שיסתכלו.

והנה בשלמא אם מי שהי' חולה בסיבת דבר אחר הי' נרפא ע"י שהביט בנחש מובן למה כתב וחי, אבל אם מדברים על הנשוכים מהנחש הי' צ"ל שלא ימות מהנשיכה [עי' אוה"ח ובמשך חכמה]

והנה בפסחים נו איתא שחזקי' כיתת נחש הנחוש לפי שטעו אחריה אמנם אין מוכרח שזה הועיל להתרפאות דיתכן כך דימו בעצמם, דהנה בשאר חטאים שחטאו אנשי דור המדבר הקב"ה העניש או מחל, אבל בחטא זה הי' דבר מיוחד של העמדת הנחש שהוצרכו לשעבד את לבם לאביהם שבשמים בכדי להתרפאות. (איהל"ש כאן)

מדוע שתי שערות שחורות פוסלות בפרה אדומה?

שח הגאון רבי נתן זוכובסקי שליט"א, מראשי ישיבות "גאון יעקב" ו"חכמה ודעת":

שמעתי מרשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגראי"ל שטיינמן שליט"א, בתור נער צעיר, בישיבת "חפץ חיים" בכפר סבא, בפרשת פרה, הוא אמר לנו, נערים צעירים שלמדנו בישיבה: שתי שערות שחורות בפרה אדומה פוסלות, שיערה אחת אינה פוסלת, מדוע? וביאר: שתי שערות זהו חיבור, וכשיש חיבור לדבר רע, לשערה שחורה, זה נותן כח.

הוא הוסיף לנו אז: קל וחומר למידה טובה המרובה ממידת פורענות, אם יתחברו בחורים לעליה בתורה ויראה, יהיה חיבור לדבר טוב, שניים יכולים להרים את כל הישיבה!

[ספר "סברי מרנן"]

נקראת על שמך

שם ויקחו אליך פרש"י לעולם היא נקראת על שמך פרה שעשה משה במדבר ועי' שפ"ח שבכל הפרות היו מערבין מאפר הפרה שעשה משה, והרי גם שם משה לא עשה כלום אלא אלעזר, וכל המתעסקים בשריפתה ואסיפתה הכל נעשה ע"י אחרים ולמה נקראת על שמו?

אלא הא מבואר דענין הפרה הוא כפרה על חטא העגל וכמאמרם הובא ברש"י [להלן בסוף הענין] משל לבן שפחה שטייף פלטין של מלך אמרו תבא אמו ותקנה הצואה, כך תבא פרה ותכפר על העגל. א"כ הא ודאי כיון שהוצרך משה להיות מ' יום האמצעיים עם תפילה בלי הפסק להתפלל, וזה הי' במסירות וביגיעה שלא אכל ולא שתה ולא נח רק עמד בלי הפסק בתפילה, ואחרי הכל עדיין הרצון הגמור זכה רק בסוף מ' יום האחרונים ביהכ"פ שבו נתרצה רצוי גמור.

א"כ בלי המסירות של משה היה ח"ו השמדה שלא הי' מכפר הפרה, כי הפרה היא אחרי כל הכפרות שפעל משה ע"י מסירותה א"כ ודאי זה נקרא הפרה שעשה משה כי ענין הפרה היא לא רק הפעולה המעשית, שחיטתה, ושריפתה, ואסיפת אפרה ואח"כ ההזאה, אלא זה הכל מכח התכלית שזהו הכפרה וזה הי' בעיקר ע"י משה רבינו.

ב) ועוד י"ל דנקרא על שמו כיון שמסר נפשו ועמל בפרשת פרה אדומה, וכמובן שלא הוצרך לעמול על הידיעה הפשוטה מה שאנחנו צריכים לעמול, אלא דלמד הפרשה בכל ההיקף ובכל ההלכות וכל מה ששייך בה פשט רמז דרוש וסוד והכל הי' לאמיתיה של תורה עד הסוף, וזה הי' עמל שאצל משה רבינו נקרא יגיעה וכיון שמסר נפשו ממילא נקרא על שמו, דבלי משה לא היינו יודעים א"כ עמלו של משה מונח בכל הפרות אדומות ויש לזה שייכות אליו דהכל בזכותו.

ג) ועוד י"ל דכיון שמשנה צוה את הדינים איך שתיעשה משו"ה זה נקרא על שמו וכמו מדינה המנצחת במלחמה אע"פ שהחיילים נלחמו מ"מ הנצחון נקרא ע"ש המלך המפקד על המלחמה. (איהל"ש כאן)

מיתת צדיקים מכפרת

פרק כ' פסוק א' ותמת שם מרים פרש"י למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה וכו' אף מיתת צדיקים מכפרת, והנה מרים מתה בהיותה בת ק"ו שנים ומכאן ילפינן שמיתת צדיקים מכפרת, ומשמע שמיתת הצדיק מכפרת אפי' כשהצדיק מת בזקנה.

והטעם שזה מכפר י"ל שהצער שמצטערים על ההפסד הרוחני שנגרם בזה שמרגישים את הכאב שחסר הצדיק ומרגישים את צער השכינה בחסרון צדיק, זה הרי הם כיסורים שמכפרים, ובאמת בפסוק לא נזכר שבכו על מיתת מרים כמו שנזכר שבכו לאחר מיתת אהרן ומשה.

וצ"ב מאי נ"מ לנו בזה שמיתת צדיקים מכפרת הרי זה שייך לחשבונות שמים [ובדאי צריכים להשתדל שלא יצטרכו להגיע ח"ו לכפרה זן] והנה אם נימא דמיתת צדיקים מכפרת דוקא אם עושים תשובה י"ל דאמרו שמיתת צדיקים מכפרת בשביל שיעשו תשובה ויתכפרו.

אמנם אפי' אם זה מכפר בלי תשובה מ"מ מסתבר שאם יעשו תשובה דרגת הכפרה תהיה יותר גדולה, וכעין זה עי' תוס' ישנים יומא פ"ה ב' ד"ה תשובה בעיא יוהכ"פ דלרבי דס"ל שיוהכ"פ מכפר בלי תשובה מ"מ לכפרה גמורה צריך תשובה, וי"ל דמשו"ה לימדנו מיתת צדיקים מכפרת.

ובאמת קשה למה זה יכפר בלי תשובה?

אמנם אם צריך לעשות תשובה א"כ יתכפרו ע"י התשובה ומה מוסיף כפרת מיתת צדיקים?

והנה מצינו בכתובות קג, ב שיצתה בת קול ואמרה כל מי שהי' באשכבתי דרבי מזומן לחיי עוה"ב, ולא מסתבר שכל המשתתפים בהלוייתו עשו תשובה הרי משמע ששייך כפרה בלי תשובה.

ומה דאיתא בעירובין נ"ד ב' ששאלו את ר' פרידא אם רוצה שכל דורו יזכו לחיי עוה"ב, לפי פשוטו צ"ב וכי כל החוטאים יזכו לחיי עוה"ב בלי שיעשו תשובה, ואולי הכונה שיזכו לסייעתא דשמיא מיוחדת להתעלות.

ועוד יתכן שמיתת צדיקים אינה מכפרת על חטאי היחידים שלא יענשו בעוה"ב אלא זה מבטל גזרות קשות שנגזרו על כלל הציבור בעוה"ז וכמו

ענין בפרשה- רפואה

ויעש משה נחש נחשת וישמהו על הנס והיה אם נשך הנחש את איש והביט אל נחש הנחשת וחי.
הנה כבר כתבנו מדברי רבנו בגליון פר' משפטים תשע"ד על עניני רפואה, וכאן נביא עוד כמה ענינים

רופא חולי עמו ישראל

מקשים למה אומרים רופא חולי עמו ישראל ולא רופא חולים וכי רפואת חולי העכו"ם אינם על ידו ית"ש? ולדברי הנפש החיים. שער א' שכל מה שמתפללים זה מצד חילול שמו יתב' בצער ישראל וגם בצער היחיד יש צער למעלה, א"ש מה שאומרים רופא חולי עמו ישראל כי זה שייך רק בחולי ישראל שיש מהם צער למעלה, משא"כ חולי העכו"ם, מאחר דא"א לבקש אלא רק מחמת הצער של מעלה.

ועוד י"ל למש"כ בתולדות הגר"ז מסלאנט שמעתי מפי הר"ג משאדווע ז"ל שחלה ר' דוב אחיו של הגר"א ז"ל ואמר הגאון לר"ג נלך לבקר את החולה ומצאו שם ב' רופאים ואמר הגר"א מה לך רופאים ה' רופא חולים?

ושאל לו הרופא ואמר וכי לחנם ברא הקב"ה רופאים ורפואות? והשיב לו: וכי לחנם ברא הקב"ה חזירים אלא לערלים ולטמאים, הרופאים ג"כ לגוים ולא לישראלים ה' רופא חולים בורא רפואות עכ"ד.

ולפי"ז י"ל דאומרים רופא חולי עמו ישראל כיון שאת עמו ישראל הקב"ה מרפא בעצמו, משא"כ רפואת הגוים היא ע"י רופאים, אמנם יל"ע אם זה רק על אנשים בדורה גבוהה או שזה ההנהגה עם כלל ישראל בכל דורה שנמצאים [וכד' הרמב"ן מה לרפואים בבית יראי ה']

ועוד י"ל דיל"ע אם חתימת הברכה זה שבח או גם בקשה, והנה בב"מ פ"ה ב' איתא גזר רבי תעניתא וכו' כי מטא למימר מחיה המתים רגש עלמא עיי"ש.

ומבואר שמנעו מהם לומר מחיה המתים בשביל שלא יהא עכשיו תחיית המתים, ואם חתימת הברכה זה רק שבח ולא בקשה למה יהא ע"י אמירתם תחיית המתים, והתוס' שם כתבו אע"ג דאיכא נמי מחיה המתים מקמי משיב הרוח וכו' אבל תחיית המתים עיקרה היא בחתימתה עיי"ש הרי שחתימת הברכה זה תפילה, ולפי התוס' זה העיקר ולפי"ז א"ש מה שאומרים רופא חולי עמו ישראל כי אנו מתפללים עבור חולי ישראל ולא עבור חולי העכו"ם, וכן נראה מדאמרו בפסחים ק"ז ב' חותם בגאולה אמר רבא ק"ש והלל גאל ישראל דצלוחא גואל ישראל מ"ט דרחמי ניהו הרי דסיום הברכה זה גם בקשה, עיין בבאור הלכה סימן קכ"ד סעיף ו' ובאמת אפי' אם נימא שזה שבח מ"מ שאם הצדיק אומר דבר לרעה אפי' שלא נתכוין שיהי רעה לשני מ"מ הוי כשגגה היוצאת מלפני השליט ויכול להיות רע וא"כ אותו הדבר גם להיפך דאם צדיק אומר דבר לטובה אע"פ שאינו מתכוין לטובה יכול לגרום שיעשה הטובה.

ויר"ל דלכך אומרים רופא חולי עמו ישראל לפי שלא רוצים להזכיר רפואה לגוים, אמנם בברכת אשר יצר חותמין רופא כל בשר ולא רופא חולי עמו ישראל דשם זה שבח ולא בקשה ולכן כל הפירושים שכתבנו לא שייכים שם. (ימלא פי תהלתך ביאורים בתפילה)

היתר להתרפאות

והנה באבן עזרא תהילים (ל"ב י') כתב ודע כי הכתוב לא התייר להתרפאות רק ממכת בן אדם כי השם לבדו הוא רופא ישראל ורפואתו לחזק נפשו ולהוסיף על יראתו עכ"ד. וכעין זה כתב רבינו בחיי פרשת משפטים כ"א י"ט. וצ"ע מדאמרין בב"מ פ"ה ב' שמואל ירחינא אסייה דרבי הוה חלש רבי בעיניה וכו' עיי"ש הרי רואים שמותר להתרפאות גם שלא ממכת בן אדם.

וכן צ"ע מדאמרין בע"ז נ"ה א' בשעה שמשגרין יסורין על האדם משביעין אותם שלא תלכו אלא ביום פלוני ולא תצאו אלא ביום פלוני ובשעה פלונית וע"י פלוני וע"י סם פלוני, ובפשטות לא משמע דקאי על מכות הבאות ע"י אדם אלא שנחלה בידי שמים וא"כ מהו ע"י פלוני וסם פלוני ולא איירי שם דוקא על עכו"ם, אמנם בב"מ פ"ה א' אמרין ורפא ירפא מכאן שניתנה רשות לרופא לרפאות, והתוס' כתבו וא"ת והא מרפא לחודי שמעיין לי וי"ל דה"א ה"מ מכה בידי אדם אבל חולי הבא בידי שמים כשמרפא נראה כסותר גזירת מלך עכ"ד. הרי מבואר דיש רשות לרפאות גם חולי הבא בידי שמים ודלא כאבן עזרא. (אילת השחר משפטים)

אמונה ורופאים

שאל בחור ישיבה אחד מה לחשוב בשעה שעומד לעשות ניתוח חמור?

אמר מרן: לחשוב שיש רבנו של עולם.

וסיפר אותו בחור ישיבה שהוא שם דבר זה על ליבו ונתן את דעתו על כך וממש הרגיש שהוא לא ביד הרופאים ושהם לא קובעים אלא הוא רק ביד הבורא עולם ונכנס לניתוח בשלוה עלאית, עד כדי שאפילו הרופאים התפללו ואמרו לו שכשהם מתבוננים עליו רואים שהוא כה שליו עד שאפשר לחשוב שמנתחים אדם אחר ולא אותו. (מוזקנים אתבונן)

לא לפחד

לאחד שכבר נכנס בו פחד גדול מכל ענין הרפואה הרופאים הזריקות וכל הטיפולים וביקש עצה, אמר מרן לדעת שלפחד זה רק מרבנו של עולם. אמר אותו אדם שהוא מאד מפחד מרבנו של עולם ובכל זאת מפחד מהרופאים ענה רבינו: אכן אתה מפחד מרבנו של עולם אבל מהרופאים יותר וצריך לדעת שלפחד רק מרבנו של עולם. (מוזקנים אתבונן)

ברכת אשר יצר.

כל בשר למה רופא "כל" בשר. וכי כולם חולים?

משמע דעצם זה מה שיש חלולים, נקבים, ואם יפתח או יסתם אחד, נמצא דכל רגע כאילו יש רפואה! מצב של רפואה! איזה מכוונה שיש באדם זה נורא ואיום! וכן הוא בכל הבריאה, איזה חכמה, ממש נורא ואיום! אי אפשר לתאר, והכל דופק, וברגע שיש משהו שלא דופק... שאם יפתח אחד או יסתם אחד. כל דבר, יש במוח כל כך הרבה תאים, אם תא אחד לא בסדר כבר יש פנצ'ר לא טוב כאן וכאן. ובאמת שכן כל ההריון והלידה זה הכל ניסי ניסי! ניסי ניסי! ובן אדם חושב זה הולך ככה....

אין רפואה למכתו

רואים לדאבונינו שיש הרבה מאד חולים רח"ל שאינם מתרפאים, עד... רח"ל. ומתפללים על מה עשה ה' ככה, אך בדברי חז"ל מצינו כי המבזה תלמיד חכם אין רפואה למכתו... ואם חז"ל אומרים "אין רפואה למכתו" זה כפשוטו רח"ל. אין רפואה למכתו!

וזה דבר שכיח מאד בפרט בישיבות, שמבזים את הראש ישיבה ואת הרמ"ם והמשגיחים, וזה הכל בכלל "אין רפואה למכתו" רח"ל...

לרופא צריך להיות ההכרה הכי גדולה

בן אדם לא מרגיש טוב. הוא חולה, אומרים בני אדם למה נהיה חולה? הוא התאמץ יותר מדאי... אין זה נכון, לא בגלל זה נחלים, אלא זה עבירות וחשבונות... אין כזה דבר "איבערעאנג" - עבר את המדה... זה חסרון אמונה, אנשים חיים כל כך בבלבול לא חושבים מה שמדברים, מדברים בשפת הרופאים!

הרופאים הרי אינם מאמינים, ואנשים אע"כ חוזרים על דבריהם, ומדברים כלשונם, ותולים בסיבות.

הפלא הגדול ביותר הוא כי לרופא היה צריך להיות הכרה הכי גדולה ברבנו של עולם, הוא הרי רואה ממש... כסדר... ניקח לדוגמא את המוח, הרי יש במוח מליארדים תאים! וכשחלילה וחס תא אחד הוא לא בסדר. כבר רחמנא ליצלן... ואי"ז משפיע כלום על הרופאים. הוא יכול לראות בריאה נפלאה כזו מליארדי מליארדים תאים... והרי בו בעצמו יש את כל זה... אותו דבר בעין יש הרי מלירדים של תאים. וכן באוזן וכמעט בכל האיברים. רק יש מיוחדים כגון הלב, המוח, ועוד... ווער האט דאס געמאכט?

רגע של חיים

ר' אברהם רביץ ז"ל היה קשור למרן רבנו יבדלח"ט ונביא כאן מהביקור האחרון שביקרו רבנו שליט"א בבית חולים ג' ימים קודם פטירתו שבו היו דברים יקרים במעלת היסורים. וכך בערבו של יום רביעי כ"ה טבת תשס"ט ערך רבנו ביקור חולים אצל הרב רביץ ז"ל. ונביא חלק מהדברים הרב רביץ אני רוצה לשאול את הראש הישיבה עד כמה השיעור שאדם צריך להתפלל על חייו.

רבנו: אי אפשר לתאר. מה זה רגע של חיים, המצוות שוות כל הון דעלמא כל כמה שסבורים ורוצים לעשות טוב. זוהי מצווה לחטוף מצוות אדם צריך להיות מאושר כל שהוא יכול להספיק לעשות. שם בעולם אין לו את האפשרות. ה' יתברך יעזור שתהיה בריא ותזכה לישועות.

לקט דברי מרן רשכבה"ג שליט"א -
מתוך ספרי אילת-השחר על פרשות התורה
מאת: הרה"ג ר' יוסף צבי רינהולד שליט"א

בעשיית דבר (קופת חולים, תחליפי חלב) שרוב הציבור עושה, אין חיסרון בבטחון

פר' בראשית ג, יט בזעת אפך תאכל לחם. אדם הראשון היה צריך לחרוש ולזרוע ולעשות את כל המלאכות בידיו. ואף שהיה חכם מאד, לא תיקן מחרישה.

ושמעתי בשם הר"ן, דלכך ניתן לו אריכות ימים לדורות הראשונים לפי שהיו צריכים לטרוח הרבה זמן על כל דבר. ובאמת זה עבודה קשה מאד, אבל הקב"ה נותן כח לכל דור לפי צרכיו, (כגון זה שזמן ההנקה היה עד לפני זמן קצר כ"ד חודש. ולאחר שנמצאו תחליפים, כבר אין כוחות לזה. וכן אחוזי הנולדים על ידי ניתוח בזמננו גדולים מאד, משום שיש יותר אפשרויות לזה. וכן לא היה קופת חולים והיו זקנים מופלגים שלא יצאו ממקומם לרופא. אבל לאחר שנהיה הדבר, אי אפשר בלי זה, ובפרט כשיש ילדים. ובעשיית דבר שרוב הציבור עושה, אין בזה חסרון בבטחון).

להכנס לספק-מיתה בשביל חיי עולם

פר' מקץ מג, ח ... ונחיה ולא נמות. פרש"י ברעב. בנימין ספק יתפס ספק לא יתפס, ואנו כלנו מתים ברעב אם לא נלך, מוטב שתניח את הספק ותתפוס את הודאי. צ"ב, וכי לא חשב על סברא זו. ואולי לא חשב שימותו, רק יסבלו מאי-תזונה, ויוכלו לחיות ממה שהיה להם. ... אבל לא משמע כך.

והנה, לפי טענה זו משמע, שהדין הוא שצריך להכנס לספק מיתה לתועלת חיי-עולם אפילו שמפסידים חיי-שעה.

עיין אחיעזר ב, סוף טז על חולה שלדברי הרופאים לא יכול לחיות זמן רב, ועל ידי ניתוח, יש אחוזי הצלחה מעטים שיחיה הרבה שנים, האם לעשות הניתוח? ומכאן לכאורה ראייה לנידון זה.

הצדיקים רואים את הניסים גם תוך הסתר-הפנים

פר' בשלח טו, כו כי אני ה' רפאך. פרש"י ואם אשים הרי הוא כלא הושמה כי אני ה' רופאך זהו מדרשו. צ"ב, דאם היא כלא הושמה, למה ישים אותה. וממה נפשך אם יהיו צדיקים, למה יחלו. ואם לא יהיו צדיקים, למה יתרפאו? (עיין אוה"ח ומהר"ל ד).

והנה, בהנהגה זו כשמקיימים התורה, אין מחלות

יש הסתר-פנים.

ולאנשים, נראה הרבה פעמים, שהצדיקים סובלים יותר מרשעים. דאל"כ, היה נשלל קצת הבחירה.

ומכל מקום, הצדיקים רואים בעצמם הטובה שיש גם בעולם הזה ומבחינים בניסים שיש להם תדיר. ולאחרים קשה לראות דבר זה. ועוד, שעל ידי היסורין מנכין להם מהחטאים, ועל ידי זה לא יפסידו לעולם הבא.

(ועיין מש"כ מרן שליט"א בפר' וארא ו, טז עה"פ ושני חיי לוי). אמנם, יש שמקבלים שכר על מעשיהם הטובים, בעוה"ז (עיין מש"כ מרן שליט"א בפר' בחקתי כו, יג ובעוד כ"מ).

ובתנא דבי אליהו (רבה כז) איתא, דהת"ח שבדור, סובל עוונות הדור שבתוכו (אבל זה מדובר בבעל מדרגה גדולה).

שכר-הרופאים

פר' משפטים כט, יט רק שבתו יתן ורפא ירפא.

ברמב"ן, למה לא אמר 'שכר שבתו ורפואתו יתן'? להגיד, שיתן השכר לרופאים וירפאו אותו. ולא יוכל לתבוע שכר, והוא יתן לרופאים, והוא יעשה בו דברים אחרים. [קובץ שיעורים דן, האם ריפוי זהו חוב ממון, או יש חיוב רפואה. עיין אילת-השחר גיטין יב: ב"ק פה:].

לרופא אסור ליטול שכר על הרפואה, אלא שכר בטלה. (עיין שו"ע יו"ד ש"ל, ב. הרמב"ם ריפא בחנם. ועיין תוס' הרא"ש ברכות ס. שיש ילפוטא שמותר לקבל שכר) ולא לכל אחד יש יכולת לתבוע הרבה שכר בטלה. ויל"ע, האם המזיק חייב "רק" שכר בטלה [א.ה. כי זה מה שמותר לרופאים ליטול על פי הדין]. או אם למעשה הרופאים לוקחים יותר כסף, צריך לשלם כפי מה שלוקחים.

לשיטות שחייבים בגרמי מדאורייתא, למה צריך פסוק על ריפוי, הרי גרם לו להוציא הוצאות על ריפוי.

על תשלום שבת לא קשה, כי זהו מניעת רווח. אבל ריפוי, זהו היזק ממש. תרגום יב"ע, 'ואגר אסיא ישלם עד דמתסי'. יתכן שבא לומר, זה דוקא על ריפוי שמחויב עד שיתרפא, אבל שבת בעודו כשומר קשואים אף שלא התרפא לגמרי.

ויש עוד הרבה בעניני רפואה בספרי מרן שליט"א ועוד חזון למועד אי"ה

אחד הנוכחים מספר רבנו על הייסורים שהרב רביץ חווה.

רבנו: יסורים ממרקים, הייסורים מכפרים עונות הדבר הכי טוב, לאיזה אדם אין עבירות, ממילא זה מכפר, אבל זה על העבר ומכאן ולבא זה מאוד קשה, ה' יעזור שיפסיקו ותהיה לך רפואה.

מדת פורענות

כתוב בפר' שמות (ד, ז) ויוצאה מחיקו והנה שבה כבשרו. פרש"י מכאן שמדה טובה ממחרת לבא ממדת פורענות שהרי בראשונה לא נאמר מחיקו ונצטרע רק בהוצאת ידו, והנה רואים שאנשים בריאים נחלים רח"ל ברגע ורפואתם מתמשכת זמן רב, ואולי המדה טובה מרובה לענין זה דמאריכין להם זמן רב עד שהם נחלים, ועוד יתכן שיש כאלו שלא ראוים למצב שיתנהגו עמם במדה טובה.

ובאמת במד"ר ל' י"ג כתוב מכאן הפורענות גבוהה על הצדיקים לבוא, אמנם בשבת צ"ז א' לא כתוב צדיקים ומשמע שזה הנהגה כללית ועי במהרש"א בחידושי אגדות.

ושאל רבנו ד"ז את מרן הגרי"ש צ"ל ולא השיב על כך.

ובאילת השחר שבת צז, א כ' והיינו משום דכ' המהרש"א בשם מדרש שמו"ר דזה נאמר בצדיקים דפרעוונות שוהה על הצדיקים לבא ומדת הטוב ממחרת לבוא וא"כ בדור שלנו אינם במדרגה כזאת.

מכתב רבנו

בס"ד. כל אדם מצווה לשמור על בריאותו ואין לו לעזוב עצמו בלי להשקיע על מצב בריאותו, וה' הטוב ירחם על כל חולי ישראל.

קצת הנהגות רבנו בזמן שהיה בבית חולים

כשהגיע רבנו לביה"ח, ורצו שילבש את הבגדים של הבית חולים סירב ורק אחרי שיצאו שאל את נכדו האם יודע אם הם בדקו את זה משטענו ואחרי שביררו שאכן בדקו הבגדים, הסכים ללבשם.

ובשעת התפילה לבש את הפארק מעל הבגדים, וחגר גארטל כי רצה שיהיה לו חגורה בבגדו [ובבגדים אלו אין חגורה].

בימים אלו היה קורא כמה פעמים ק"ש דחשש שלא כיון מספיק בפעם הראשונה. כמו"כ ראו כמה וכמה פעמים שאמר את הוידי וד"ל. (מפי נכדו הרה"ג ר' אשר שטיינמן שליט"א)

וכשהיה לילה אחד בבית חולים באמריקה, שהה אצלו כ"ק האדמו"ר מנובומינסק שליט"א ורבנו היה לו חששות [בהלכה] האם מותר לדבר שם דברים שבקדושה ודברי תורה, וישב ושח זמן רב עם האדמו"ר הרבה מעשיות מהעבר, וגם סיפר לו מתי ואיך ולמה לקח ע"ע את עול ההנהגה הכללית.

מחשבות בבית חולים

לפני מספר שנים כשלא חש מרן שליט"א בטוב, ושכב בבית הרפואה חלוש מאוד. הרופא ביקש שישוחחו עמו בכדי לעוררו, ניגש אליו מקורבו ושאלו: "מה הראש ישיבה חושב כעת?" השיב: "בספר 'יסוד וישרש העבודה' כתב שהנאת המאכל הוא מניצוץ הקדושה, אם כן, היה אפשר לבוא ולהעיר, מדוע בכלל שהנאות יורידו משכר העולם הבא, והרי הנה מניצוץ הקדושה ולא מגשמייות? והיה לפלא בעיני הרופא ובעיני השומעים, כיצד במצבו הכל-כך לא טוב הינו מוטרד מדברים שכאלו, וכיצד בכל רגע הוא חש שהוא במצב של הכנה לעולם שכולו טוב.

- באותה הזדמנות כששכב בבית הרפואה - תפס לפתע את ידו של אחד ממקורביו האהובים והחזיקה חזק, וליטפה בחום, ואמר לו: "אני כבר אדם זקן, ויודע ש'אדם להבל דמה', אבל אתה הרי עוד צעיר, אז תאמר איתי יחד - 'אדם להבל דמה' ימיו כצל עובר, ואמרו זאת יחד כמה פעמים בניגון מעורר, ברגש ובהתעוררות רבה, כשמעיניו זולגות דמעות חמות, והתלמיד אף הוא בכה רבות. היה זה מעמד נורא הוד! (מאחורי הפרגוד)

במעט מחשבה יכול לקיים מצוות רבות

כל אדם יכול להיות צדיק במעט מחשבה כמו למשל בעל מכולת המורכב מאה פריטים ביום זה "חסד". אמנם בעיקר הוא רוצה פרנסה, אבל אם באותו זמן הוא חושב גם על "חסד" ומצוות צריכות כונה" ומכוין "לשם מצוה" עושה מאה מצוות ביום, אלא שהוא לא חושב ע"כ. וכן נהג טקסי כל מי שמעלה בטקסי אם יחשוב שעושה זאת גם "לשם חסד" זה נחשב שעושה מצוה. אמנם היכן זה מוכח אם באמת עושה זאת גם לשם מצוה ולא משקר את עצמו, אם למשל כאשר צריך אדם נסיעה ואין לו אפשרות לשלם יסיע אותו, וכן אפילו אחות בבית חולים שמקבלת משכורת ועוזרת לחולים אם רק תחשוב על כך שעושה לשם מצוה יהיה לה גם מצוה, וכן רופא. והיכן זה נמדד אם כונתו של הרופא היא גם לשם מצוה אם כאשר אדם פוגע בכבוד של הרופא, או משהו בדומה לזה מיד הוא מפסיק לטפל בחולה סימן שאינו עושה לשם מצוה כלל. (אפיקי איל

עמ תכז)

ו' שנים לנסיעת רבנו שליט"א לחזק קהילות באודסה ברלין וגוברלטר

בכ"ז- כט סיון תש"ע נסע רבנו לחזק קהילות אודסה ברלין וגוברלטר ונביא כאן כמה דברים בס"ד אודות נסיעה זו

אודסה

שח רבנו: באודסה לפני מלחמת העולם הראשונה הי' שם כופרים הכי גדולים, היום זה מקום טוב.[ו]ל רבנו במכתב כמה חודשים אח"כ... ובפרט בעיר אודסה אשר עוד קודם לכן יד ההשכלה האורורה פגעה בהם קשות והרחיקה רבים מבני ישראל מה' ומתורתו, ובמשך השנים האחרונות צמחה בעיר אודסה קהילה המקרבת אחים טועים לאבינו שבשמים].

בכינוס לאברכים במקום אמר רבנו בתו"ד: כי העיקר בחיים הוא להתמסר אך ורק לתורה ובזה הכל תלוי, וכמה מאושרים אלה שעוסקים אך ורק בתורה ללא שום עיסוק נוסף.

לקדש שם שמים

ובכינוס לבני הקהילה שם, עמד במשאול על חשיבות לימוד התורה והצבת לימוד התורה בבסיס החיים שזהו הדבר החשוב ביותר, ובמיוחד שהקב"ה ברא את העולם למטרה לקדש שם שמים בעולם, וכידוע שבלי תורה העולם אינו יכול להתקיים, היו דורות שהיו טובים, והיו דורות שלא היו טובים, וכשהדורות לא היו טובים הם לא יכלו לשרוד משום שלא מילאו את תכליתם. ככל שאנחנו הולכים ומתקרבים לדורות אחרונים ודאי שחייבים יותר ויותר לעסוק בתורה כדי למלא את ייעודנו שבלי זה לא נוכל לשרוד ולא תהיה לנו זכות קיום ח"ו.

שוה כל הנסיעה

ואחרי הכינוס הגדול שהיה שם, אמר שם א' המשתתפים שמקבל ע"ע לא לאכול יותר נבילות וטריפות, ואמר רבנו שא"כ כבר היה שוה כל הנסיעה בשביל זה. (כ' צדיק כתמר יפרח)

ברלין

במשאו בישיבה בברלין שבראשות הגר"י ספינר שליט"א בענין שמחה בחזרת עטרה ליושנה:

ב"ה שגם במקומות כאלה שלא היו ישיבות כבר כמה דורות, היו דורות שהיו הרבה ת"ח גדולים מאוד בגרמניה וצרפת, אבל כבר הרבה שנים שלא זכו מקומות אלו להיות מקום תורה, וב"ה עכשיו אע"פ שאנחנו כאילו ננסים כלפי ענקים, אבל גם בזה צריך דור אחרון לשמחון שחזרה עטרה ליושנה, אפי' שאינו כמו שהי' אז, בכל זאת אנחנו מאוד שמחים שהקב"ה הכניס רוח באנשים בעלי מעלה שמקיימים כל מה שצריך, ומשתדלים בכל כוחם להפיץ תיו"ש לציבור הצמאים מאוד לדבר ה'; והקב"ה יעזור שימשיכו להוסיף כהנה וכהנה הרבה ת"ח ויר"ש שיתקדש ש"ש בעולם, ועי' זה נזכר שתהא הגאולה האמיתית בבא"ס.

ידוע שהקב"ה הוריד את האדם לעוה"ז מתחת לכסא הכבוד, והנה הקב"ה רוצה רק להיטיב ובודאי שאין תכלית האדם בעוה"ז שיאכל בשר וכל מיני מעדנים, וע"כ שיש דבר יותר גבוה מהקב"ה רוצה, האושר של האדם זה להיות עובד ה'; וכמשי"כ במסילת שירים (פ"א) שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה' וליהנות מזיו שכינתו שזה התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להימצא, מה שנמצא תחת כסא הכבוד זה עדיין לא מספיק, אלא ע"י שעובד כל מיני מצבים ונסיונות שיש בעולם והוא מתחזק, הוא זוכה לכל העידונים.

אנחנו למעשה כשאדם יורד לעולם הזה, היצ"ר מבלבלו ומטרידו בעניני ממון כבוד ומעדנים, שזה הכל אפס ממש, אבל אדם מתבלבל וכמו שיכור שאינו יודע מה נעשה עם עצמו, אבל למי שיש שכל צריך לדעת שהתכלית הוא תורה ומצוות.

והנה בחובת הלבבות (שער הביחית) מזכיר את טובות הקב"ה שעושה לאדם מלידתו, ואח"כ כתב שהגדולה שבטובות זה מה שנתן לנו את התורה, שעל ידה אפשר להגיע לדרגות עצומות, וזה שמחה גדולה יש על שקיבלו את התורה.

ובאמת בדורות לפני מ"ת האנשים לא התנהגו כראוי, ולא הי' רצון ה' בהתנהגותם, בתחילה הי' מעשה קין והבל, ואח"כ בדור השלישי שהי' אנוש התחילו לעבוד ע"ז, והקב"ה הציף את האוקיינוס על שליש עולם (עי' רש"י פסוקי דשירה) וזו חלק זה נחרב והיבשה הוקטנה ממה שהי' בתחילה.

ואח"כ הי' המבול, ואע"פ שהקב"ה קל רחום וחנון, אבל אז הנהגה היתה שא"א להשאיר עולם כזה, לא כתוב כמה אנשים היו אז, אבל הי' ריבוי עצום של אנשים, שהם היו גבורים וענקים וכו' הרבה יותר מבזמנינו, וכולם מתו חוץ מנוח ואשר אתו בתיבה, וגם עוג מלך הבשן, ועי' בזבחים (ק"ב) את הנס שהי' לו איך שנשאר חי מחוץ לתיבה במשך שנה שלימה, דאע"פ שהמים היו רותחים אבל סביב לתיבה היו מים צוננים, ונח נתן לו אוכל, אבל את כל הבריהא אנשים בע"ח וצמחים הכל הוא החריב, דאין תכלית לעולם עם אנשים כאלו, והשאיר רק כדי קיום העולם אבל יתכלה לגמרי ויכל אח"כ לחזור לקדמותו.

ואח"כ הי' דור ההפלה שרצו לבנות מגדל ולהלחם עם הקב"ה, כזה טיפשות, אבל כך הם רצו, והם לא נענשו כ"כ עונש חמור כמו דור המבול כי הם היו בשלי' ובאחדות (כדפרש"י פרשת נח י"א ט'), והקב"ה בלבב לבן שפתם, דעד אז כולם דיברו שפה אחת שהי' לה"ק שבה ברא הקב"ה את העולם, ועי' שבלבל שפתם הם לא יכלו להתאחד ביחד.

ואח"כ הי' סדום ועמורה שג"כ חטאו ובפסוק (יחזקאל ט"ז מ"ט) כתוב דהטענה עליהם היא על שלא החזיקו יד עני ואביון, וזה מספיק תביעה שלכם נהפכו עריהם, כי אין רצון ה' באנשים כאלה, אלא רצונו ברחמנים ועושי חסד, שכך הנהגתו וזה רצונו שכל האנשים יעשו, שיחזיקו יד עני ואביון.

עד שבא אברהם אבינו ועשה מהפכה והכריז שכל האלילים הם כלום, דעד אז כל האנשים האמינו באלילים, ובנוסף לזה הוא הי' היסוד של חסד, כדכתיב (מכה ז' כ') תתן אמת לשלך חסד לאברהם, ובוים ג' למילתו של אברהם ופסקו (יחזקאל ט"ז מ"ט) כתוב דהטענה עליהם היא על שלא החזיקו יד עני ואביון, וזה מספיק תביעה שלכם נהפכו עריהם, כי אין רצון ה' באנשים כאלה, אלא רצונו ברחמנים ועושי חסד, להיפך מסדום אשר יד עני ואביון לא החזיקו, וכאב לו אם לא יוכל לעשות חסד, והקב"ה שלח אליו שלש מלאכים בדמות אנשים והכניסם לביתו, וכו', ובזה הוא זכר לכל מיני דברים על פועליותו (עי' במ"פ פ"ו ב'), וגם לדורותיו אחריו שהם גדולים בחסד, ואמרינן (יבמות ע"ט א') ג' סימנים יש באומה זו הרחמנים הביישנים וגומלי חסדים, כל שיש בו ג' סימנים אלו ראוי לידבק באומה זו, ואז הגיע לתכלית שהקב"ה רוצה שיהיו אנשים טובים בעלי חסד, וכך המשיך יצחק יעקב והשבטים, ואח"כ הוצרכו לעבור את שיעבוד מצרים במצב של עבודת פרך וכל מיני דברים קשים.

ובכדי לזכות למ"ג ג"כ הוצרכו שיהיו יתעלו במידות, דא"א לתת את התורה לאנשים שאינם בדרגת אנשי חסד, ובר"ח סיון כתוב (פרשת יתרו י"ט ב') ויחן שם ישראל כנגד ההר, ופרש"י כאיש אחד בלב אחד, שהי' אחדות, וזה ממש נס, שהרי אפי' בקהילה קטנה בדרך כלל יש ריב, וכאן פתל לא מה שמשער הח"ח שהיו אז בפרך ה' מליון אנשים, כי היו שישים ריבוא מבני כ' עד ס', ועוד הפחותין מבני כ' והיתרים מבני ס' וערב רב, ושלא יהא ריב בין כ"כ הרבה אנשים זה נס גדול, וכשהגענו לדרגה כזאת הוא נתן לנו את התורה, ועכשיו זכינו למה שאף אחד לא זכה, הקב"ה אינו נצרף לכלום אלא רצונו בטובות הבריות שרוצה לעשות חסד.

ולבשת זכינו למה שהי' שמוחה אחר לא זכה, כתוב (תהילים ק"ד ד') ההרים קדו כאילים, וכי ההר יכול לקדש, אלא הקב"ה עשה שינוי בטבע בכדי להראות איך שכל הבריהא שמחה ממ"ת, שזה החסד הכי גדול במה שנתן לנו את התורה שכל דרכיה דרכי נועם, ולאחר שזכינו לקבלה אנחנו המאושרים, אבל עלינו לקיימה, אם יש תורה ולא מקיימים אותה זה שוב לא בסדר, וכמו בדורות לפני מ"ת שלא הי' טוב.

והנה כבר אמרנו בדמיונות אלו היו הרבה גדולים בתורה וביראה, אבל הרבה שנים לא הי' בסדר, וב"ה שהקב"ה מגלגל כ"כ שלא תשתכח תורה מישראל במקומות אלו, וב"ה אע"פ שלפני ע' שנים הי' כזה מצב נורא ואיום, שהרגו כ"כ הרבה אנשים נשים וטף בלי רחמנות, באכזריות נוראה, הקב"ה עושה חסד ששוב מתחיל, ויעזור שלא ימוש מאתנו החסד, וב"ה שגם במקומות אלו שכבר הרבה שנים לא הי' תורה וקיום המצוות, אנו שמחים מאוד לראות שאנשים חוזרים בתשובה ורוצים ללמוד תורה ולעשות חסד וכל מה שצריך. הקב"ה יעזור שנוכח באמת לגאולה האמיתית שאז ג"כ יהא שמחה שאין כמותה, כתוב (ישעי' מ"ד כ"ג) רנו שמחים כי עשה ה' הריעו תחתיות ארץ וגו' כי גאל ה' את יעקב, והשמחה תהא לפי שהבריהא תבוא על תיקונה, ונקוה שדורינו כבר מדורות אחרונים ואח"כ כבר יהא הגאולה האמיתית בבא"ס. (ימלא פי תהלתך עניני ציבור עמי רכב- רכד)

שילם בעצמו

ראיתי שרבינו שאל לר' דוד שפירא נ"י מה עם החמש דולר? וכך הי' המעשה שכשרבינו הי' בברלין שם בישיבה, קנו לו לצהרים תפוז"א וגזר, ורבינו אמר שאינו מוכן שהישיבה תשלם, ורוצה בעצמו לשלם זה, ולוה חמש דולר מדוד, ועכשיו רבינו רצה להשיבו. (צדיק כתמר יפרח)

גיברלטר

בין השאר שמעתי מרבינו ממה שהי' במסע בגיברלטר שכ"כ שמחו שבכלל באו אליהם, ממש אי בודד, שני ק"מ מספרד, יש שם ס"ה שלש מאות אלף תושבים, ובתוכם שבע מאות יהודים, ואין שם כמעט מחללי שבת, (כ' צדיק כתמר יפרח)

השיחה בגיברלטר

בכינוס לאברכים אמר בתו"ד: אדם הראשון נוצר ראשו מירושלים וגופו מכל העולם, כאשר חטא הוא פגם בכל העולם, אחר כך בכל מקום שאדם הראשון גזר שיהיה יישוב, נוצר יישוב, מאי נפקא מינה לנו אם יש ישוב או אין ישוב אלא פירושו של דבר הוא שבכל ישוב יהיה קידוש ד' ובכך הוא מתקן את חטאו.

אתם האברכים, אתם אלה שלומדים התורה ומתקנים את היישוב הזה שנקרא גיברלטר, כי על התורה העולם עומד, ולימוד התורה שלכם מתקן את המקום, ממילא אתם עיקרו של המקום.

הערות בדרך

רבינו דיבר שנסתפק במקום שהות נסיעתו, כמה הערות בגמ' קידושין, האם בקטנה יש לא תלן פעולת שכיר, כיון שהחיוב הוא לאבא והוא לא הי' הפועל, וכבר אמר רבינו שזה לא גרע משכר כלים ושכר בהמה. [ושאלתי לרבינו אמאי לא נסתפק נמי באשה נשואה שמע"י לבעלה, אמר לי רבינו שם זה ודאי עובר דרך הבעל. ואגב זה הוזכר הספק שנסתפקו במקום עבודת אשה ודברה הגולה בשלפון ורצה הבעה"ב לקזז ממשכורתה על כך והבעל טען שזה שייך לו, ורבינו דיבר בדבר והביא הגמ' עבד ואשה פגיעתן רעה]. (כ' צדיק כתמר יפרח)

בחזרה לארץ ישראל

יום ו' כ"ט סיון

בשעה ארבע [בבוקר] נכנס רבינו לביתו בחזור מהמסע וזכיתי לקבל פניו, מיד נכנס רבינו לחדרו לבוש בכובע וחליפה, והתיישב במקומו, ואמר לי שחבל על הזמן וצריך להתחיל ללמוד, מיד הבאתי לרבינו הגמ' שבת, ומיד שאל היכן אוחזין, והראיתי לרבינו היכן אוחזין בדף ק"ט ב' והתחיל רבינו לקרוא את ההלכה לעולם יסדר שולחנו בע"ש, ושאל רבינו מה פ"י יסדר שולחנו, לפרוס מפה?

ובכלל העיר רבינו הא להאריז"ל צריך כל השבוע לאכול על המפה, ויש לע' אם המ"ד השני שאומר שיסדר במו"ש פליג על האי מ"ד. (כ' צדיק כתמר יפרח)

סיבת הנסיעה

ואמר רבנו להגר"א מן שליט"א **הסיבה שנוסע למדינות העולם, לחזק, הוא עפ"י חז"ל** (ילקוט מלכים רכ"א) כרם היה לנבות הזירעאלי. כתיב כבד את ה' מהונוך, ממה שחנך, שאם היה קולך נאה עבור לפני התיבה, חייא בן אחותו שר' אלעזר הקפרי היה קולו נאה, והיה אומר לו חייא בני עמוד וכבד את ה' ממה שחנך. נבות היה קולו נאה, והיה עולה לירושלים, והיו כל ישראל מתכנסין לשמוע את קולו, פעם אחת לא עלה, והעידו עליו בני בלעיל ואבד מן העולם, מי גרם לו על ידי שלא עלה לירושלים בראייה לכבד את הקדוש ברוך הוא ממה שחננו, למה שכבר אמרה תורה ולא יחמוד איש את ארצו, אימתי בעלותך, עכ"ל המדרש, וממילא גם הוא שרואה שבכל מקום שהגיע היה חיזוק ביר"ש א"כ יהיה עליו תביעה אמאי לא הלך ממקום למקום לחזק ליר"ש, ולכן הולך בכל מקום שיכול להועיל.

נציין כאן את מסעות רבנו שליט"א ברחבי תבל, ואנו פונים למי שיש בידו עניינים עובדות ושיחות מנסיעות אלו נשמח לקבלם.

א] המסע לארצות הברית ביחד עם כ"ק האדמו"ר מגור שליט"א – אייר תשנ"ח – נכתב בגליון פר' במדבר = ב] המסע לצרפת – אדר תשס"ב – נכתב בגליון פר' צו ג] המסע לאנגליה ביחד עם הגאון ר"ד לנדוי שליט"א והגר"י הלל שליט"א – עש"ית תשס"ה – ד] המסע לארצות הברית [קנדה- צרפת- שווייץ – חשון תשס"ה

ה] המסע לארצות הברית יחד עם האדמו"ר מגור שליט"א משם המשיך לבדו לביקור במקסיקו ובארגנטינה וברזיל אייר תשס"ו

ו] המסע לצרפת יחד עם האדמו"ר מגור משם המשיך לבדו בשוויץ אנגליה בלגיה- אייר תשס"ז – ז] המסע לאודסה ברלין גיברלטר- סיון תשע" – נכתב בגליון זה

ח] המסע לארצות הברית פנמה ומקסיקו – אלול תשע" – ט] המסע לצרפת – אלול תשע"ב

נשיח בחוקיר

עלון שבועי על פרשת השבוע ועניני השעה
מתורתו של מרן פוסק הדור רבינו **נסים קרליץ** שליט"א
גליון מס' 124 • חקת תשע"ו

זאת התורה אדם כי ימות באהל (יט, יד)

בשו"ע (סי' רמ"ו סעיף כ"א) כתב, אין דברי תורה מתקיימים במי שמתרפה עצמו עליהם, ולא בלומדים מתוך עידון ומתוך אכילה ושתייה, אלא במי שממית עצמו עליה ומצער גופו תמיד, ולא יתן שינה לעיניו ותנומה לעפעפיו.

ובביאור הגר"א ציין להא דתנן במס' אבות (פ"ו מ"ד) פת במלח כו' וחיי צער כו' ובסוף מסכת ברכות כתתו עצמיכם כו' ומיין חלב יוציא חמאה במי כו', עיי"ש.

ונהנה במשנה שם תנן, כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל, ואם אתה עושה כך אשריך וטוב לך, אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא.

פירוש: לשון אשריך היינו שהוא המאוש, דהיינו היותר טוב שיכול להיות. ולעולם הבא הוא טוב דיש שם מדרגות רבות. ויש לבאר, דמהות העולם הזה הוא ניצול הזמן והאפשרויות לתורה ומצוות, ועל כן שעה אחת בתשובה ומעשים טובים יפה מכל חיי העולם הזה דזהו מציאות העולם הזה, ואם כן מי שניצל את העולם הזה לתורה ונשתמש פחות בעולם הזה, והוא באופן שלא הפריע לו בלימודו, יש לו יותר את העולם הזה ממי שלמד כמותו ונהנה יותר מעולם הזה, והוא על דרך איזהו יסורין של אהבה, שאין בהם ביטול תורה. (חוט שני)

לעסוק בתורה ולהתפרנס מן הצדקה

היתר ליקח כסף מהכולל בעד תורתו, מקור ההיתר הוא מדברי הכסף משנה (פ"ג הל' י') הבנוי על הגמ' (כתובות ק"ו). דמלמדי קמיצה היו נוטלים שכרן מתרומת הלשכה. ויסוד ההיתר הוא דהיכן שהוא טובת כלל ישראל לספק צרכיו כדי שילמד, בזה מותר. ויש בזה ענין כללי של קיום התורה.

אברך שיוכל להסתדר בלא התמיכה מן הכולל, מ"מ לא הוי גזל, משום דהיום אין כוונת התמיכה באמת כן לתמיכה כדי קיום, אמנם מצד ההנהגה של המקבל, אין זה דבר טוב ליקח מעות כאלו. ואם מסתדר בלא זה עדיף שלא יקח.

וגדר הענין אם מסתדר בלא זה, תלוי בכל אחד במדרגתו בבטחון, דיש שאין דואגים מחודש אחד על חודש אחר, דרך רוב האנשים שמחשבים את משך השנה שלא יהא צריך לחפש הלואה מגמ"ח. (חוט שני)

שקיעותו של רבינו בתורה

יש הרבה סיפורים על ריכוזו הגבוה של רבנו בלמוד, באופן שגדולי תורה עמדו נפעמים: אחד מגדולי ישראל נצרך לדבר עם רבינו בענין מסוים. היה זה בשעה שרבנו למד בהיכל כולל חזו"א. לקראת סוף הסדר בא אותו אדם גדול ונעמד לצדו של רבנו, ממתין שיסיים את למודו ויפנה מבטו אליו. כעשר דקות עמד והמתין, אך רבנו לא שם לב. האברכים שראו זאת רצו הסב את תשומת לבו של רבנו, אך אותו גדול לא הסכים. בלית ברירה התרחק וישב בקרבת מקום, ממתין עד שרבנו יסים ללמוד. כשסיים רבינו ללמוד באו ואמרו לו מה ארע. כששמע על כך, מהר מיד לעבר הגדול הממתין לו והביע אי נעימות ממה שקרה.

פעם היתה רעידת אדמה שהורגשה היטב בהיכל כולל חזון איש. האברכים רצו לדעת האם עליהם לברך ברכת "שכחו וגבורתו מלא עולם". רבנו, שהיה שקוע בלימודו, לא הרגיש כלל שהספסל זז. גם כששאלוהו, לא הבחין כלל בשואל, עד שהיו צריכים להפריע לו ממש בחזקה. כשנענה השיב בתמיהה עצומה: "וכי יש כאן עכשיו בכלל רעידת אדמה?! ופטר את השואל באמרו: "אם אתה מרגיש... תברך! ומיד שב ללמודו. (הליכות שני)

רבנו מוסר שעור לפני חופת בתו הבכורה...

במשך כעשרים שנה היה רבנו מוסר שעורים בישיבת ירחי כלה שעל ידי ישיבת פוניבז'. הוא החל לאמרם לבקשת מרן גאב"ד פוניבז' זצוק"ל.

השעור הראשון אמור היה להיות ביום חופת בתו הבכורה של רבנו, הרבנית הצדקנית מרת צפורה רזנברג ע"ה, אשת חבר ליבלחט"א הגאון רבי שריאל שליט"א.

על אף הקושי לא נמנע רבנו ממסירת השעור, ובקש מאחיו הגאון רבי יהושע תנחום זצ"ל שיקבל את האורחים הבאים לחופה, והוא עצמו יבוא ממש סמוך לחופה.

בשבע ברכות שנערך באותו שבוע במסגרת הירחי כלה, נשא דברים נשיא הישיבה הגאון רבי אברהם כהנמן זצ"ל, ודיבר בהתפעלות על התמסרותו המופלאה של רבנו לתורה. (הליכות שני)

חברותא בבית החולים ביום הפורים

לרבנו יש קביעות מיוחדת ללמוד כל יום משניות עם נאמנו הרה"ג ר' משה זינגר שליט"א.

שנה אחת היה החברותא בשנת אבל על אביו זצ"ל. לאחר הלימוד הקבוע פנה אליו רבינו ואמר, שהואיל והשנה אינו עסוק במשלוחי המנות, אם כן נוכל ללמוד בהמשך עוד, וקבע שעה שילמדו בבית רבנו.

אך דא עקא, לאחר מכן הוצרך החברותא להתלוות לחולה לבית החולים "מעייני הישועה".

כשבא להודיע על כך לרבינו, לא התפעל כלל, ושאל: 'האם אין שם בית כנסת?' והציע שיבוא ללמוד שם. וכן היה; רבנו בא לבית החולים, התעניין בשלומם של החולה וניגש לבית הכנסת. המלוה הודיע לצוות בית החולים שהוא נמצא בבית הכנסת.

כעבור כמה שעות, לאחר שסימו ללמד, בא המלוה לראות מה שלום החולה וראה שמצבו והרגשתו נפלאים, הידיעה על הלמוד המשותף עם רבנו היא שנסכה בו רגע ושלווה. (הליכות שני)

הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה

כתב הרמב"ם (סוף הלכות שמיטה וויובל): "ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמדם לפני ה' ולשרתו ולעבדו לדעה את ה' והלך ישר כמו שעשהו האלקים ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם, הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים ויזכה לו בעולם הזה דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים וללויים, הרי דוד אומר 'ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי'..."

אמר רבינו: לכל אדם יש צרכים שונים שעליו להתעסק בהם, כמו צרכי הגוף וצרכי הסביבה המוטלים עליו, והם מונעים ממנו ללמוד כל הזמן. אך תלוי איך האדם מתייחס לזה ומה עומד בראש מעיניו. אם המטרה והחשיבות העקרית שלו הם התכלית האמיתית – התורה והמצוות – וכל השאר הם רק טפלים לזה, זה נקרא שהולך 'ישר', ואז מן השמים מסיעין בידו. אבל אם העיקר אצלו אלו הדברים האחרים – 'חשבונות הרבים' – הוא כבר אינו שייך לשבט לוי. (הליכות שני)

שם. אמר ר' יונתן לעולם אל ימנע אדם עצמו מדברי תורה אפילו בשעת מיתה שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל אפילו בשעת מיתה תהא עוסק בתורה (שבת פ"ג:)

החייב ללמד תורה בכל מצב!

כתב הרמב"ם (פ"א מתלמוד תורה ה"ח) "כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה – בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורין, בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש כחו. אפילו עני המחזר על הפתחים ואפילו בעל אשה ובנים, חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה, שנאמר 'והגית בו יומם ולילה'.

שח הגאון רבי חיים ישראל שפירא שליט"א: היינו חבורת אברכים צעירים בכולל חזון איש, שהתאגדו לחזק את הלימוד בימי שישי, שסדורי ההכנות לשבת לא יבטלו את הלימוד. רבנו רצה לעודד את היזמה, השתתף באספה שעשו והקריא את לשון הרמב"ם הנ"ל בהתרגשות רבה.

אנו האברכים ידענו שבאותה תקופה היו לרבנו קשיים אישיים גדולים ורבים, ועם כל זאת גם ידענו את גודל שקידתו בתורה, איך קם לפנות בוקר ללמוד עם החברותא – הגאון רבי ראובן אליצור זצ"ל והקפיד על שאר סדרי הקבועים. ובכל זאת היה ניכר שעדיין הוא תובע מעצמו ללמוד יותר. המעמד הנורא הזה השאיר בי רושם עז.

אף בעת שהיה חולה ביותר במצב מסוכן בבית החולים (אדר תשע"ד) התאונן שמבזבז את זמנו וביקש שיביאו לו ספרים ללמוד. והתבטא: "איך פארפטרעט די זייט" [אני מבטל את הזמן]. (הליכות שני)

ותמת שם מרים (כ, א)

איתא בגמ' (מו"ק כ"ח). תניא א"ר אמי בר אבינא מפני מה נסמכה פרשת מרים לאפר פרה, אלא ללמד שכשם שאפר פרה מכפר כך מיתתן של צדיקים מכפרת.

וביערות דבש אהא דר' אמי בר רבינא, שהקיש מיתת צדיקים לאפר פרה, דכשם שאפר פרה הוא חוק שלא מבינים את טעמו ומ"מ הוא מטהר, הוא הדין, מיתת צדיקים, שניטלה מאיתנו השפעת הצדיק והתועלת מהיותו בינינו, ועכ"ז מיתת צדיקים מכפרת. מצד אחד נאבד מגן הדור, ומצד שני זה כפרה.

יש ללמוד מהצדיק מה ששייך, ומה שיש לנו שייכות והבנה בזה. כשאנו רואים גדלות אדם, תחילה עלינו להתבונן, כיצד היא נוצרת. והתשובה לכך ידועה. הגדלות נובעת מחיי התמדה ויגיעת התורה ויראת שמים. מבלי לתת אפשרות לשום דבר לטשטש ולבלבל. יראת שמים אמיתית. עבודתנו ללמוד מכך, להתבונן ולהתחזק בהתמדה, ולראות, היאך לחיות חיים שלמים בהתמדה. להתחזק ביראת שמים, לא לתת לאף ענין לבלבל ולטשטש, בראיה בהירה של האמת כפי שהיא. (חוט שני)

נא להמשיך ולהעתיק
לרפואת רבי יעקב בן
מרים בת גיטל לרפ"ש
בתושח"י

גליון פ"ח, פ' חקת
ג' תמוז ה'תשע"ז
רמת - השרון

רבי יעקב אדלשטיין שליט"א

משיחותיו של מו"ר הגאון הגדול

אחים בהספידא

[דהתם קאימנא]
הספד על הגרמ"י ליפקוביץ זצ"ל,
ח"א

מתוך הספר 'בעקבי תודה', עם הגהות
חדשות של מו"ר שליט"א לגליון זה.

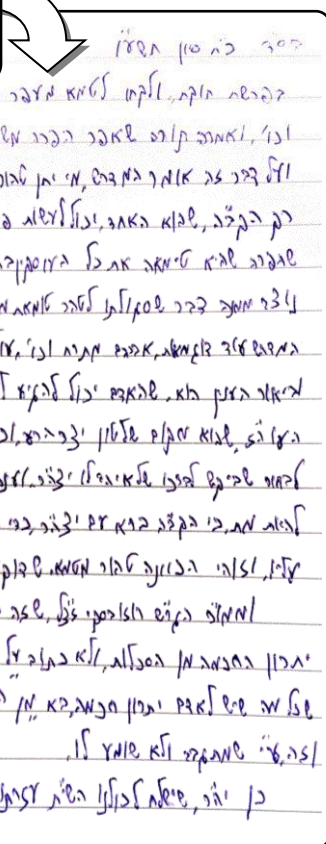
כשהייתי ילד קטן ברוסיא אבא שלי זכרונו לברכה הספיד את החפץ חיים אחרי סוכות. לפני זה לא ידעו. כי בסוף אלול נפטר, ופתח ואמר - הגמ" מספרת: רב אמר לרב שמואל בר שילת - רב נתן הוראה לרב שמואל בר שילת, אחים לי בהספידא כי התם קאימנא - תחמם לי בזמן ההספד כי שם אני עומד, אז אבא אמר, רב היה זקן הרבה מעל מאה, בסדר הדורות כותב שתי מאות שנים, אז בדרך כלל כשאדם נפטר בגיל הזה ועבר כבר מאה ועשרים מתייחסים בשיויון נפש, הוא כבר גמר, חי הרבה שנים, זה רב בא להוציא מהמחשבה הזאת ואמר לרב שמואל בר שילת אחים לי בהספדאי שזה לא יהיה קר שההספד יהיה חם.

והגמ' משלימה את זה במקום אחר - שהספדן פתח על רבי יוחנן קשה היום לישראל כיום בא השמש בצהרים - היום הזה שנסתלק רבי יוחנן קשה מאוד כמו ליקוי חמה כמו שעוד לא הגיע זמן השקיעה ובאמצע הצהריים השמש עוד זורחת בכל תקפה, בא השמש, השמש שקעה באמצע היום, שלא נחשוב שרבי יוחנן היה זקן מופלג (גם הוא חי הרבה שנים, סדר הדורות אומר אולי שלוש מאות שנה, קשה לדעת בדיוק אבל ודאי שהוא עבר את הדורות מדור של רבי יהודה הנשיא עד הדור של רב ושמואל, ורב הונא ורב יהודה, והדור של ר' זירא, דור שלישי, רביעי, והוא המשיך להרביץ תורה), אם כן רבי יוחנן כבר היה בערב בסוף חייו, וע"ז הוא אומר לא, רבי יוחנן לא היה בערב זה לא היה סוף ימיו, זה היה לגבי כלל ישראל כבא השמש בצהרים,

רבי יוחנן היה שמש מאירה בכל תקפה גם כשהיה בגיל מאה, מאה ועשרים, מאה וחמישים.

זה אנחנו אומרים על ר' מיכל יהודה זכר צדיק לברכה, הוא המשיך להיות שמש עד ימיו האחרונים, ולכן קשה היום הזה לישראל, לכלל ישראל זה יום קשה שד' לקח אותו.

הקב"ה נותן אריכות ימים ומלבד שזה בזכות האדם עצמו זה לצורך כלל ישראל. התורה אומרת אלה תולדות נח, נח איש צדיק תמים היה בדורותיו, הוא היה בדורותיו - בשני מיני דורות. הדורות שלפני המבול

והדורות שלאחר המבול. הקב"ה נתן לנח אריכות ימים עוד שלוש מאות וחמישים שנה שיהיה אדם חי שמעיד שראה את הדורות הראשונים. נח ראה את אדם הראשון, את מתושלח, חנוך הצדיק, וכל הצדיקים שבדור המבול עם הקלקול הגדול של הרשעים

בס"ד, כח סיון תשע"ז

בפרשת חוקת "ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת וכו'", ואמרה תורה שאפר הפרה משמש לטהר טמאה, ועל דבר זה אומר המדרש, מי יתן טהור מטמא, לא אחר, רק הקב"ה, שהוא האחד, יכול לעשות פרדוקס כזה, שהפרה שהיא טימאה את כל העוסקין בה ובאסיפת האפר, נוצר ממנה דבר שסגולתו לטהר טומאת מת החמורה. ומביא המדרש עוד דוגמאות, אברהם מתרח וכו', עולם הבא מהעוה"ז,

וביאור העניין הוא, שהאדם יכול להגיע לעוה"ב רק דרך העוה"ז, שהוא מקום שלטון יצר הרע, וכל אדם החזו"א לבחור שביקש לברכו שלא יהיה לו יצר הצה"ר. וענה לו, את רוצה להיות מת, כי הקב"ה ברא עם יצה"ר, כדי שהחכם יתגבר עליו, וזוהי הכוונה טהור מטמא, שדווקא כך נטהרים, וממור"ר הגר"ש רוזובסקי זצ"ל, שזה היסוד אמר קהלת יתרון החכמה מן הסכלות, ולא כתוב "על הסכלות". והיינו שכל מה שיש לאדם יתרון חכמה בא "מן הסכלות", שזה יצה"ר, וזה ע"י שמתגבר ולא שומע לו.

כן יהרצ, שישלח לכולנו השי"ת עזרתו להצליח, ובשמחה.
(מכתב שכתב רבנו במיוחד עבור גליון זה. כ"ח סיון תשע"ז)

שבדור. אז עוד יותר גדולה הדרגה של הצדיקים שהיו בדורות מבריאית העולם, והקב"ה השאיר לדורות הבאים, אחרי המבול זה עולם אחר בכלל, אין סוג בני אדם כאלה בעלי דרגה שהיה לפני המבול, הכל ירד, גם אריכות ימים ירד מתשע מאות לארבע מאות, ואח"כ בימי פלג נפלגה חצי מארבע מאות כבר חיים מאתיים שנה ואחרי זה פחות, והדורות האלה שירדו היה בהם אדם שהוא בגוף ראשון ראה בעצמו את העולם, מעשי הקב"ה, את האנשים הגדולים האלה.

בדור שלפני השואה, כבר היה ר' מיכל יהודה, הוא חי והכיר את המתושלחים של הדור הקודם, את הצדיקים בדור של החפץ חיים, בן בית אצל ר' חיים עוזר, בדור שלפני החורבן הגדול הוא היה וכבר גדל ונתעלה, והקב"ה מרחם על עם ישראל כי לא תשכח מפי זרעו ומביא דוגמא של בן אדם טהור, בן אדם שהוא כמו שהרמב"ם אומר ישר כאשר עשה אותו אלוקים, כמו ששלמה המלך אומר אלוקים עשה את האדם ישר, השאיר אדם עם ישירות כזאת שזה ממש פרי עץ הדר, זה הקב"ה השאיר לדורות שעוד שנה ועוד שנה הוא מעביר את הרגש, את התיאור, הוא מעביר את הלב שלו, הוא הכיר והיה מספר לי בהתרגשות את המרחשת איך שהוא

לעילוי נשמת: יעל בת משה אלפרד בייה ברטה בת בנימין, משה מוריס בן יצחק, דוד בן נסים, נעמי בת רומיה, חי בן יעקב בובה מימון, ניסים סופר, לאומה סופר, יעקב בן בובה, אסתר בת לאומה, שמאי בן צבי, איטה בת רחל, עובדיה בן חיים, דליה בת אסתר. ז"ל

החרוב רבי חנינא די לו בקב חרובין הסתפקות במועט, אלה הם עדים, עדים על הדרגא של בן אדם.

יוקצת עשיית חסד עם אחרים להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים (מנוסח הצוואה), הצדיקים כמה הרבה שעושים הם לא מרגישים הרבה, הוא כותב קצת מה שהוא כותב זה הכל בדיוק אמת לאמתה כך הוא היה מרגיש, אנחנו ראינו הרבה במושגים שלנו, איך אפשר אדם ביום אחד כל כך הרבה חסדים כמה דברים, מכל מילה שלו היה פירות ופירי פירות של חסדים, שזהו מעיקרי חובת האדם בעולמו, זה הבית.

נוכיר דבר שאירע עמי. אני בתוקף תפקידי צריך לדאוג לילדים תושבי המקום שיקבלו אותם בשיבות, היה ילד שצריך לקבל אותו בישיבה קטנה, אני נסעתי איתו לראש ישיבה מסוים, והראש ישיבה אומר אי אפשר לקבל אותו, מלאים כבר, אמרתי להם תקבל עוד אחד, ואמרו עם עוד אחד יהיה נזק, אמרתי זה בחור טוב מאוד עם מידות טובות וחשק ללמוד, אבל בגושפנקא הוא לא נחשב השפיץ העילוי אז אם היו שולחים את העילוי הכי גדול היה כבוד לישיבה אבל הוא עילוי קטן ובשום אופן הוא לא רוצה לקבל, כמה שאני מפציר פעם באתי עם ההורים, בסוף אמרו אם ר' מיכל יהודה יאמר לי שהפסק שלו לקבל אותו אקבל, הוא היה נערץ מאוד עליו, וכשאמרתי לו שבזכות שאתה עושה דבר כזה אני בטוח שלא יהיה לך נזק, אז הוא אמר שמוכן רק אם ר' מיכל יהודה יבטיח שהכל יצא טוב, אז אני נוסע עם הראש ישיבה לר' מיכל יהודה, ר' מיכל יהודה חשב והקשיב ממש אצלו כל דבר היה כמו סוגיא עמוקה הוא מתעמק כדרכו מי שהכיר אותו, הוא אמר שצריך לקבל אותו.

הראש ישיבה אומר לי אני מקבל אותו. התרגשתי מאוד נשקתי אותו על המצח, הבחור הזה אם לא היה מקבל אותו מי יודע מה היה יוצא, לאחר שסיים ישיבה קטנה, הוא הלך לישיבה גדולה וקיבל מרץ, בישיבה גדולה הוא ארגן חבורות, הוא ארגן לימוד מיוחד ביום חמישי, קבוצת בחורים במשמר של אור ליום שישי ומידי פעם הזמין רב לתת שיעור, וכל שבוע בחור מכין חבורה, הבחור חיבר ספר טוב ספר של חידושי סוגיות, הבחור מרביץ תורה, היום הוא כבר נשוי, והוא מבקש ואומר שיעורים, זו מילה אחת של ר' מיכל יהודה.

[בשבוע הבא א"ה נפרסם את חלקו הב' של ההספד]

הגמרא אומרת מי מעיד באדם, קורות ביתו של אדם, אבן מקיר תזעק כפי מעץ יעננה, האבן של הקיר מדברת, התקרה מדברת, אבן מדברת על האדם, אומרת את המצוות שלו ואת העבירות שלו, הוא בטוח שהאבנים של הבית קירות ביתו הם עדים סניגורים, מי לא מפחד כל אדם רגיל, הרי זה פחד מי יודע מה הקרשים מה האבנים יגידו עליו דברים שאף אחד לא יודע, אולי היה דברים שלא כל כך בסדר, אף אחד לא יודע, האבנים יודעות, ר' מכיל יהודה לא מפחד מזה.

הבית הזה אני גרתי בו, בשנים הראשונות שנפתחה ישיבת פונבז' היה בו הדירה שלי ושל אחי מורי ר' גרשון שליט"א, הרב מפונבז' שכר ממנו מקום להכניס שני מיטות והיינו גרים בבית הזה, על זה ראינו בעינינו, ראינו בעינינו את קורות ביתו, זה היה צריך מקרשים עץ, הוא לא הסכים שיפרקו את העצים כל כך מהר, כי העצים האלה זה עצים סספגו, ספגו תפילה, ספגו תורה, ספגו קדושה.

אז הוא מפרט, דבר אחד, בבית זה נשמע מפעם לפעם קול תפילה, הוא היה מתפלל בציבור, אבל יש תפילות שהיה אומר בבית, הרבה פעמים, תפילות יחיד, ודבר שני, לימוד התורה, היה לומד, ראינו את זה הייתי בבית הזה, הייתי הולך לישון ומתעורר ור' מיכל יהודה עוד לומד וכותב את ספר עמק השער, והדבר השלישי מיעוט מותרות של תענוגי עולם הזה, אנחנו לא יודעים מה כבר נקרא מותרות ומה נקרא הכרחיות, בימינו כל דבר מוכרח, אצלו בבית אשתו היתה משכימה בלילה בחושך בשלש בלילה מרתיחה דוד של מים וסבון לכבס את החיתולים של התינוק, בידיים היתה מבשלת את זה, אח"כ לשטוף אותם לרחוץ אותם.

לקחת עוזרת, או מכונת כביסה זה המותרות למי זה היה, מיעוט מותרות של תענוגי עולם הזה דברים שצריכים, אין שם מקרר חשמלי, קונים קרח, זה תענוגי העולם הזה? בימינו זה הכל איך אפשר בלי זה, לשים את הסיר על פתיליה על אש בוערת על נפט וכך סיר החלב התבשל, (כי קונים חלב לא מבושל, אז לא היו בקבוקים, לא היו שקיות) שקונים בליטרים. זה הבית של מידת ההסתפקות במועט, כשרי אליעזר בן הורקנוס התוכח עם חביריו ואמר יש לי הוכחות שאני ראוי לסייעתא דשמיא, ויכוח בהלכה, חרוב יוכיח אמת המים תוכיח, אמת המים- מים שפלים. המידות שלו, מידת

ראה ושראה את ר' מאיר שניפסקר- ר' מאיר באסין, את הבי"ד של ווילנא שצדיקים גדולים ור' חיים עוזר בראשם, הקב"ה השאיר אותו, ולמה לא זכינו שימשיך עוד הרבה שנים להשפיע מוטוב, הפסדנו את זה.

דברים נפלאים אנחנו מונים כמונה מעות, כמו מרגליות, כל מילה מהצוואה שלו, התמימות של בן אדם שהיה כולו איש אמת והיה כל כך רחוק מאהבת הכבוד, התנגד שיכניסו את המיטה לשיבה, אם לא אותו את מי צריך להכניס לבית המדרש, (כתוב בחיי אדם אלוף גאון צדיק אז מכניסים לביהמ"ד), זה הישיבה שלו זה הבית שלו. הבית מדרש הזה, נוהגים שמכניסים את המיטה לביהמ"ד, הוא לא נותן, זה רצונו, כי הוא החשיב את עצמו כמו אחד חבר עם כל החברים, של התלמידים.

והנה הוא אומר בתמימותו דברים כאלה, זה ממש פלאי פלאים להשתומם.

זה מזכיר לי מה שאמר הקוצקר בחריפותו, כשפעם החידושי הרי"ם (שהיה גיס שלו, וגם תלמיד שלו עוד לפני שהיה גיס שלו) סיפר לו איך שביקר במקום ודיבר עם הגדולים ועם הצדיקים, ואמר כבדו אותי בכבוד הושיבו אותו בכבוד, והקוצקר רבה אמר הו אני רואה שר' איטשע מאיר הגיע לדרגה ויכול לסבול כבוד ונשאיר אותו איטשע מאיר, כמו שדוד המלך אמר ה' לא גבה ליבי ולא רמו עיני כשהושיבו אותו בראש עם שמואל הנביא, הוא כבר בנוי שמספר בתמימות בדרך אגב שקיבלתי את הכבוד, ולא מרגיש רגש כבוד, בכלל לא מרגיש שום הנאה מזה, זה כמו דברים יבשים שהוא מספר.

ר' מיכל יהודה אומר בצוואה שכתב - הרבה נחת רוח יהיה לנשמה בשעה שהיא נפרדת מהגוף כשהיא עוברת דרך בית זה, בדירה שאנו גרים בה מצד הרבה טעמים הנוגעים לטהרה וקדושה ולסניגורים מליצי יושר, הוא אומר שהנשמה כשהיא במצב של פרידה מהגוף עדיין (עד שגומרים את הקבורה הנשמה עדיין נמצאת עם הגוף), והיא נפרדת, בשלבים אלו של הפרידה אז הבית הזה עצם הדירה הזאת הוא יקבל שם סניגורים מליצי יושר, בבית הזה במקום לבית הכנסת לבית המדרש אז הבית הזה זה המקום קדוש שמכניסים שם את המיטה, כיון שבבית זה היה נשמע תמיד קול תפילה ולימוד התורה וחסדים, הוא מפרט כמה דברים שהם דברים כל כך גדולים והוא אומר את זה על עצמו, הוא אומר את זה בפשטות שכזאת.

משיעורי וחידושי הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

פרץ את חלון המכונית, כדי להציל תינוק הכלוא בחום הכבד, ולבסוף נתברר שהציל... בובה

תיאור העובדות

ראובן עבר ברחוב ולפתע ראה מכונית יוקרתית ובתוכה יש תינוק, ראובן נבהל כולו, הוא כבר שמע על מקרים דומים שקרו רק לאחרונה שאנשים שכחו תינוקות ברכב, ובתוך זמן מה הילדים "ל"ע... בגלל החום הכבד ששורר ברכב כבוי.

ראובן לא התמהמה זמן רב, מצד אחד הצר לו מאד על התינוק השרוי בסכנת חיים, ומצד שני שש לקיים מצות הצלת נפש מישראל שכאילו קיים עולם מלא, הוא חשב בלבו "לשם יחוד קודשא בריך הוא... לקיים מצות הצלת נפש מישראל, בשם כל ישראל". לקח אבן גדולה שעומדת בצד, וזרקו בכח על החלון אך החלון - שכנראה היה חזק - לא התנפץ, ראובן לא התייאש, הוא הלך כמה צעדים אחורה, לקח אבן גדולה יותר, וזרקו בכח על החלון, וכעת ניפץ לא חלון אחד אלא את שניהם, כשהוא נכנס לתוך המכונית כשהוא כולו נרגש על המצוה הגדולה שנזדמנה לו להציל נפש אחת מישראל, גילה לתדהמתו שברכב שוכבת לה במנוחה... בובה גדולה בדמות תינוק!!!

ראובן נבעת כולו, חשב להציל תינוק ולקיים נפש מישראל, והתברר שהוא אדם המזיק. כשהגיע בעל הרכב דרש מראובן לשלם לו מחיר מלא על החלונות השבורים, בטענה שאילו חלונות מאד יקרים, חלונות עם הגנה מיוחדת מפני השמש.

טענת הנתבע

אני חשבתי להציל, והרי כל המצילים פטורים, ואם באמת היה תינוק ברכב??? איך הייתי צריך להעלות על דעתי שיש שם בובה ולא תינוק?!

טענת התובע

במכונית היה בובה, ושברת לי את החלונות בחינם, אילו היית מסתכל קצת יותר לעומק, ולא היית כל כך פזיז, היית יכול להבחין שזה לא תינוק, אלא בובה, ולכן אתה אדם המזיק ואתה חייב לשלם.

שאלת בית הדין

מה פתאום אדם מניח בובה גדולה כל כך שנראית כתינוק בתוך רכב.

תשובת התובע

יש כבישים שיש שם נתיבים מיוחדים שרק לתחבורה ציבורית מותר לנסוע שם, או לרכבים שנוסעים בהם ארבעה נוסעים, ולכן אני מניח בובה בתוך הרכב, כדי שיחשבו שנוסעים במכונית ארבעה נוסעים.

טענת הנתבע

אם כן אתה בעצמך הרי הנחת בובה שיחשבו שהוא אדם אמיתי.

תשובת התובע

אכן מרחוק זה באמת נראה כאדם אמיתי, אבל אם תתבונן היטב מקרוב, תראה שזה לא אדם אמיתי אלא בובה, וקודם שאתה הולך להזיק רכוש של מישהו אחר, אתה צריך להתבונן היטב.

הצדק עם מי?

פסק דין

יש לבדוק, אם באמת היה מקום לטעות, פטור, אבל אם בבדיקה עמוקה יותר, היה אפשר להבחין שמדובר בבובה, צריך לשלם.

מקורות ונימוקים

מעשה באדם שיצא מהמקוה וזרם גדול של דם פרץ מווריד שברגלו, האנשים שמסביב נבהלו והזמינו אמבולנס, אך החולה עצמו החל לחבוש את הפצע, ולעצור את הדם, ואמר לאנשים שלא ייבהלו כי יודע הוא לטפל בזה בעצמו, הם לא שמעו בקולו והזמינו אמבולנס ונתעורר הספק מי ישלם על האמבולנס?

מעשה נוסף: ראובן שתה יין בפורים והשתכר. הוא נפל על המדרכה ברחובה של עיר ואנשים שחלפו שם ניסו להעירו, ולשוא. הם לא ידעו אם השתכר כלוט, ולכן אינו יודע בין ימינו לשמאלו, או שמא רעל האלכוהול פגע במוחו וניזוק. הם ניסו גם לדחפו ולדוקרו, ולא עלה בידם להפיק ממנו שום תגובה.

אי לכך החליטו להזמין אמבולנס שפינהו לבית חולים, שם בצעו את הבדיקות המתבקשות, ולמחרת הקיץ מיינו, והנה הוא מוצא עצמו בין כותלי בית חולים. מיד שאל מי הביאו לבאן, ולמה, והשיבו לו כיעשו זאת אנשי חסד, ועתה מתבקש הוא לשלם סכום נכבד, בהיות והוא

אזרח ח"ל, ואין לו ביטוח רפואי. הוא טוען שלא ביקש שיביאוהו לביה"ח, וגם לא הועילו לו שם במאומה, ומסרב לשלם, וטוען שמי שהביאו לכאן הוא ישלם. מה הדין?

מעשה נוסף: באחד הבתי כנסיות רצו להכין מים חמים לאלו שבאים מוקדם בבוקר ללמוד קודם התפילה, וטכסו עצה מה לעשות, שמיד כשהלומדים הראשונים יגיעו, כבר יהיה להם מים חמים, הגה אחד רעיון הוא פירק את חוטי החשמל מהדוד, וחיבר אותם לשעון שבת, וכך בלילה ממלאים מים בדוד, וכשעה קודם שהמתפללים מגיעים, השעון שבת מפעיל את הדוד, והמים מתחממים ולאחר עשרים דקות, הדוד עובר ל"מצב שבת".

באחד הלילות עבר אדם ליד בית הכנסת, וראה עשן יוצא מבית הכנסת, הוא רץ מיד לתוך בית הכנסת אך היה נעול, הוא חש לגורל הבית הכנסת שעוד כמה דקות עולה בלהבות, ומה עוד שיש שם ספרי קודש, וגם ספרי תורה, הוא מיהר להזמין מכבי אש וכשהגיעו כבר העשן פסק, כי

הדוד נכבה, בכל זאת פרצו את הבית כנסת, ובדקו שהכל בסדר, וגילו את הדוד מים חמים שמחובר לשעון שבת. כמובן שלאחר כמה ימים מכבי האש שלחו חשבון מנופח ל בית הכנסת, ובית הכנסת תובע שהמזמין ישלם, כי היה עליו לראות שזה אדים ולא עשן, וגם שישלם עבור הנזק שהמכבי אש גרמו לבית הכנסת.

תשובה: נאמר בתשובת הרא"ש (כלל פה סימן ב) "ששאלת בהוצאות שהוציאו הקרובים ברופא וברפואות שהוציאו על החולה, אם יש לך לפרעם מנכסי היתומים, אחר שלא צוה החולה שיעשו אלו ההוצאות?"

והשיב: "נראה לי דמהאי טעמא לא יפסידו בשביל שלא צוה שיעשו לו אלו ההוצאות, כי מנהג ידוע, כשאדם נופל למשכב, ואינו יכול לסייע עצמו, שהקרובים משתדלים להמציא לו רפואה, וכל שכס חולה שכתבת שלעתים היה פיקח [חלים] ולעתים היה שוטה, שהוצרכו הקרובים לטפל בענינו. ואפילו איניש דעלמא שהיה משתדל להמציא רפואה לחולה בלא ציווי החולה, נראה שלא יפסיד, דפיקוח נפש הוא וכל הזריז הרי זה משובח. לכן אם ידוע הדבר בעדים שהוציאו הוצאות בחייו, ושלא נפרעו בחייו, תפרעו מנכסי היתומים". עכ"ל.

מבואר בדבריו שמנהג ידוע כשאדם נופל למשכב ואינו יכול לסייע לעצמו, שהקרובים משתדלים להוציא דמי רפואה, וצריך לשלם להם עבור זה. גם בענייננו, עם ישראל הם רחמנים בני רחמנים, וכשרואים עת צרה מיד רצים להושיע,

אך בכל זאת, כשזה נוגע לממון הזולת יש להפעיל את השכל על הרגש.

ולכן בשאלה הראשונה, המזמין חייב לשלם, שהרי החולה אמר שהוא מכיר את התופעה, ושהוא יטפל בעצמו, ולא להזמין ומי שהזמין צריך לשלם.

בענין השכור, השכור חייב לשלם, כי מנהג ידוע שאדם המושלך ברחוב ומוטל כאבן דומם, חסר ישע, שעוברי אורח מטפלים בו ומזמינים אמבולנס להסיעו לב"ח, ואנן סהדי דניחא ליה לאדם שיעזרו לו במצב כזה, ולכן ישלם.

בנדון המים, כאן יש לשום ולבדוק, אם באמת זה היה נראה כעשן, או שרק מחמת רגישותו הרבה של המזמין שראה אדים כעשן הזמין, ויש לבדוק זאת בלילה, ולראות איך המראה נראה ואם יש מקום לטעות.

גם בענייננו, לכאורה הפורץ חייב לשלם, כי הרואה דם שיוצא מאדם, דבר זה מחייב קריאת כוחות הצלה, אבל אם הוא מסתפק אם זה דם או קטשופ, היה צריך קודם להתייעץ עם עוד אדם, אם זה באמת דם.

גם בענייננו, כשפורצים רכב יקר, צריכים קודם להתייעץ עם עוד אדם, עם באמת זה נראה תינוק או שרק נדמה לו, ולכן על הב"ד ללכת ולהניח את הבובה במכונית הזאת, ולבדוק אם יש מקום לטעות, הרי שפטור לשלם, אבל אם רואים שזה מעורר ספק, הרי שהיה עליו להתייעץ עם עוד אדם וחייב לשלם.

איך התאוששו ההורים, לאחר הטרגדיה הנוראה ששכחו ילד בתוך הרכב

לפני זמן מה שכח אברך את בנו ברכבו, ול"ע הילד נפטר מהחום הכבד ששרר ברכב, ההורים היו שבורים ורצוצים, אבל השבר הגדול הוא פי שנים, מאשר כשילד נפטר ממחלה, כי כשילד נפטר ממחלה, הרי כל אחד מבין שזה רצון ה', ומה' יצא הדבר, אבל באופן שהורה שכח את הילד ברכבו, יש להם רגשי אשמה כבדים, כאילו שהם עשו זאת 'בידים', ובקצת יותר מחשבה, הילד היה נשאר בחיים.

מה שאושש את ההורים, שהבינו שהכל הוא מאת ה', הוא שיהודי הגיע לנחמם, וסיפר להם, שהוא משמש בתפקידו כשומר בגן הסמוך, וכמובן שאין לו הרבה עבודה בגן, ולכן הוא מעצמו מתנדב לבדוק את הרכבים הסמוכים לגן.

כשרואה רכב חונה סמוך לגן, הוא מיד נגש לבדוק אם לא שכחו ילד בתוך הרכב. "בדיק" באותו יום, הגן יצא לטיול, וכמובן שהוא הלך ללוותם, ולא היה יכול לבדוק את הרכבים הסמוכים, כמו כן הרכב חנה בסמוך לתחנת אוטובוס, ועשרות אנשים עמדו בסמוך לרכב, ואף אחד לא הציץ בתוך הרכב. כאן כבר ראו שגם כשנדמה לאדם, שהוא גרם לזה בידיים, הרי שהכל בידי שמים. וגילוי זה אושש אותם מאד, שאמנם אינם מבינים חשבונות שמים, אבל הבינו שזה לא הם שגרמו לזה, אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו האב הרחמן, החליט שזה הטוב ביותר עבורם ועבור בנם.

את רגלי היו צריכים לכרות, והראיה שאכן כרתו אותה

מנקיי הדעת שבירושלים היה הגה"צ ר' לייב גלויבערמאן זצ"ל, יהודי משכמו ומעלה שעוד זכה להסתופף בצילו של הרה"ק רבי ישראל מסטאלין ז"ע.

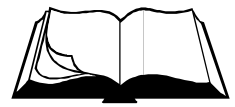
בערוב ימיו קבעו הרופאים שמחמת סכנת חייו יש לכרות את רגלו. באמצע הניתוח שנערך על ידי כמה רופאים, יצא אחד הרופאים ואמר לבני המשפחה ש'טעות' היתה כאן, וכלל לא הוצרכו לכרות את הרגל, אך את הנעשה אין להשיב.

אחר גמר הניתוח - משהקיץ רבי לייב, שוחח עמו אחד מבני המשפחה, ו'בטעות' פלט מפיו שהרופאים הודו שטעות היתה בידיהם, ועל פי ה'רפואה' היה אפשר למנוע את הכריתה...

נזדעק אותו חסיד ואמר - תוך כדי שהוא מראה על אזניו, אזניים אלו שמעו מפי מורי ורבי ש'וואלט איך, זאלט איך' [אם הייתי עושה כך וכך, היה נמנע מאתי דבר פלוני], זה אפיקורסות גמורה, כי אינו מאמין שהכל משמים בא. ואמר ר' לייב, ב'ספרי הרפואה' שלהם, יכולים הם לכתוב שרגל כעין זו אינה צריכה כריתה, אך רגלי בוודאי היתה צריכה כריתה, והראיה שאכן כרתו אותה, הרי שכך ציווה הבורא יתברך.

מִי יֵרֵם הָיִם

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה לבד" (ברכות ח').

סיון תשע"ו

שאלות המצוות

גליון 290

ההלכות זערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א - רב ביהכ"ל זצ"ל "דברי שיר" ב"ב

סעיף ו'), ובמשנ"ב (סי"ק כ"ב), ואם אכל כדי שביעה לבד, ואין בו אכילת כזית (כדי אכילת פרס) יש סוברים שחייב ברכת המזון, כיון שיש כאן 'שביעה' (פמ"ג, מובא במשנ"ב סי' ר"י סי"ק א'), ויש חולקים וסוברים שמן התורה צריך 'שביעה' וגם לפחות אכילה של כזית אחד כדי אכילת פרס, דכתיב "ואכלת ושבעת" ("שער הציון" שם סי"ק י'). לפי"ז בנד"ד שיש כאן אכילת כדי שביעה אבל אין כאן אכילת כזית יש כאן ספק חיוב, ויבקש מאחר להוציא (ונחלקו האחרונים אי אמרינן בזה ספק דאורייתא לחומרא, וכמבואר בשו"ע סי' ר"י סעיף ב'), לענין מי שלא יודע אם בירך או לא, ע"י שם, או שאני התם שהיה ודאי חיוב ברכת המזון מן התורה, וספק אם קיים חיובו, משא"כ בזה שיש ספק אם נתחייב, ויל"ע).

ארוחת בוקר לפני האכלה של תולעי משי

שאלה: גננת הגיעה לגן ושכחה להביא עלי תות טריים לתת לתולעי משי כפי שעושה כל יום, האם מותר לה לאכול את ארוחת הבוקר שלה בנ או לא?

יסוד השאלה הוא שאסור לאדם לאכול לפני שנותן לבהמות ולחיות, וכמבואר בשו"ע (סי' קס"ז סעיף ו', ובמשנ"ב סי"ק מ'), ויש בזה איסור תורה ("מגן אברהם" סי' רע"א סי"ק י"ב), ולפי"ז בנד"ד לכאורה אסור לגננת לאכול כל בוקר עד שמאכילה את תולעי המשי.

תשובה: כל זה אם אפשר להשיג את האוכל עבור תולעי המשי, אבל בזה שהיא לא יכולה לעזוב את הילדים וללכת להביא אוכל, וכן כגון שהחנות סגורה עד לאחר הצהריים, אזי מותר לבעלים לאכול בינתיים.

"שיר המעלות" או "על נהרות בבל"

שאלה: כל סעודה אומרים "על נהרות בבל", בשבתות ובחגים שאין אומרים תחנון (יו"ט, ר"ח, חוה"מ ועוד), אומרים "שיר המעלות בשבט ה' את ציון" (משנ"ב סי' א"י סי"ק י"ג), וכן בערב שבת או ערב ר"ח לאחר מנחה (אחר חצות) אומרים "שיר המעלות" (הגה"ת רע"א שם בשם הפמ"ג). אם אוכל סעודת לחם בר"ח לפני שקיעה ומברך בלילה (שכבר לא ר"ח), ועדיין אומרים "יעלה ויבא", כיון שאכל פת ביום, האם אומרים גם "שיר המעלות" כיון שזו סעודת ר"ח, או מכיון שעכשיו כבר לילה אומרים "על נהרות בבל"?

תשובה: מסתבר שאולינן לפי הזמן העכשיו ולא לפי מתי שאכל, וכיון שעכשיו לילה, וכבר לא הוה ר"ח (אע"פ שאומר "יעלה ויבא"), יאמר "על נהרות בבל" (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

קידוש להרבה חולים (תיקון לגליון 289)

שאלה: בליל שבת הולך מחדר לחדר בבית חולים ועושה עבור החולים קידוש על הכוס, ומיד הם אוכלים סעודתם, אבל אינם יכולים לשתות יין כלל, והמקדש שותה בעצמו את כל הכוסות, מהו לענין ברכת "הגפן", וכמה יין צריך לשתות?

תשובה:

א. לענין ברכת "הגפן", כיון שרק המקדש שותה והוא כבר יצא בברכת "הגפן" בחדר הראשון, אין צריך לברך בחדר השני רק ברכת קידוש לבד (וכעין המבואר בשו"ע סי' רע"א סעיף ד' לענין פורס מפה ומקדש, ע"י שם).

ב. לענין שתיית הכוס, אם שותה פחות ממלוא לוגמיו, שהוא רוב רביעית, בדיעבד לא יצא (כמבואר בשו"ע סי' רע"א סעיף י"ג, ומשנ"ב סי"ק ס"ד). ע"כ בכל חדר וחדר שעושה קידוש, צריך המקדש או השומע לשתות לפחות רוב רביעית בכל פעם (ואפשר להקל בזה שמספיק 4 סמ"ק, וכמבואר ב"ביאור הלכה" סי' רע"א סעיף י"ג סוד"ה על רביעית), ולא מועיל זה ששותה "מלוא לוגמיו" בסוף כל הקידושים ביחד, שבכל חדר וחדר יש לו דין קידוש בפני עצמו (הגרש"ז אויערבך זצ"ל, מובא בשש"כ סי' נ"א סי"ק מ"ד).

ג. הא דיכול להוציא החולים הוא דוקא אם הם בעצמם אוכלים לפחות כזית "המוציא" או מזונות עכשיו, כדי לצאת במקום סעודה, אבל אם כבר אכלו מקודם, או יאכלו רק לאחר זמן אין הם יוצאים בזה כלל.

ד. ואפילו אם כולם יכולים לקדש לעצמם בכל זאת מעיקר הדין שיכול לקדש עבורם, ורק לכתחילה המצוה שיקדש בעצמו כיון

לבישת ציצית לאחר שינת צהרים

שאלה: הלך לישון בצהרים והוריד את הטלית קטן, האם צריך לחזור ולברך עליו כשחוזר ולבושו לאחר השינה?

תשובה: איתא בשו"ע (סי' ח' סעיף י"ד) אם פשט טלית על מנת ללבושו מיד צריך לברך, והרמ"א חולק וסובר שאם דעתו ללבושו מיד, אין צריך לברך, ע"י שם. וכן נוהגים בני אשכנז (ע"י משנ"ב סי"ק ל"ח). והנה כל זה כשלא הסיח דעתו ממנו, אבל אם הלך לישון בודאי נחשב היסח הדעת וצריך לברך עליו, אם לא המשיך ללבוש הטלית גם בשעת השינה (הגר"ש אלישיב זצ"ל. והוסיף, שמה שידוע על ה"חזון איש" שהוריד טליתו ביוה"כ לאחר מוסף והלך הביתה, וכשחזר למנחה לא בירך, צ"ל שלא הלך לישון בינתיים דא"כ בודאי היה מברך, ואכן ידוע שה"חזון איש" הלך הביתה ולמד, הגם שהיה צום!)

ציצית מהודקת לבגד

שאלה: קשר את הציצית לכנף הבגד, ועשה קשר ראשון מהודק והתקפל הבגד עד שהוא פחות מקשר אגודל, האם צריך לחזור לפתחו ולקשור מחדש?

תשובה: כיון שבבגד יש שיעור קשר אגודל, אע"פ שע"י קשירה הוא פחות מכך, הרי זה כשר (משנ"ב סי' י"א סי"ק מ"א), וה"חזון איש" הקפיד לכתחילה לעשות דוקא מהודקים ("דינים והנהגות" פ"ב אות ז', וציין לספר "לקט יוסף" שמשמע שלכתחילה יש לעשות כן), וכן בטלית של ה"סטייפלער" (שהגר"ח קניבסקי שליט"א לובש בשעת סנדקאות), הציצית הקשורה שם מהודקת לבגד, וכן בטלית קטן של הגר"ח שליט"א, הקשר מהודק לבגדו.

טעה בסיום ברכת "שים שלום"

שאלה: בסוף חזרת הש"ץ במקום לסיים ולומר "המברך את עמו ישראל בשלום", אמר: "...הבוחר בעמו ישראל בשלום" (וצעקו לו לתקן, אבל כבר עבר שיעור כדי דיבור), האם יצא בזה?

תשובה: עיקר הברכה הוא שקבלנו "שלום" מרביש"ע, וכיון שהזכיר ענין שלום יצא בדיעבד ואין צריך לחזור (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

אמר "ותן טל ומטר" ושוב שכח "יעלה ויבא"

שאלה: בראש חודש אמר "יעלה ויבא" וכשהגיע עד אמצע "מודים" נזכר שבטעות אמר "ותן טל ומטר", חזר ל"ברך עלינו" ואמר "ותן ברכה" ולאחר שגמר תפילת שמו"ע נזכר שבפעם השניה לא אמר "יעלה ויבא", האם צריך לחזור ולהתפלל?

יסוד השאלה הוא, היות וברכות של שמו"ע צריכות להיות כסדרן, ונמצא שאמר ברכת "ירצה" עם "יעלה ויבא" לפני ברכת "ברך עלינו", האם צריך לחזור ולהתפלל או לא.

תשובה: פליגי אחרונים במי שאמר "יעלה ויבא" שלא במקומו כגון ב"שימע קולנו" יש סוברים שיצא, וכמו שמצינו שכתב השו"ע (סי' רס"ח סעיף ד') שאם התפלל תפילה של חול והזכיר בו של שבת באיזה מקום, יצא, ("כף החיים" סי' תכ"ב סי"ק א') ויש סוברים שלא יצא משום שצריך לאומרו דוקא בברכת "ירצה" ("חכמת שלמה" על שו"ע שם סעיף א').

ולפי"ז בנד"ד אי נימא שבדיעבד אפשר לאומרו בכל מקום, א"כ אע"פ שברכת "ירצה" א"א לומר לפני ברכת "ברך עלינו", אבל עכ"פ "יעלה ויבא" הרי אמר בתחילה, והר"ז כאילו אמר "יעלה ויבא" לפני ברכת "ברך עלינו" ויש כאן ספק שמא יצא בזה (וכן אמר הגר"ח קניבסקי שליט"א שיתכן שיצא בזה יד"ח).

ברכת כהנים בב' מנינים

שאלה: שני מנינים זה ליד זה (כגון בשטיבלאך), וכהן הולך ממנין למנין לברך ברכת כהנים, האם צריך לברך בכל פעם?

תשובה: איתא בשו"ע (יו"ד סי' כ' סעיף ה') השוחט הרבה בהמות, אם לא הסיח דעתו ביניהם הרי זה מברך ברכת אחת על כולם, וכעין זה איתא בשו"ע (או"ח סי' ח' סעיף י"ב), אם יש לו כמה בגדים של ארבע כנפות שכולם חייבים בציצית, אם לבשם כולם בלא הפסק, והיתה דעתו מתחילה על כולם לא יברך אלא ברכה אחת, ואם מפסיק ביניהם, צריך לברך על כל אחת ואחת, ע"י שם. ולפי"ז כיון שעשה אותה מצוה כמה פעמים, אם דעתו מראש לעשות כן,

שהוא בקי, אבל בכח"ג שקשה להם, יכול לקדש עבורם (שו"ע סי' רע"ג סעיף ד', משנ"ב ס"ק כ', ו"ביאור הלכה" ד"ה והוא).

איסור משחקים בשבת

שאלה: הרצפה מלאה במשחקים שונים, איך אפשר לאספם או לסדרם בשבת?

תשובה: אם החלקים מפוזרים ומפורדים בחדר, מכיון שכל חתיכה וחתיכה של משחק מונחת במקום אחר, יכול לקחת מכל מין ומין וליתן בקופסא שלו, מכיון שבפועל לא נוגעים אחד בשני אין זה נחשב לתערובת.

אבל אם הם מונחים בערימה אחת או שהוא אוספם ונותנם בערימה אחת, הרי"ז תערובת ואסור לסדרם מין במינו בקופסאות, ומותר לקחת רק את אותו משחק שרוצים לשחק בו עכשיו, ואז יכול לקחת מתוך הערימה שזה נחשב כאוכל מתוך פסולת שמותר לצורך עכשיו (הגר"נ קרליץ שליט"א). ויש עצה לפזר את המשחק ע"י שלוקח כמה חתיכות מכל הבא ליד וזורקן עד שיתפזרו, ואז יכול לקחת כל אחד ואחד ממקומו (הגר"נ אלישיב זצ"ל והגר"נ קרליץ שליט"א, עפ"י הגמרא, שבת ע"ד).

לווה נתן כסף שימשיך המפקיד פקדונו (תיקון לגליון 286)

שאלה: ראובן הפקיד סכום של חמישים אלף ₪ בגמ"ח בית הכנסת, והם הילו אותו הסכום לשמעון. האם מותר לשמעון לשלם כסף לראובן כדי שלא ימשיך משם את כספו, ועי"ז הוא יוכל להמשיך בהלוואה מהגמ"ח או שמא יש בזה איסור רבית ששמעון משלם לראובן כדי ללוות את כספו?

תשובה: איסור רבית הוא דוקא מלווה למלווה, אבל מותר לאדם אחר לשלם כסף לראובן שילוה לשמעון, ובנד"ד אם שמעון היה לוה באופן ישיר מראובן, היה אסור לו לשלם כסף להמשיך את ההלוואה, ויש בזה איסור רבית, אבל היות שראובן הפקיד את הכסף בגמ"ח בית הכנסת, הרי האחריות היא על בית הכנסת, והם המלווים לשמעון, נמצא ששמעון לא לוה את הכסף מראובן, ומותר לו לשלם לראובן כדי שימשיך פקדונו בגמ"ח.

מיהו ה"מלווה" בגמ"ח

אולם כל זה הוא אם אחריות ההלוואה הוא על בעל הגמ"ח, נמצא שה"מלווה" הוא בעל הגמ"ח, או כגון שיש גם תרומות לגמ"ח כנגד סכום ההלוואה, ואם בסוף הלווה לא ישלם, יקחוהו מהתרומות. אבל אם האחריות הוא על בעל הכסף (שהוא המפקיד של הכסף בגמ"ח), ואפילו יש עוד מפקידים בגמ"ח, מ"מ ההפסד יתחלק בין כולם לפי חלקם בגמ"ח, נמצא שה"מלווה" הוא בעל הגמ"ח, ויש כאן איסור תורה, דשמעון נותן כסף לראובן ע"מ שימשיך לו הלוואתו (ופליגי הראשונים אם רבית להרוויח הזמן הוא איסור תורה או רק איסור דרבנן).

ירוש' פי שניים' בכסף של גמ"ח

ועוד נ"מ בזה, אם בעל הכסף שהפקיד בגמ"ח מת, ויש לו בן בכור, האם יורש בזה פי שניים, שדוקא אם מוחזק בכסף יש לו פי שניים, אבל אם הוא מחוסר גובינא, דהיינו שהגמ"ח רק 'חייב לו' כסף, אינו לוקח בזה פי שנים, ולכן אם כסף הגמ"ח שייך למפקידים, הרי"ז כמו שמונח כספו ביד שומר אם יש כסף מונח ביד הגזבר, ויש בו פי שניים, אבל אם בעל הגמ"ח הוא המפקיד ורק 'חייב' כסף למפקידים נחשב כמו ראוי, ואין הבכור נוטל פי שניים.

מחיקת השם ע"ג מכונית

שאלה: היתה רוח גדולה והרבה אבק נאסף על גבי מכונית, אחד כתב את שם הוי"ה על גבי האבק, והוא נראה גנאי, האם מותר למוחקו?

תשובה: מותר למחקו על ידי קטן בגרמא או ע"י גוי, דזה חשיב כתב שאינו של קיימא כאבק דרכים, וגם נכתב שלא לשמה (הגר"נ זילברשטיין שליט"א בשם בעל "שבט הלוי" זצ"ל, ספר "רב רבנן", עמ' קס"א, ועי' שו"ת "חת"ס ליקוטים" ח"ו תשי"ח).

זהירות בענין ממונות

שאלה: כתוב במשנה (ב"ק ב'). ארבעה אבות נזיקין הן השור והבור המבעה וההבער, ומפ' בגמרא, מאי מבעה שמואל אמר שן ורב אמר אדם. ומפ' בגמרא טעמא דשמואל, דכתיב: "אם תבעיון בעיני", ומפרש רש"י לשון תפילה או תשובה. וקשה, למה דוקא כאן נקט רבינו הקדוש לשון זה, הרי עדיף היה להיות במסכת ברכות "חייב מבעה לברך", או במסכת ראש השנה "בא' בתשרי נדון המבעה", שזה מיירי בענין זה?

תשובה: רבינו הקדוש בא לרמז לנו בלשון המשנה כשמגיע לעניני ממונות צריכים זהירות יתירה כדי לא להזיק או לפגוע בשני, ולכן דוקא כאן כתב כן (הגר"א"ל שטיינמן שליט"א והגר"ח קנייבסקי שליט"א).

הראב"ד כתב שרבינו הקדוש כתב דוקא בלשון זה, כדי לרמז ממחלוקת רב ושמואל שכוונתו שן או אדם, שהרי שניהם נכונים (ח' ראב"ד ב"ק ט').

עשה תאונה עם רכב שאול או גנוב

שאלה:

א. ראובן שאל רכב חדש מלוי ועשה אתו תאונה והרכב ניזוק, האם יכול להחזיר את הרכב כמו שהוא ולהוסיף עליו את ההפרש בין מחיר הרכב הניזוק לרכב חדש, או צריך לתת לו רכב חדש?

ב. שמעון לקח רכב חדש מראובן ללא רשות ועשה אתו תאונה והרכב ניזוק, האם יכול להחזיר את הרכב כמו שהוא ולהוסיף עליו את ההפרש בין מחיר הרכב הניזוק לרכב חדש, או צריך לתת לו רכב חדש?

תשובה: איתא בגמרא (ב"ק י"א). אין שמין לא לגנב ולא לגזלן, אבל שואל שמין, והיינו שגנב וגזלן חייבים לשלם דמי כל הגניבה, ולא יכולים להחזיר את השברים ולהוסיף עליהם, משא"כ בשומרים שיכולים להחזיר השברים ולהשלים בכסף עד כדי דמיהם וכן נפסק בשו"ע (חו"מ סי' שני"ד סעיף ה' ובש"ך שם ס"ק ז', וסי' שס"ב סעיף י"ג).

ולפי"ז במקרה א', ראובן ששאל מלוי, יכול להחזיר את הרכב הניזוק ולשלם על זה הדמים כדי שביחד יוכל לקנות רכב חדש.

במקרה ב', שמעון שלקח רכב מלוי בלא רשותו נעשה עליו שם גנב, ומיד נתחייב לשלם דמי כל הרכב, ולא יכול להחזיר את הרכב הניזוק, אלא צריך לשלם דמי רכב חדש, והוא יקח לעצמו את הרכב הניזוק, ויכול למכור אותו ולהשיג ממנו הדמים.

כללי תשלום דמי השדכנות

שאלה: ראובן הציע שידוך לאחיו עבור בנו (בן האח), וביקש מאחיו שמישהו אחר ינהל את המשא ומתן של השידוך ויגמור, וכך היה. כמה צריך לשלם לכל אחד ואחד?

תשובה:

א. הכלל הוא שיש ג' חלקים בשידוך: המציע, המציע, אמצעי שעושה את המשא ומתן והגומר, ולכל אחד מגיע שלישי מהתשלום המקובל באותו מקום על שידוך, ובכל מדינה ומדינה יש לה את המחיר שלה.

ב. לפי"ז אם אחד נתן את ההצעה (לשני הצדדים), ועשה את הקשר ביניהם, והשני עשה את המשא ומתן והגומר, הראשון מקבל שלישי, והשני מקבל שני שלישי, המציע הוא זה שעשה הקשר ביניהם, ולא רק הציע את השם לצד אחד (הגר"נ קרליץ שליט"א).

ג. אם שדכן עשה את התיווך, ובשעת מעשה לא כיוון לקבל כסף, אלא כוונתו היתה לעשותו בחינם (כגון קרוב או חבר טוב), עפ"י דין לא מגיע לו כלום, שהרי"ז כמו פועל שעשה עבודתו על דעת לעשותה בחינם, וא"א לתבוע כסף אח"כ, וחייב להודיע לבעל הבית שעפ"י דין לא מגיע לו כלום, ואם בכל זאת רוצה לשלם, מותר לו לכתחילה לקבלו (הגר"נ קרליץ שליט"א).

ד. אם המציע כיוון להציע לאחיו או לחברו בחינם, אע"פ שלא מגיע לו כלום, יש חיוב לתת כל דמי התיווך לאמצעי ולגומר (שהרי מגיע להם על התיווך, רק שמחלקים בין האחרים, והוי דזה אינו יכול וזה אינו יכול, שמגיע לכל אחד הכל, ורק מחלקים ביניהם וכשאיך אחרים לוקחים הכל).

ה. לפי"ז בנד"ד שאחיו הציע שידוך לשני הצדדים, אם כוונתו מראש היה שישכים לקחת כסף אם יציעו לו, א"כ מגיע לו שלישי מדמי השדכנות, והשני יקבל שני שלישי עבור המשא ומתן וגמר השידוך.

ו. אולם אם מראש האח כיוון לשדך לאחיו בחינם, עפ"י דין לא מגיע לו כלום, אפילו למעשה אבי הבן נתן לו לפניו משורת הדין דמי שלישי התיווך, עדיין זה בגדר מתנה בעלמא, וזה לא יפקיע דמי השדכנות מהשני שעשה את שאר השידוך, מכיון שעפ"י דין הכל מגיע לו באופן זה וכנ"ל.

שער חשמלי בפתח החצר

שאלה: שבעה דיירים רוצים לעשות שער חשמלי לרכב בכניסה לחצר, ושני דיירים לא מעוניינים בזה. האם אפשר לחייבם להשתתף בהוצאה?

תשובה: בחצר משותפת שאזלינן בתר רוב כדי לקבוע מה לעשות, זה רק לגבי דברים המקובלים בכל חצר, אבל שער חשמלי שאינו מקובל ברוב הבנינים, א"א לחייב המיעוט להשתתף בזה. אמנם יש להבחין בין ב' אופנים:

א. אם אין למיעוט רכב כלל, אפשר לרוב המעוניינים להתקין שער חשמלי על חשבונם, אבל חייבים להשאיר מקום רחב בשפע כדי שאפשר יהיה להיכנס לחצר (אפילו עם עגלה), גם כשהשער סגור.

ב. אם גם למיעוט שאינו מעוניין יש רכב, חייבים לתת להם 'שלט' כדי לפתוח את השער להכניס את רכבם, ואפשר לבקש מהם שישתתפו במקצת מההוצאות, כמה שבאמת שווה להם ההנאה מן השער.

ספרים ש"ל

התפילה
במחיצת החפץ חיים

השבת
במחיצת החפץ חיים

הימים הנוראים
במחיצת החפץ חיים

הגדה של פסח
במחיצת החפץ חיים

פרקי אבות
במחיצת החפץ חיים

החינוך
במחיצת החפץ חיים

ביד הלשון

פעילויות תורניות

מבצעי שמירת הלשון

שיעורים תורניים

מילגות לנוקשים

הפרשה "במחיצת החפץ חיים" חוקת גליון מס' 70

בס"ד

"החולק על רבו"

הַמָּה מִי מְרִיבָה אֶשֶׁר רְבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת ה' וַיִּקְדָּשׁ בָּם (כ, יג). כל העושה מריבה עם רבו, כאלו עושה עם השכינה שנאמר (במדבר כ, יג) "המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל את ה'" (סנהדרין קי, א).

הגמרא לומדת שהחולק על רבו כאילו חלק על השכינה, שהרי בני ישראל עשו מריבה עם משה ואהרן ואף על פי כן הכתוב קורא להם שעשו מריבה כביכול עם הקב"ה. ומזה לומדת הגמ', שכל העושה מריבה עם רבו כאילו עשה עם השכינה. וכוונתה, כשמפטפט עליו דברים, ועושה עמו קטטה. בנוסף, הגמ' שם לומדת עוד ג' דרגות מפסוקים שונים: הדרגה הראשונה והחמורה מכולם, 'כל החולק על רבו כחולק על השכינה שנאמר (כו, ט) "בהצתם על ה'". ומבאר רבנו (שמיה"ל ח"א ש"א פט"ז) שפסוק זה מדבר בדתן ואבירם, שלא רק הם חלקו על משה רבם, אלא גם גרמו במעשיהם לאחרים לחלוק עליו. הדרגה השנייה היא המבוארת בפרשתנו, שהוא בעצמו לבד חולק בדברים על רבו. הדרגה השלישית, 'כל המתערעע על רבו כאילו מתערעע על השכינה שנאמר (שמות טז, ח) "לא עלינו תלונתכם כי על ה'", שבני ישראל התלוננו על משה ואהרן ואמרו עליהם שהם נוהגים מנהג אכזריות. והדרגה הרביעית, 'כל המהרהר אחר רבו כאילו מהרהר אחר שכינה שנאמר (כא, ה) "וידבר העם באלקים ובמשה". כלומר, שאף מי שרק מהרהר אחרי מעשי רבו, כאילו הוא הרהר אחרי מעשי הבורא ית'.

איסור המחלוקת הוא גם כשחולק עם אדם השווה לו במעלה, הרבה יותר חמור הוא החולק על תלמיד חכם. שהרי, דרכם של בעלי מחלוקת שהם מבזים את הצד שכנגדם. וחז"ל בכמה מקומות הפליגו בחומרת המבזה תלמיד חכם. שאמרו (שם צט, א) "כי דבר ה' בזה ומצותו הפר הכרת תכרת" (טו, לא) זה אפיקורוס, וביארו בגמ' (שם ע"ב) 'זה המבזה תלמיד חכם'. וכן נפסק להלכה (שו"ע יו"ד סי' רמג ס"ו). עוד אמרו (שבת קיט, ב) 'כל המבזה תלמידי חכמים אין לו רפואה למכתו'. עוד אמרו (שם) 'לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביזו בה תלמידי חכמים'. ואף המספר בגנותו של תלמידי חכם לאחר שמת עונשו גדול, כפי שאמרו (ברכות יט, א) 'כל המספר אחר מטתו של תלמידי חכמים נופל בגיהנם'. ואם המבזה כל תלמיד חכם עונשו כך, כל שכן שהמבזה את רבו שעונו גדול יותר ורעתו כפולה.

ומזה מעורר רבנו, על אותם אנשים החולקים על רב העיר ועל בית הדין שבעיר, וקל בעיניהם לבזותם, ואינם חרדים מהעונש הגדול המעודד להם לעולם הבא. ולא עוד, אלא שעל עוון חמור זה נענשים גם בעולם הזה, כפי שאמרו חז"ל (במ"ר פט"ו יז) על מצוות (ויקרא יט, לב) "והדרת פני זקן", וז"ל: 'אמרה תורה והדרת שלא יעמוד במקומו ולא ישב במקומו ולא יהא סותר את דבריו וכשהוא שואל הלכה שואל ביראה ולא יקפוץ להשיב ולא יהא נכנס בתוך דבריו שכל מי שאינו נוהג ברבו כל המדות האלו נקרא רשע לפני המקום ותלמודו משתכח ושנותיו מתקצרות ולסוף הוא בא לידי עניות'. מבואר, שהנוהג בחוסר כבוד ברבו, נענש בעולם הזה בעונשי עניות, קיצור ימים ושכחת התורה. כל שכן, מי שגורם למחלוקת על רבו, וגורר את בני עירו נגד רבם, בודאי ייענש בכפליים.

פרקי אבות במחיצת רבינו "ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון"

גם אני זוכר עוד, מימי קטנותי, שהיה מתבודד פעמים הרבה בשדות העיר ועושה חשבון עם נפשו על כל מעשי יום ויום [אותי לקח עימו למען לא אשתובב בלעדן]. גם היה לו פנקס שבו היה כתוב חשבונותיו עם נפשו, וכמה גדרים שגדר בדבר שנכשל פעם.

ושמעתי ממנו כמה פעמים, בשנים הרבה אחרי כן, שלפלא בעיניו על בני העולם כי לחנות היותר קטנה, עושים פנקס לכתוב הקפותיה, והכנסה והוצאה שלה, ולחשבון האדם עם נפשו אין משגיחים כלל, להיוודע מצבו, האם השכר מרובה על ההפסד, או ח"ו להיפך, וממתניים רק לעולם הבא, ששם יתוודע האדם חשבונו, אבל הוא לאחר זמן, כאמור, כי אין מעשה וחשבון בשאלו אשר אתה הולך שמה, ובעולם הזה הלוא אפשר לתקן.

ספרים ש"ל

התפילה
במחיצת החפץ חיים

השבת
במחיצת החפץ חיים

הימים הנוראים
במחיצת החפץ חיים

הגדה של פסח
במחיצת החפץ חיים

פרקי אבות
במחיצת החפץ חיים

החינוך
במחיצת החפץ חיים

ביד הלשון

פעילויות תורניות

מבצעי שמירת הלשון

שיעורים תורניים

מילגות לנוקשים

פניני הפרשה "במחיצת החפץ חיים"

בס"ד

על כן יאמרו המושלים בואו חשבון.

איתא (ב"ב עח, ב): אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, מאי דכתיב (במדבר כא, כז) "על כן יאמרו המושלים בואו חשבון", 'המושלים' – אלו המושלים ביצרים. 'בואו חשבון' – בואו ונחשוב חשבוננו של עולם, הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה. 'תיבנה ותכונן' וכו', אם אתה עושה כן תיבנה בעולם הזה ותכונן לעולם הבא. והנה מה שאמר הגמרא 'בואו ונחשוב' וכו', הוא כפשוטו, דלא נמתין עד שיקראונו לחשבון, דאז ח"ו אוי ואבוי יהיה, אלא נקדים עצמנו להתחשב במעשינו, דאז יראה הקב"ה את מחשבותינו ודאגתנו שאנו מודים לו בעיקר החובות ורצוננו לפרוע, אלא שאין לנו במה לפרוע [אם לא שיקיף לנו עוד ונשלם לו בהקפותיו גופא. וכן נאמר בדוד (דברי הימים א' כט, יד) "כי ממך הכל ומידך נתנו לך"]. וכבר אמרו (סנהדרין מג, ב) 'כל הזובח את יצרו ומתוודה עליו, כאילו מכבד להקב"ה בשני עולמות' וכו'.

(שם עולם ח"א פ"ח)

'בואו חשבון' – בואו ונחשוב חשבוננו של עולם.

קשה לכאורה, מאי קא משמע לן במילת 'עולם', ומה כוונת חז"ל בזה? ונראה שחז"ל רוצים בזה לשבר את אוזן האדם שתוכל להבין שבלי זה לא יוכל כל אדם לחשוב חשבון מדוקדק זה ולא נוכל כלל לדרוש מן האדם קצר השכל שידע לחשוב שכר מצוה בעולם הבא, שאפילו לגבי נביאים נאמר 'עין לא ראתה' נגד הפסדה בהאי עלמא. לכן אמרו חז"ל 'חשבוננו של עולם'. כלומר, אם תתאר ותצייר לפניך חשבוננו של עולמנו - גדלו והיקפה, רחבו וגבהו - ולעומתו תעמיד את העולם הנצחי, אז תבין ותשיג קצת מה זה שכר נצחי.

בדרך דמיון: לבעל חשבון גדול יצאו פעם מוניטין, שהוא המומחה הגדול בעולם לחשוב חשבונות הכי קשים והכי מסובכים. בא אליו איש אחד - ג"כ בעל חשבון מפורסם - לנסותו, וישאלהו שיאמר לו מספר הגרעינים הנמצאים בכור של דגן. חשב הלה לראשונה מספר הגרעינים הנמצאים ברבע לוג, ויענהו מיד כך וכך. וישאלהו עוד כמה גרעינים נמצאים בקרון אחד המלא דגן, ויענהו ג"כ את מספרם.

וישאלהו: אילו עמדה שורה של קרונות באורך עשר פרסאות וכולם היו מלאי דגן, כמה גרעינים היו ביחד. חשב הלה אורך הקרון ומספר כל הקרונות יחד, ויענהו. וישאלהו עוד: אם בעל חשבון גדול אתה כמו שאומרים עליך וכמו שאני רואה בעיני, אחוד לך חידה מתמטית והגד לי פתרונה: אילו היה כל העולם כולו מלא גרעיני דגן מן תחתית הארץ עד רום השמים ולמעלה עומדת ציפור קטנה, ובמשך מאת יום אוכלת הציפור רק גרעין אחד, כמה שנים צריכה הציפור לשהות בכדי שתאכל את כל גרעיני העולם. אז כמובן נשתתק בעל החשבון ולא ידע לענות דבר. ועתה בין תבין, אם תחשוב שאלף שנים שלנו הינם רק יומו של הקב"ה ואין קץ ואין תכלית לשנות העולם הבא וכל עולמנו הינו רק חלק קטנטן מגן עדן, מזה תדע לחשוב שכר מצוה שהוא שכר נצחי בגן עדן כנגד הפסד עבירה, היינו, לא שתדע את החשבון, אדרבא תשיג שאין שום אפשרות לחשוב חשבון זה, כי כה גדול ההבדל בין העולם העובר ובין העולם הנצחי, וכה רחוקה בינת אדם מפתור חידת עולם זו.

(ילקוט משלי הח"ח)

ויאמר לו ה' עשה לך שרף.

היינו שמה שאתה מבקש להסיר לגמרי שיהיו משומרים כבתחילה ולא יגעו הנחשים בהם, זה אי אפשר, שכיון שנתנו כח בדיבורים לקטרג אי אפשר לסתום פיו לגמרי ושיהיו משומרים כבתחילה. אלא לזה תועיל תפילתך, מכאן ואילך לא אגרה בהם הנחשים, ואף שמכל מקום הם מסוכנים, "עשה לך שרף ושים אותו על נס", בגובה, היינו שיתבוננו תמיד שבדיבורם עוררו את השרף העליון, והוא קיטרג עליהם לפני כסא הכבוד [וכמו דאיתא ב'יתא דבי אליהו' שהלשה"ר שהאדם מספר הוא עולה עד כנגד כסא הכבוד, שנאמר "שתו בשמים פיהם" וגו'], ועי"ז יהיו נכנעים לה' וירחם עליהם.

(שמיה"ל ח"ב פכ"א)

פניני דעת

משיחות שהשמייע רבינו הגדול מרן רבי מיכל יהודה ליפקוביץ' זללה"

דעת תורה

הרמזים האחרים המוזכרים במאמר חז"ל זה הרומזים לשאר סדרי משנה, ואם כן צריכים אנו ליתן דעתנו ולנסות להבין על מה דוקא סדר טהרות הוא זה אשר הוכתר בתואר זה, תואר הדעת.

אמנם באם נתבונן לשוני הגדול הקים בין סדר טהרות לשאר הסדרים, הרי שנפתח פתח להבנת הדברים. כאשר באים אנו ללמוד חמשה מתוך ששה סדרי המשנה אותם סידור רבי, הרי שזוכים אנו להגות בגמרא בה מובאים דבריהם הקדושים של האמוראים אשר פרשו את המשנה. משהוגים אנו בדברי האמוראים הרי שנפתחים בפנינו שערי ההבנה העמוקה והאמיתית בחמשת סדרי המשנה. לא כן הם פני הדברים בסדר טהרות. בסדר זה לא סדרו לנו רבותינו גמרא בה מובאים ומסודרים דברי האמוראים אודות סדר טהרות. בבואנו לעסוק בענייני טומאה וטהרה, אזי נזקקים אנו לדברי התוספתא המובאת בדברי הר"ש. דברי הר"ש מפנים את הלומד החפץ לקנות דעת בענייני טומאה וטהרה לסוגיות המפוזרות בש"ס, זעיר פה וזעיר שם. צריך הוא הלומד להיות בקיא עצום בש"ס כולו. רק זה אשר קנה בקיאות נרחבת וברורה, רק הוא זה אשר יוכל לצעוד עדי סדר טהרות, ולקנות בו ידיעה והבנה ראויים.

שכל דבורך ומשאך בדברי תורה יהיה לשם התורה

ומכאן צריכים אנו להגיע לידי הבנה על מה באמת ראו חז"ל לנכון להותיר את סדר טהרות ללא פירוש ומורה דרך לנבוכים המבקשים ומתקשים להיכנס בשערי הטומאה והטהרה. אין זאת אלא כי בזאת רצו חז"ל הקדושים ללמדינו לימוד גדול ויסוד עצום עד למאד אשר הינו למעשה יסוד מוסד בכל דרכי לימוד התורה הקדושה. באו חז"ל להשמיענו כי בלימוד התורה קדושה לא חריפות השכל ויכולת התפיסה מהירה הם החשובים ביותר. חז"ל באים ללמדינו כי העמל והיגיעה הם הם העיקר והתשתית ללימוד התורה הקדושה. ניגש הלומד לעסוק בסדר טהרות. נזקק הוא לדברי הר"ש המביא דברים מהתוספתא הקשים להבנה. נזקק הוא לסוגיות המפוזרות בש"ס במקומות שונים, כאשר בכל מקום ומקום צריך הוא לעמול וללמוד את הסוגיה על מנת להוציא ולברר את הנקודה הנצרכת לא להבנת הענין בסדר טהרות. יושב אותו צורבא דרבנן ועמל עד

דעת זה סדר טהרות

בשבוע זה נביא דברים אותם נשא רבינו בענין לימוד סדר טהרות. כידוע נתן רבינו אל ליבו את "יתמותו" של סדר טהרות. רבינו ראה כי כמעט אינם בנמצא עמלי תורה העוסקים בסדר טהרות. במשך דורות רבים היו מסכתות אלו שכוחות ונעזבות, כמעט כאילו נמחקו מבין ששה הסדרים אותם סידר רבינו הקדוש נשיא ישראל. מאז חורבן הבית הלכו ונשתכחו הלכות טומאה וטהרה, שכן עם ישראל במקומות גלותו מאז גלות בבל נתון היה למשיסה ולרדיפה בין העמים ומשכך עסקו לומדי התורה רק בהלכות הנצרכות בגלות בלבד. כך נוצר מצב בו הלכות וענייני טומאה וטהרה כאילו הוצאו מבית המדרש. במשך שנים זעק סדר טהרות זעקה גדולה ומרה מקצה העולם ועד קצהו. זעקה זו נשמעה על ידי רבינו ראש הישיבה זללה"ה שנטל על שכמו את המשימה להחיות את סדר טהרות. רצה רבינו שיבואו טהורים ויעסקו בטהרות, למען גם לימוד זה יהיה בין קניני הנצח שלנו לבל חלילה נוותר עליו. חזונו של רבינו לא נשאר בגדר חזון בלבד אלא קרם עור וגידים והפך למציאות קיימת, עדי ימים אלו בהם רשת הכוללים ללימוד סדר טהרות בעיון הינו מפעל אדירים השולח פארתיו לכל תפוצות ישראל ולומדים בו - 500 אברכים כ"י.

מביאים אנו דברים אלו דוקא בשבוע זה וזאת משום תרתי לטיבותא. האחד, הן בפרשה זו, פרשת חקת, עוסקים אנו בדניי טהרה שע"י אפר פרה אדומה. השנית - זכינו בשבוע החולף להשתתף במעמד הגדול ורב הרושם של כינוס אברכי רשת הכוללים ללימוד סדר טהרות בעיון לרגל יום השנה החמישי לפטירתו של רבינו זללה"ה. לאחר הכינוס יכולים אנו לומר בפה מלא - אשרי עין ראתה זאת.

יחודו של סדר טהרות

מצינו בגמרא במסכת שבת (ל"א) - "אמר ריש לקיש מאי דכתיב והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת וגו' אמונת זה סדר זרעים עתיך זה סדר מועד חוסן זה סדר נשים ישועות זה סדר נזיקין חכמת זה סדר קדשים ודעת זה סדר טהרות". כאשר לומדים אנו מאמר חז"ל זה צריכים אנו ליתן את דעתנו על מה ולמה נקרא דוקא סדר טהרות בשם דעת. הן זאת עלינו לדעת - דעת הינה הדרגה העליונה ביותר משאר

על
 ידי לימוד
 סדר טהרות,
 ע"י עיסוק בענייני
 טומאה וטהרה יכול האדם להגיע
 למעלת לימוד התורה
 לשמה, איש איש
 לפי דרגתו.

עיקר הלימוד צריך להיות לשם שמים ולא לשום מטרה או רווח אחר. בענין זה נביא את דברי הרא"ש במסכת נדרים (ס"ב). - "ודבר בהם לשמן, שכל דבורך ומשאך בדברי תורה יהיה לשם התורה כגון לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלפול ולא לקנטר ולהתגאות". דומה בעיני כי דברי הרא"ש הללו הינם הבסיס והיסוד ללימוד התורה לשמה, אולם מכאן והלאה יכול האדם בן העליה להוסיף ולקנות עוד דרגות רבות ונשגבות במעלת לימוד התורה לשמה.

זוהי איפה הסיבה מדוע נקרא סדר טהרות בשם - דעת, המעלה הגדולה מכולם. הן על ידי לימוד זה הסדר, ע"י עיסוק בענייני טומאה וטהרה יכול האדם להגיע למעלת לימוד התורה לשמה, איש איש לפי דרגתו, עד כי תימסך התורה בדמו ותהיה תמצית חייו ונשמת אפו, וכי יש לנו דעת גדולה מזו.

כלות הנפש להבנת העניינים בסדר טהרות ואז זוכה הוא ונמסכים הדברים בדמו. כשם שהדם הוא הנפש כך נהפכת התורה להיות חלק מחיותו של המתייגע ללימודה ולהבנתה. זוהי המעלה המיוחדת של סדר טהרות, אלו הם ההשגות המיוחדות אותם יכול האדם להשיג ע"י לימוד סדר טהרות. יכול האדם להטמיע בקרבו את יגיעת ועמל התורה וממילא את התורה עצמה.

אחר זאת יוכל האדם, ומשיכול הוא הרי שמחוייב הוא, לקנות מעלה נוספת בלימוד התורה. צריך האדם ללמוד תורה לשמה. צריך הלומד להרגיש ולחוש בכל רמ"ח אבריו וש"ה גידיו כי לומד הוא את התורה לא לשם כבוד, לא לשם שררה ולא משום סיבה אחרת. לומד הוא את התורה רק כי כך ציווה אותנו הבורא יתברך שמו. אמנם כל אחד ואחד לפי דרגתו אולם

למען דעת

בבחינת מענין לענין באותו ענין, נביא את דברי צוואת רבינו אודות רשת הכוללים ללימוד סדר טהרות בעיון ולאחמ"כ דברים שונים אותם נשא בהזדמנויות שונות.

כתובים בספרו הגדול "דעת יוסף" על כל סדר טהרות. (מתוך דברים שנאמרו בסיום מסכת "זבים", במסגרת כוללי טהרות שנתייסדו ע"י רבינו זללה"ה).

מתוך הצוואה

ב"ה זיכני השם ית"ש שעל ידי נוסד בקיץ תשנ"ח כולל ערב לימוד סדר טהרות בעיון ובמשך השנים עד היום ג' במדבר חודש אייר תשס"ז התפתח והתרחב ונוספו בהרבה עיירות של הארץ כוללים של אברכים מצוינים ששקועים בעמלה של תורה ללמוד ולדעת כל סדר טהרות על פי יסודות הקבועים של הר"ש והר"מ בפירושם והרמב"ם ביד החזקה.

חלק בתורת סדר טהרות

אמר רבינו זללה"ה לאברכים שלמדו בכולל פרק "העור והרוטב" במסכת חולין, כי היות ויש הרבה פעמים שהובאו בגמרא משניות מסדר טהרות, כדאי לפתוח כל פעם את המשניות בפנים וללמוד את פירוש הר"ש, כי הר"ש מביא את הסוגיות כסדר, והרבה פעמים יש בתוך דברי הר"ש פשט בסוגיות. בהזדמנות אחרת אמר רבינו זללה"ה כי אחד מן הגדולים ציוה לבנו, שכיון שאין זוכים כמעט ללמוד סדר טהרות, לכן כל פעם שלומד סוגיא בש"ס הנוגעת בחלקה לסדר טהרות - שיברר את העניין ביסודיות, כדי שיהיה לו חלק גם בתורת סדר טהרות.

הרי זה אושר גדול, שזכו להקים מסגרת זו של לימוד טהרות בעיון

במסגרת אסיפה לאברכי אחד הסניפים מרשת כוללי טהרות שהקים רבינו זללה"ה ברחבי הארץ, ביקשו האברכים מרבינו זללה"ה שידריכם באופן לימוד עיון של משניות סדר טהרות. בטרם מסר להם רבינו את דברי ההדרכה, הקדים הוא מילין קצרים אודות מעלת לימוד סדר טהרות - לימוד סדר טהרות הוא לימוד עמוק מאד, כי אין על זה ש"ס, וכשהקב"ה עוזר שהלימוד יהיה בחבורה ובחברותות - הרי זה אושר גדול, שזכו להקים מסגרת זו של לימוד טהרות בעיון. כל חלק שיש בעניינים אלו כדאי ללמוד בעיון, היינו עם הראשונים, וללמוד דווקא עם חברותא - שזה משעבד את עומק המחשבה - וכן עם הרבה חזרות.

ובס"ד יש כיום עשרה כוללים במסגרת זו, קרוב למאתיים וחמישים אברכים תלמידי חכמים הלומדים בדרך הרצויה, ובעזרת השם יתברך רצוני שהכוללים ימשיכו וכפי האפשרות שיוסיפו עוד ויתנהגו איתם בכבוד והערכה חשובה שיתקיים בהם ועל ידם כבוד התורה, ולא לו הכוללים ורק להם בלבד יהיה הרשות והזכות להשתמש בשמי ולהיקרא על שמי. הנני בא בבקשה מנדיבי עם ובמיוחד מכל אחד ואחד שקיבל והיה לו תועלת ממני ברוחניות שיעשה לנפשי ולעילוי נשמתו זכות על ידי פעולותיו לטובת הכוללים אשר הם בערי ארץ ישראל ובזה יהיו הם עימנו שותפים לנצח ולחיי עולם.

נפתחו לו שערי חכמה

שמעתי מהגאון הצדיק רבי יוסף דינקלס זצ"ל, שחיבר ספרים גדולים "דעת יוסף" ע"ס טהרות, שכאשר התחיל ללמוד מסכת נגעים מסדר טהרות, הכל היה אצלו סתום וחתום, שהיה נראה לו כל הדינים, כגזירת הכתוב, וכמקראות התורה, שאין מה להתפלפל בהם, שכך הוא הגזיה"כ, אך לאחר שהוסיף ונתייגע בה זמנים טובא שוב ושוב, לפתע נפתחו לו שערי חכמה, וזכה לחדש הרבה גם על מסכתא זו, כאשר הם

נפש גחלים תלהט

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו זינצוויץ זצוק"ל

גליון 100 חקת תשע"ו

העלון יוצא ללא מטרת רווח וניתנת
רשות לצלמו למטרת זכויהם בלבד.
לתרומות והנצחות, הוספת מנויים, הצעות והערות
יש לפנות בטלפון: 0527697944
או בדוא"ל shneiderav1@gmail.com

דבר המערכת

רבינו שופך מעט אור על סוגית פרה אדומה העלומה.
ממשיכים במאמרי עיון בסוגית התפילה. והפעם ביאור
עיקר מציאותו של האדם להיות מדבר לפני המלך.

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שווה לכל נפש דברי תורתו
של רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר
"נפשו גחלים תלהט" על עקבתא דמשיחא שי"ל בעדודו. על כן
כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורך.
נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

בחסדי ה' שעה נפתח קו טלפוני ובו סיכום שבועי של
המאמרים עם נקודות מעשיות.

נשמח לקבל כל הצעה ורעיון לתועלת הציבור.

מספר הקו 077-222-0709

יתכנו שיבושים בזמן הראשון להקמת המערכת
ניתן לשמוע את השיעור על הגליון החדש החל מיום
ד' בשבוע בשלוחה 1.

עומק ענין פרה אדומה [בסוד ישרים שב"ק חקת תשנ"ד]

ויקחו אליך פרה אדומה וכו' והיא חקת התורה.
יעויין ברמב"ן שם ודבריו צ"ב. נעמוד על ג' דברים
מתוך דבריו. (א) הפרה אדומה משום שהוא רמז
למדת הדין, (ב) היא חק כי אומות העולם מונין לה
דהרי נקרבת בחוץ ונראה כאילו ההקרבה היא
לשעירים (ג) היא תורה שבעל פה שנחקקת מתורה
שבכתב. ננסה לבארם לערכנו.

א. עומק החטא קיצוץ בנטיעות

מחטא עץ הדעת יצא מהלך המיתה לאדם בעיקר,
וממילא בהסתעפות לכל נבראים בהיותם תלויים בו.
אמרו רז"ל במד"ר כששמע משה רבינו ע"ה פ'
טומאת מת הצטער מאד במה תהיה טהרתו של זה.
פירושו שטומאת מת היא תולדה הישירה מחטא עץ
הדעת במהלך המיתה שלו, והרי תיקון המיתה יהיה
רק לעתיד לבוא בתחית המתים. אבל כשהגיע לפ'
חקת גילה לו הקב"ה כי גם כיום יש תיקון במדה
מסוימת לתוצאת המיתה [היינו טומאת מת] והוא
בפרה אדומה.

והנה עצם החטא קראוהו חז"ל מקצץ בנטיעות (עין
למשל ברמב"ן סוף נח). נבין פשר בטוי זה של "קיצוץ
בנטיעות". ענין הקיצוץ הוא שהאדם הראשון לפני
החטא בעת עמדו על רגליו אמר שירת "ה' מלך
גאות לבש", כי הוא ראה אז את כל הבריאה
כחטיבה אחת של מלכות שמים [א.ה. היינו שהשיג
בחוש איך כל הבריאה היא רק גלוי כבוד מלכות
שמים]. אבל כשהנחש הסיתם והחטיאם, הכניס
בהם את השבוש שיכולה להיות להם דעה ודרך
עצמית מלבד מה שנצטוו מפי הגבורה כמ"ש
והייתם האלקים יודעי טוב ורע" היינו שיכנסו לתוך
מהלך חדש ליתן ישות לעצמם (א אייגענע גאנג).
כאן הוא הקיצוץ לחלק חלק מהבריאה מבוראה. בני
ההפלה שנקראו "בנוי דאדם קדמאה", היינו שהם
המשך אותו חטא רצו להפריד כל הנמצא מהרקיע
ולמטה משלטונו ית' כמ"ש נעלה לרקיע ונעשה עמו
מלחמה. גם העגל היה על דרך זה. כי כל מהותו של
משה היא "בכל ביתי נאמן הוא", היינו שכל הבנתו
היא מפי הגבורה כמ"ש "משה קיבל תורה מסיני".
כשהראה להם השטן את מטתו של משה בשמים
שהוא מת אם כן היה נדמה לחלק מהעם שכאילו
ההנהגה "מפי הגבורה" נפסקה ומעתה צריכים
לעשות על דעת עצמם. מזה יצא הביקוש לעשות

עגל בציור מנהיג על כל פנים (כפי הרמב"ן בתשא). אבל
בהיות בקשה זו גם פרישה מתורה כי הרי רק משה
יש תורה, התקיים בהם מ"ש רש"י (פ' ב' דקריאת שמע)
כיון דפרש אדם מן התורה מיד הוא דבק בעבודה
זרה, ונהפך העגל לאליל ממש רחמנא ליצלן. זו
הכניסה לתפיסה של "פירודא" וממילא יציאה מן
היחוד ונפילה לה"עלמא דפירודא".

ב. ענין טומת המת ז' ימים

על דרך זה יש להבין עומק ענין הטומאת מת אשר
יוצאת מהחטא שהוא מהלך של קיצוץ בנטיעות –
פירוד העולם שתחת הרקיע משלטונו ית'. אין
הטומאה רק דבר המרחיק מהקדושה המסמלת את
ה"עלמא דיחודא" [א.ה. כי קדושה מורה על קשר
לבורא ית' וממילא הפרשה מעולם הפירוד] אלא
עומק ההגדרה היא כמ"ש המהר"ל ז"ל ש"טומאה
היא העדר". כונתו שהגם שטומאה היא מציאות,
מכל מקום אינה בגדר מציאות אמיתית - זה נקרא
"העדר". אם כן עיקר יסוד הטומאה היא המצא
ה"פירודא" [א.ה. יש להוסיף שכל מציאות העלמא
דפירודא היא מציאות של העדר שלטונו ית', עכ"פ
בתפיסת האדם] ובזה נבין מה שטומאת מת היא ז'
ימים כנגד מה שנחרבה [בחטא אדה"ר] כל קומת
האדם [ונגזרה עליו מיתה]. והאדם הרי הוא עולם
מלא (אשר כללותו נברא בז' ימים) כן הוא לעומת
מיתה זו שיעור גילוי העלמא דפירודא שירד לתוכה,
הבן.

על כן פרה אדומה שבאה לתקן קלקול זה היתה כל עבודתה במקום ה"חוץ" דוקא, שהרי ענינה להחזיר מן ה"חוץ" [א.ה. שמבטא את העלמא דפירודא-מציאות שחוץ ממנו] אל ה"פנים" [א.ה. לעלמא דיחודא-מציאות שעמו].

ג. טעם שאומות העולם מונין את ישראל על פרה אדומה

אומות העולם שנשארו בהחלט במסגרת ה"חוץ" ולא יכולים להבין כלל חזרה זו מונין לישראל שכל העבודה נעשית בעלמא דפירודא זה הפירוש "לשעירים" [א.ה. הם רק רואים את העבודה הנעשית בחוץ ולא יכולים להבין שעבודה זו תכליתה להחזיר את החוץ לפנים]. ויובן בזה מש"ש הרמב"ן שלפיכך הגם שזר שוחט צריך שיהא אלעזר רואה כדי שתהא נעשית על כונתו כי הרי נעשית בחוץ ע"כ. אין הכונה שחוששים שיכוין השוחט לשם עבודה זרה ח"ו דלא חשידי ברשיעי, כי רק אומות העולם לבד מונין בזה את ישראל. אלא בהיות ענין החזרה מהעלמא דפירודא מהדברים הדקים במושכל על כן צריך אדם גדול כאלעזר שהוא סגן שיצרף כונתו לזה.

ד. ענין מידת הדין הנרמז בפרה אדומה

עוד יובן עפ"י ענין ה"אדומה" הרומז להדין. כי הנה ברקע החיים שלנו אנו מבחינים את השכר והעונש בצירוף של הפכיות [א.ה. נדמה שכוונת רבינו שנראה לנו שהרעות הן הפכיות לטוב ולא עוד אופן של טובה מאיתו ית'] כמ"ש סוף ברכות שא"א לברך האידנא על שמועות רעות הטוב והמטיב כי אחרי שירדנו לתוך חזון הפירוד ממילא נתקטנה התפיסה שלנו ונעשתה מוגבלת על כן אנו מבחינים הפכיות במדותיו של הקב"ה. אבל למעשה, בשרש, בעלמא דיחודא מופקע חזון זה. כי במציאות היחודא הכל מתבטל כלפי רוממותו ית' שאין לה חקר וממילא כל אחד מאבד את האופי הפרטי שלו לפניו [א.ה. וכפי שיוסבר מיד במשל ב' תלמידים והענין הוא שכאשר מורגש שלטונו ית' ממילא נתפס בחוש כיצד כל הפרטים שנראו סותרים מהוים צדדים שונים של גילוי כבודו ית' ואין בהם שום ניגודים]. וכשהוסר האופי הפרטי של כל דבר אז אין במציאות שום נגדיות. משל למה"ד לשני תלמידים חריפים שהתוכחו על נושא אחד בתקיפות גדולה עד שהגיעו לשיעור של "נעשים שונאים זה לזה", ומחמת כן לא יכלו להגיע לעמק השווה. פתאום נפתחה הדלת ונכנס הרשכבה"ג של הדור ושמע דבריהם. אז הם נשתקו ועמדו כמעט בלי שום דעה עצמית עוד, כי מה חשובה דעתם מול דעת האדם הגדול בענקים

הנ"ל. ומעתה כל מציאות הדעה הנמצאת כאן היא רק של הגדול, כי האופי שלהם וישותם נבלעו בגדלותו ונתבטלו. ופקעה בזה כל הנגדיות, והבן. נעבור לנמשל. ב"חוץ" [ר"ל בעלמא דפירודא] יש אדום שהפכו הוא לבן, דין שהוא נראה היפך אופי החסד, אבל בשרשם אינו כן כלל. על כן בעבודת פרה היה עיקר גמרה בשריפתה (שהיא כריח ניחוח, רמב"ן כאן) שאז כל הישות והחומר הוחזר ליסודו, אפר. וכשחוזרת אל יסודה בצירוף ריח ניחוח, קרבן שענינו קירוב לשרש כידוע, אז חוזרת כל האדמימות גם כן לשרשה. זהו עוד ציור של הפקעת תפיסת העלמא דפירודא והכנסתו ליחודא.

ה. קשר פרה אדומה לתורה שבע"פ

ומה שקישר בין פרה אדומה לתורה שבע"פ ענינו כי כל הכופרים בתורה שבעל פה הגיעו לכך מתוך הדעה הכוזבת שלא יתכן שאדם המצומצם לעלמא דפירודא וגבוליו יוכל לקבוע הילוכים ופירושים בתורה שבכתב שהיא הנתינה מצדו ית"ש. אבל במהלך ש"משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע" נעשתה אפשרות לזה. כי במסירה ליהושע נעשה מהלך זה ב"ויסמוך ידיו עליו" להעביר את ה"מפי הגבורה" שקיבל משה אל הדורות הבאים ועל ידי זה כל מה שיחדש שום בית דין וחכם מאז יהיה בכלל "נמצא כולם מפי אלקי ישראל" (לשון רמב"ם בהקדמת ספר היד). ומה שתלמיד ותיק עתיד לחדש נאמר למשה מסיני, ואלו ואלו דברי אלקים חיים. אם כן תורה שבעל פה היא נחקקת ממש מתורה שבכתב. וביותר הרי בכל חקיקה נשאר החקוק תוך מציאות האחד והם חד בתכלית. נמצא שגם סוגית התורה שבע"פ היא החזרת מה שהיה צריך להיות בעלמא דפירודא [א.ה. היינו האדם העוסק בתורה בתוך עולם הפירודא] אל היחודא.

ו. השגת משה בפרה אדומה

ואמרו במד"ר כאן דזה שהיא חק הוא רק לישראל אבל למשה אמר הקב"ה שאגיד טעמה וצ"ב. ענינו דהנה אמרו ביומא דעיקר הלמעלה מהשכל בפרה אדומה הוא מה שהנוגע במי חטאת טמא ואם מזין אותה על הטמא טהור. שא"א להבין זה לפי הכללים שיש בהבנתנו בתורה, דמים טמאים אין בכוחם לטהר, (ידוע זה גם במקוה) ועל זה אמר שלמה אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני. אמנם סתירות והפכיות הוא מושג בעולם הפירוד ששם הצטמצמה מאד התפיסה בלי יכולת לראות את המרחב האמיתי. אבל יש לנו כלל שכפי קומת האדם כך נמצאת אצלו קומת תורתו. אם כן בהיות שכל מהות החיים של משה רבינו היתה בחזון האמת הגמורה שאין עוד מלבדו ית"ש (וכן ביאתו לעולם היה בצירוף אור הגנוז כמ"ש שנתמלא כל הבית אורה, ואור זה משמש רק במקום זמן היחוד עיין רש"י ריש בראשית על ויבדל וכו') אם כן הרי נתבאר לעיל כי בשרש אין מושג של חזון הסתירות. אם כן גם בתורתו של משה היתה גם כן הסתכלות על ה"לפנים", עד שפקע חזון הסתירות בגילוי התורה עצמה. זהו לך אני אומר טעמה אבל לאחרים חוקה.

לב נשבר ונדכה להכנס לפני המלך [עיני ישראל ח"א עמ' קנ"ו]

אמרו חז"ל עה"פ ויהי האדם לנפש חיה, דיכול למללא קמי מלכא, היינו מה שנתן הקב"ה כח בהאדם שפיו יהיה כל כך חשוב כדי שדיבורו יהיה לפני ה' ממש. והיינו אף שהאדם נמצא בעולם התחתון, ובדרך הטבע להגיע עד השמים עד הרקיע הוא מהלך חמש מאות שנה. ומרקיע לרקיע וכו' ואח"כ כנגד החיות וכו' וקרסולי החיות ארכובות החיות גופי החיות, ואח"כ ראשי החיות וכו', והיה צריך לעבור **לפחות מליון שנה** עד שיגיע לשמים עד לכסא הכבוד, והאדם היהודי עומד כאן למטה בעוה"ז ואומר דברי תפילה, ומיד הרי הם לפני כסא הכבוד, בקפיצה ובדלוג ברגע אחד דבריו הגיעו לפניו יתברך. זוהי חשיבות כח פיו של האדם שיש בו נשמת חיים ורוממות וגדלות בכזו חשיבות שיכול לומר דברי תפילה קמי מלכא, והרי הוא אצל המלך ממש. וחז"ל לזלזל בחשיבות זו של כח פינו בתפילתנו, דעומד לפני המלך, ובחוש ממש אתה בידיו ממש בקש והתחנן לפניו, משום שרק זה אשר יכול להצילך, ובקש ממנו. ומה שאתה מפחד, שעבירות שבידך מעכבים ע"י מידת הדין שמקטרגת רח"ל, גם ע"ז יש עצה. התחרט על מעשיך ותקל מעליך דין קשה, וע"י לב נשבר ונדכה, אלקים, מידת הדיו, לא תבזה. וכאן המקום לרצות ולפייס לפניו יתברך, ואפילו אם האדם לא עומד עדיין במדרגה שכזו, מ"מ אם יבקש מלכו בתחנונים, כמ"ש תחנונים ידבר רש, יתמלאו עליו מהשמים ברחמים, דהרי מרובה היא מידת הרחמים לפניו יתברך, ועומד לפניו כעני ורש לפני בוראו, בתחנונים וברחמים. כך היא מידתו יתברך, החונן ומרחם עליו ויש לו תקוה

תפילה [ג] נשמת חיים - רוח ממלא לדבר קדם מלכא [עיני ישראל ח"ב עמ' שע"ג]

ק"כ זקנים ומהם כמה נביאים השיגו ברוח קדשם את הדיבורים הקדושים שבמחיצתו ית', ועומד האדם כאן ומדבר דיבורים עליונים אלו, ופועל פעולות נוראות לעילא לעילא עד מקור נשמתו. דיבורים אלו הם המבטאים את מעלת הנשמת חיים שבו.

ואם נשים לבנו לדברים, יוצא שקומת האדם [שעיקרה הרוח ממללא] נמדדת לפי איכות התפילה שלו. עד כמה שהאדם שייך לדיבורי התפילה, העומדים ברומו של עולם, בהרגשה אמיתית של עומד לפני המלך, כך הוא שיעור דבקותו עם הנשמת חיים שלו, וזהו שיעור קומתו. ותפילה כהוגן היא בליטת היופי של כל קומתו.

ח. גשמים מכח התפילה, השלמת הבריאה

בזה נשכיל להבין את הפסוק (הקודם שם) "וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ וגו', כי לא המטיר ה' אלקים על הארץ, ואדם אין לעבוד את האדמה", ולכאן צ"ב מה ענין שמיטה אצל הר סיני, וכי מפני שאדם אין, לא צמחו האילנות והדשאים, וכבר פירשו חז"ל (וברש"י שם) שהאדם התפלל על הגשמים וירדו מכח תפילתו. פירושו הוא כך. "הגשמים" אינם מוטבעים בטבעו של עולם, ואינם שייכים למסגרת הנבראים שבששת ימי בראשית, ורק האדם שיש בו נשמת חיים שהיא למעלה מגבול העולם, בכחו לעורר השפעות חדשות למעלה, ולהמשיך גשמים ממקור עליון, ובאיזה כח? ע"י דיבורי התפילה העומדים ברומו של עולם וכו"ל [א.ה. עיין עוד מאמרי בסוד ישרים פ' יתרו תשמ"ח]. **ויש בזה עומק נוסף**, כי הנה טרם ירדו הגשמים לא היתה הבריאה שלמה, שכן עמדו כל הצמחים תחת פתח הקרקע ולא צמחו עדיין, והיו אז במצב של העדר מציאות, ורק האדם בתפילתו השלים את הבריאה שתבוא לידי מציאותה בפועל. ואכן זהו כל תפקידו של האדם, להשלים את החסרונות שהשאירו מן השמים בבריאה. ועיקר ההשלמה של הבריאה היא מכח הנשמת חיים, שהיא למעלה ממסגרת העולם, ולכן

ז. ביטוי הנשמת חיים בדיבורי התפילה

חז"ל [זוה"ק תוריע מ"ו ע"ב] פירשו את מה שנאמר (בראשית ב' ז') "ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה", ובתרגום "לרוח ממללא", דעניינו **דיכיל למללא קדם מלכא**, כלומר שמעלת הדיבור של האדם, אינה במה שיכול לדבר דיבורי סרק בעלמא, [הגם שאף כח זה אין לבע"ח], אלא במה שיכול לדבר "קדם מלכא", והוא תפילת שמו"ע, שעומד בה האדם במציאות לפני המלך כמבואר בגמ' ופוסקים.

והנה בפסוק הנו' מבואר שכח הדיבור של האדם הוא ביטוי לנשמת חיים שבו. עפ"י הקדמה זו נבאר ענין יחוד האדם להיות מדבר קדם מלכא.

הנה יצירת האדם שונה מכל הנבראים שכן כולם נבראו- הן גופם והן חיותם באותו המאמר. כגון מאמר "תוצא הארץ דשא" או "ישרצו המים" וגו' הוציא הן את "המציאות" של הדשא או הדגים והן את "כח החיות" שבהם. שונה מהם האדם, שגופו נברא תחילה עפר מן האדמה, ולאחר מכן נפח הקב"ה באפיו נשמת חיים. סיבת הדבר שהנשמה אינה שייכת למסגרת ה"טבעיות" של העולם, אלא היא מעליוני העליונים. הנשמה היא נפיחת פיו ית', דמאן דנפח מדיליה נפח, וע"כ היא יצירה נפרדת השייכת לרום גבהי מרומים. לעומתה הגוף נברא "במאמר", כדרך כל הנבראים, שנבראו ב' המאמרות. זהו החידוש הנפלא של האדם שגם בהיותו עומד למטה [מצד גופו הגשמי], יש לו דעה לפעול בכל היקום כולו, כפי שהאריך בנפח"ח ש"א כי הנשמה היא כמו "סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה", גופו עומד כאן, ופועל נפלאות ע"י נשמתו למעלה בכל העולמות העליונים.

חידוש זה של הנשמת חיים ששייכת למקום עליון, מתבטא במה ד"יכיל למללא קדם מלכא" וכו"ל, כי דיבורי התפילה אינם דיבורים של עולם התחתון כלל, וכמו שהגדירו חז"ל ה'ק' (ברכות ו' ב') שהם דברים העומדים ברומו של עולם, כלומר שהם דיבורים **השייכים בעצם לרום גבהי מרומים**, ואנשי כנה"ג שהיו

משפיעה מלמעלה תוספת שלמות על "טבעיות" העולם.

עיקר השלמת הבריאה והפקעת חסרונותיה הוא במה שהאדם מאחד את כל הבריאה כולה, כי גופו הוא מן השפלים ביותר, עפר - היסוד הרביעי שאין למטה ממנו, ונשמתו מן המקור העליון ביותר - נפחת פיו ית', ובוזה הוא חובק את כל הבריאה מהחל ועד כלה, ומקשר את כולם זה עם זה, ויותר מכך, שמקשר את כולם עם מקור האחדות ית', וכאשר שולטת האחדות נשלמים כל החסרונות. כי תפקידו הוא לפי תמונתו שהעפר מן האדמה מתקשר בו עם נשמת חיים מגבחי מרומים.

ט. עליית האדם בשלבי התפילה

בתפילה האדם מטפס בשלבי סולם, שלב אחר שלב, עד שמגיע לראש הסולם לעמוד במחיצתו של מלך, כי עבודת האדם היא מלמטה למעלה, לאט לאט, עד שמגיע לפסגת העליה שלו.

ראשית העבודה היא תיכף כשפותח את עיניו, ומכיר שהשי"ת החזיר לו את נשמתו, ומודה לו על כך, ומונה והולך - בברכות השחר - הודאה ושבח על כל תנועה שנותן לו הקב"ה, ובכלל זה עבודת הקרבנות, שהיא השתעבדות גמורה להשי"ת, כל זה היא ההכרה הראשונה בכך, שאין העולם כמנהגו נוהג, אלא יש מקור למעלה המשגיח ומשפיע חיים ובריאות וכל צרכיו, ומודה ונכנע לפניו.

השליבה השנייה של הסולם המוצב ארצה וראשו מגיע השמימה היא אמירת פסוקי דזמרה, שבו מכיר את הנהגת השי"ת בכל מערכת הטבע, ובסוף הפסד"ז מכיר בהנהגה הניסית של האבות הק' ויצ"מ נוח לא יושג אצל מי שמדלג או ממחר לגמור הפסוד"ז ולא שם על ליבו מה שמוציא מפיו - כת"ן. אח"כ עולה לשליבה השלישית בברכות ק"ש שם מכיר בעבודת המלאכים המכירים את השי"ת ועובדים אותו באימה ויראה, ולמעלה מכך היא ההכרה ע"י התורה הק' שנתן לנו באהבה רבה, יחוד ה' וקבלת עול מלכותו בק"ש, וקבלת אדנותו בהזכרת יצ"מ וקרי"ס, שלקח אותנו לעבדים, כמש"כ אנכי ה' אלקיך וגו'.

ואחרי כל ההכנה המופלאה הזו מוכשר האדם כבר להכנס לפני ולפנים במחיצת המלך, במציאות ממש ולא דמיון כלל, ולדבר עמו פנים בפנים דיבורים שמימיים של התפילה, בהכרה הברורה שהכל אין ואפס, ורק הוא ית' עשה עושה ויעשה את כל המעשים.

המסקנא של הנפש הזוכה לחיות כל זאת היא "כי הויה הוא האלקים, אין עוד!". זו גם המסקנה שצריכה לצאת מלימוד התורה ולכן "מסיר אזנו משמוע תורה גם תפילתו תועבה", כי שניהם מביאים את האדם לאותה הכרה ומשלימים זה את זה, ובהעדר אחד, ישאר בחוץ ולא יגיע להכרה הנדרשת.

י. תפילה - ביטול הישות

גם במתן תורה הגיעו להשגה זו דאין עוד מלבדו. אך יש חילוק בין ההשגה שהיתה במ"ת להשגת שבתפילה. במ"ת היה ביטול מציאות העולם, נתבטלו כל חוקי הטבע ממציותם, רואים את הנשמע

ושומעים את הנראה, דברים שאין להם שום מבוא בדרך הטבע, שרק עין רואה ואוזן שומעת, והשיגו בחוש שאין שום מציאות קיימת, והכל פועל רק ברצונו ית', ללא שום הגבלה.

אבל בתפילה לא מתבטלת המציאות, אלא מתבטלת "הישות", כי המתפלל עומד כעבדא קמי מריה, והרי העבד ישנו במציאות, ומתחשבים עם הדעה שלו, אלא שהוא מכניע ומבטל עצמו לפני המלך, והיינו שמדכך החומר, וכל נטיותיו החומריות בטלים ומבוטלים, ואין לו אלא תשוקה אחת - לעשות רצון המלך, וכמש"כ תלמידי ר"י בברכות רפ"ה וז"ל ויבטלו מלבם תענוגי העוה"ז והנאותיהם וכו' יעו"ש בכל לשונו הטהור, וע"ז כל בקשת תפילתו, שיתרבה ויתגדל כבודו של מלך מלכי המלכים, כי תפילות כנגד תמידים תקנום, והם קרבן עולה שכולו לגבוה סלקא (נפה"ח ש"ב פ"א), וכ"כ הגר"א ז"ל (שנות אליהו ברכות פ"ה מ"א) וז"ל שאסור לכוון בתפילה לצורך עצמו, אך להתפלל שיהיה כל ישראל בתכלית השלמות, ויהיה נשלם הכנסת ישראל למעלה וכו' עכ"ל.

זהו הפירוש במה ש"חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת לפני התפילה" (ברכות ל' ב') ופירשו הראשונים שהגיעו להתפשטות הגשמיות, כלומר שהתפשט גופם מן ה"חומריות והגשמיות", אבל לא נתבטל גופם מן המציאות, ולא נשתנו חוקי הטבע כלל, אלא היה זיכרון מן החומר, ועי' תר"י ברכות (כ"ב ב' מד' הרי"ף) ד"ה צריך שיתן וכו' ובנפה"ח ש"ב פ"ד ובהג"ה שם בארוכה.

ישנה אימרה מפורסמת בכל ה"בתי מדרשות", בעל מוסר, חסידים וכו', "השמים שמים לה', והארץ נתן לבני אדם", השמים מזוככים בידי שמים, ומספרים כבוד א-ל, ואת הארץ מסר הקב"ה לבני האדם, לעשות ממנו "שמים", כלומר לזכך את חומרו הגס עד שיכיר את בוראו, ויספר אף הוא כבוד א-ל.

יא. חסידים הראשונים תורתן משתמרת

המתפלל בצורה כזו, שמזכך חומריותו ומתעלה להיות שמימי, מקבל הכרה שמימית ומשיג את האמת "כי הויה הוא האלקים אין עוד", וזהו גם המסקנא העולה מעסק התורה, ובכך אחוים ומקושרים זה בזה כמשנ"ת נידוע מכתבו הנפלא של החזו"א זצ"ל שעבודת התפילה של האדם משפיעה על איכות לימוד תורתו, ויגיעת התורה מרוממת את הכרת התפילה, וחוזר חלילה.

עפ"י נבין היטב דברי חז"ל (ברכות ל"ב ב') חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת, ומתפללין שעה אחת, וחוזרין ושוהין שעה אחת, וכי מאחר ששוהין תשע שעות בתפילה, תורתן האין משתמרת, ומלאכתן היאך נעשית, אלא מתוך שחסידים הם, תורתם משתמרת ומלאכתן מתברכת" ע"כ, פירושו שמתוך חסידותם בעסק התפילה שזיככו חומרם עד שהגיעו להכרה שמימית ברורה ש"אין עוד מלבדו", בכך גם נתקעה תורתם בלבם, ונחקקו דברי התורה בנפשם, בחינת "אכתבם על לוח ליבם", הכרה זו, וזהו כל פנימיות התורה כמשנ"ת.

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה - פרשת חקת תשע"ז -

מימיו מי מערה

וְלָקַחוּ לְטָמֵא מִצֵּפֶר שְׂרֵפֶת הַחֲטָאֵת וְנָתַן עָלָיו מִיַּם חַיִּים אֶל כָּלִי (י"ט י"ז)
הנה אסור ליטול שכר על קידוש מי החטאת, [היינו לערב אפר חטאת במים חיים בכלי], משום דילפינן בגמרא נדרים (ל"א א') מקרא 'ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר צוני ה' וגו', מה אני בחנם אף אתם בחנם. [ומתבאר בגמרא קידושין (נ"ח ב' ופירש"י שם) דאיירי בשכר הזאה וקידוש דליכא טירחא אלא שכר לימוד מצוה הוא נוטל].

ואם נטל שכר על הקידוש, אמרינן במשנה בבכורות (כ"ט א') דמימיו מי מערה, והיינו דהמים פסולים ואינם אלא כשאר מים דעלמא. והאי פסול לא הוה אלא מדרבנן, כמבואר בתוספות בקידושין (נ"ח ב' ד"ה מימיו), ובסמ"ע ובגר"א (חו"מ סי' ט' סעי' ה').

והקשה במנחת חינוך (מצוה שצ"ט) דאם כן נמצא דאם עבר והזה במים הללו על אדם טמא, ואחר כך הטמא נכנס למקדש, יהא פטור מקרבן על ביאת מקדש בטומאה, דהרי רק מדרבנן אינם מי חטאת, אבל מן התורה הוה מי חטאת, נמצא דמן התורה נטהר מטומאתו, והרי סתם הרמב"ם דמימיו מי מערה, דמשמע דאינם מטהרים כלל. [וכעין זה יש לשאול בנטמאו מי חטאת בטומאה דרבנן].

ומיישב במנחת חינוך, דאפשר לומר דכיון דמדרבנן נפסלו ואינו יכול להזות בהם, ממילא נפסלו בהיסח הדעת, וממילא יש בהם פסול מן התורה.

אך יש להעיר בדברי המנחת חינוך בג' אנפי: א. צריך עיון דחזינן בתרומה שנטמאת מדרבנן, דאסורה לטמאותה בטומאה דאורייתא, כמבואר בסוגיא דר' חנינא סגן הכהנים (פסחים י"ד א' והלאה), ולא אמרינן דנפסלה בהיסח הדעת. ויש לומר דזה חומרא מדרבנן. [ובלאו הכי צריך לומר כן דהא הולך לאיבוד].

ב. ואכתי צריך עיון, דאף בהאי גוונא שקיבל שכר לקדש, מכל מקום הרי הזו בהאי מי חטאת, חזינן דהיה רצונם להזות בהמי חטאת, ואם כן לא הסיחו דעתם.

ג. וכמו כן צריך עיון מהו בגוונא שרק אחר כך נתברר שקיבל שכר, נמצא דלא הסיחו דעתם.

ניחותא לענין פרה והכשר

אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוֹם אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עַל (י"ט ב')
אמרינן בקרא דינא דפרה אדומה, אשר אין בה מום וגם לא עלה עליה עול, אבל אם עבדו בפרה, נפסלת. אך בעינן ניחותא, דאם עבדה בלא ניחותא, וכגון שלקח בהמה של חברו, לא חשיבא העבודה, ונשארה כשירה.

ויש לעיין האם סגי בניחותא של העובד אף שהבעלים מוחה, או דילמא בעינן דוקא ניחותא של הבעלים.

ושאלה זו אשכחן נמי לענין הכשר, דהנה להכשיר פירות לקבל טומאה בעינן שיגע בהם משקה בניחותא של הבעלים, ואם כן מהו אם היה הכשר על ידי דעת העושה ולא דעת הבעלים. וכל זה פלוגתא קמאי (כמבואר במנחת חינוך מצוה שצ"ז).

ובתוספות בבבא קמא (צ"ח א' סד"ה הא) מבואר דתליא דינא דניחותא בפרה בדינא דניחותא בהכשר פירות, וכמו דבפרה סגי בניחותא של העושה, הכי נמי בהכשר פירות.

ולאור האמור נלענ"ד, דאם היה מת בחדר אחד, ואדם נמצא בחדר אחר, והיה חלון בין ב' החדרים, וסתמו החלון בפירות שהוכשרו על ידי ניחותא של אחר, דהוה ספק אם הוה הכשר, ונמצא דאם ההכשר חלה, אין הפרי חוצץ בפני הטומאה, דכללא הוא דכל דבר שהוא מקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה, ואם ההכשר לא חלה, הפרי חוצץ והאדם ישאר טהור.

ונמצא בנידון דידן, דהאדם טמא מספק, דשמא הכשר על ידי אחר מועיל, ונמצא דהפרי אינו חוצץ ועבר הטומאה לחדר השני.

והנה פרה שעשה בה אחר מלאכה, דהוה ספק כהנ"ל אם חשיב ניחותא, נמצא דאם בעינן דוקא ניחותא דהבעלים, לא נפסל הפרה, ואם סגי בניחותא דהעושה, נפסל הפרה, נמצא דהוה ספק פרה.

והנה אם היה לאדם טומאה, או אף ספק טומאה, בפרה זו מתוסף ספק, ונפקא מינה דבספק טמא, יהא כבר טהור ודאי מדין ספק ספיקא, ואם היה ודאי טמא יהא עכשיו רק ספק טמא.

אמנם בנידון דידן דהוא ספק טמא מחמת הספק בהכשר הפירות, אם יזו עליו מפרה זו, לא תעזור לו לדון ספק ספיקא, דנימא דספק דאינו טמא כלל דהפירות לא הוכשרו, ואפילו אם הוה טמא, ספק דהפרה כשירה, דהרי להצד שהוא טמא, אין לומר דשמא הפרה כשירה, דהרי כל האי צד היינו דסגי בניחותא דהעושה, ואם כן גם הפרה נפסלה, דהרי דינא דהכשר ופרה תליא אהדדי.

נודע לו שנמצא באהל המת

הנה יש לעיין מהו בכחן שנודע לו שיש מת בבית בקומה אחרת, וכיון דהחלון אצלו פתוח הוה אהל המת מפאת דהטומאה יוצאת דרך החלון שבחדר המת, ויש בליטה על הגג מלמעלה, ולכן תיכנס הטומאה לחלון שלו.

והנה יש לו ב' דרכים היאך להינצל מהטומאה, או לסגור החלון או לרוץ החוצה, ועדיף לסגור החלון דזה יותר מהר מאשר לרוץ החוצה, [דהרי גם בחדר המדרגות טמא, אף אם הדלת של מקום המת סגורה, משום דאמרינן דסוף טומאה לצאת, וגם יש חלון פתוח ממקום המת לחדר המדרגות].

אך אינו יכול לסגור החלון מפאת שהוא גבוה, אלא כדי לסגור החלון יצטרך לדחוף התנור כלפי הקיר ששם החלון ויטפס על התנור. והשתא הנידון בשבת האם שרינן טלטול מוקצה על מנת למנוע טומאת מת לכהן.

הנה לכאורה יש תקנתא לסגור החלון באופן שלא יטלטל מוקצה, והיינו להניח על התנור דבר היתר, ואז אף שהוא בסיס, וכן אף שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס, יש להקל לטלטלו, כדן הגרע"א (גליון שויע"ס סי' ש"ח סעי' ה'), ועי' תשובות סי' כ"ב) בדינא דהרא"ש (תשובות כלל כ"ב סי' ח') דיש לומר דמהני ככר או תינוק במוקצה מחמת חסרון כיס, ובחזון איש (אוי"ח מועד סי' מ"ז סק"א) נקט לקולא. [אך לענין בסיס צריך עיון אם מהני, דהרי חזינן דבעינן בעלמא דההיתר יקר יותר מן האיסור].

אלא אכתי יש לדון להצד דאסרינן בככר או תינוק, האם שרינן לטלטל מוקצה כדי להינצל מהאיסור טומאה:

א. לכאורה מותר

הנה לכאורה יש להתיר איסור מוקצה דהוה רק איסור דרבנן, כדי למנוע ממנו איסור טומאה לכהן דהוה איסור דאורייתא, אע"ג

דטומאת המת הוה בשב ואל תעשה.

וכי תימא הא לא שרינן איסור דרבנן כדי לקיים מצוה דאורייתא, דהרי חזינן בשופר או לולב הנמצאים על עץ, דלא שרינן לעבור על איסור דרבנן דהשתמשות באילן בים טוב, כדי לקיים מצוה דאורייתא דשופר או לולב, אך יש לחלק בין מצוות לאיסורים, דדוקא כדי לקיים מצוה לא שרינן, אבל כדי שלא לעבור על איסור שרינן.

ב. תליא בפלוגתא קמאי בביטול חמץ

אך באמת יש לומר דתליא בפלוגתא קמאי (עיין משנה ברורה סי' תמ"ו סי"ק ו') במצא חמץ בביתו ביום טוב ולא ביטלו, אם שרינן לטלטלו אף שהוא מוקצה כדי שלא יעבור על לאו דבל יראה, וכתב במשנה ברורה (שם) דיש להחמיר אלא אם כן יש מנהג להקל.

הנה חזינן דפליגי אם התירו לעבור על איסור דרבנן דמוקצה כדי להינצל מאיסור דאורייתא דבל יראה. ואם כן יש לומר דנידון דידן דמי להא ויהא אסור. אך במקום שנהגו להקל בחמץ, אם כן הכי נמי הכא.

[והא דאמרינן בגמרא שבת (ד' א') דהתירו איסור דרבנן דרדיית הפת כדי שלא יעבור באיסור דאורייתא דחילול שבת, יש לומר דחשבינן למלאכה שעשה בקום ועשה, משא"כ הנ"ל איירי דעובר על הדאורייתא בשב ואל תעשה].

ג. טומאת כהן בקום ועשה

אך יש לדון דגם להאוסרים בחמץ הכא נתיר, שהרי כהן הנמצא בבית הקברות והתירו בו לוקה, דהמצאותו בבית הקברות חשיב כמעשה, וטעמא דבגופו קא עביד. [דהרי מבואר בגמרא נזיר (מ"ג א') דנזיר שנכנס לבית הקברות בשידה תיבה ומגדל ופרעו מעליו את המעזיבה, חייב מלקות על כל שהייה ושהייה].

ואם כן נמצא דגם טומאת כהן בקום ועשה וגם טלטול מוקצה בקום ועשה, ואם כן נימא דיטלטל המוקצה דהוה רק איסור דרבנן.

ד. יאכל נבילה

אך באמת מיבעיא לי טובא, באדם טמא הנמצא בבית המקדש, ויכול לצאת מבית המקדש רק אם יאכל נבילה, האם שרינן ליה לאכול נבילה כדי לצאת, דהרי איסור נבילה קל מאיסור טמא במקדש, דנבילה הוה רק לא תעשה, משא"כ טמא בבית המקדש הוה כרת, וכי תימא דאין לאכול נבילה מכיון דהוה בקום ועשה, אך הרי להאמור הרי גם המצאותו בבית המקדש חשיב כקום ועשה.

ויש לומר דנהי דהוה קום ועשה לענין מלקות, מכל מקום הוה בשב ואל תעשה. והרי חזינן דהנמצא על עץ בשבת, אמרינן דלא ירד, (שולחן ערוך סי' של"ו סעי' א'), דהמצאותו על העץ הוה ליה שב ואל תעשה, [וכדינא דנתערב מתן ד' במתן אחת], אע"פ שבגופו קא עביד. [ועדיין אין ראיה לאיסור, דבנידון דידן חמירא השב ואל תעשה שבגופו דהוה בכרת, משא"כ התם דהוה רק מדרבנן].

ה. סוף טומאה לצאת

הנה אם נמצא ליד הדלת, ויש לפניו ב' אפשרויות להינצל מהטומאה, או ללכת לחדר המדרגות מיד או לסגור החלון, הנה אם סוף טומאה לצאת מדאורייתא, נמצא דיעבור איסור דאורייתא גם בחדר המדרגות, אם כן עדיף שישתום החלון, דכך יהא פחות איסורי דאורייתא.

אבל אם סוף טומאה לצאת רק דרבנן, עדיף שילך החוצה לחדר המדרגות, דכך לא יעבור אלא לרגע אחת על טומאה דאורייתא. ואם זה ספיקא דדינא, עדיף שילך לחדר המדרגות, אף שיש יותר שהייה, דמכל מקום הוה רק ספק טומאה דאורייתא, ובבית יהא ודאי טומאה דאורייתא אף שהיא לזמן קצר יותר.

ו. אם בין כך אחר כך יטלטל מוקצה

הנה כתב ברמ"א (יו"ד סי' שע"ב סעי' א') כהן ששוכב ערום, ונודע לו שהוא באהל המת, אסור לו להמתין עד שילביש עצמו, אלא ייצא מיד כשהוא ערום.

והנה כשייצא מהבית ערום, ואינו יכול ללבוש בגדים אלא אם כן יטלטל מוקצה, [א"י, כגון שיש מוקצה מעל הבגדים], מותר לטלטל מוקצה, דהרי התירו איסור דרבנן משום כבוד הבריות, חזינן

דמוקצה קיל מבושה.

אך אם כן היאך יתכן כהצד הנ"ל דאסור לטלטל מוקצה כדי להינצל מטומאה, הרי הדברים סותרים אהדדי, דנמצא דאם נודע לו שיש טומאה כשהוא ערום, אם כן יהא אסור לטלטל מוקצה כדי לסתום החלון אלא מיד יצא החוצה כשהוא ערום, אע"פ דכשייצא החוצה יהא מותר לטלטל מוקצה משום כבוד הבריות,

ואם כן אמאי לא נימא ליה דמחמת כבוד הבריות יטלטל מוקצה מיד כדי לסתום החלון ולא ייצא כלל, דהרי אע"פ דאין להתיר מוקצה משום טומאת כהן, מכל מקום יש להתיר מחמת כבוד הבריות.

ואם נימא דטומאת כהן הוה קום ועשה הכל אתי שפיר, אך לפי זה יטלטל מוקצה לסתור האהל. [ועיין בפתחי תשובה (יו"ד סי' שע"ב סק"א) דמשמע דבאמת הוה שב ואל תעשה. וצריך תלמוד].

שחיטת ב' פרות ביחד

וְשַׁחַט אֶתָּה לִפְנֵינוּ (וי"ט ג')

הנה ילפינן בגמרא חולין (ל"ב א') דאין לשחוט שתי פרות אדומות כאחת, דילפינן מקרא ד'ושחט אותה' אמר רחמנא, ולא אותה וחבירתה. וכן אין לשחוט אותה ולחתוך דלעת עמה, משום דהוה מלאכה, והעוסק במלאכה אחרת בשעת שחיטת הפרה פסלה.

ופליגי התוספות והרמב"ם האם נכלל בהאי פסול גם השוחט הפרה ביחד עם בהמה אחרת, או פרה שאינה כשירה.

שיטת התוספות

הנה כתבו התוספות (שם ד"ה נשחטה) דהא דילפינן מאותה ולא אותה וחבירתה, היינו לא רק בשוחט שתי פרות ביחד, אלא גם בשוחט כל שתי בהמות ביחד, כגון בשוחט פרה וכבשה, באופן ששחיטת הכבשה הוה שחיטה כשירה.

ואף ששחיטת הבהמה השניה תהא בלא כוונה, דליכא מלאכה, מכל מקום מיפסלו כהנ"ל, כיון דהשחיטה כשירה, דקיימא לן כרב נתן דשחיטת חולין לא בעיא כוונה.

תו כתבו התוספות, דהשוחט שתי פרות ביחד, לא מיפסלו משום מלאכה, דשתיהן הוו לשם פרה, אלא הפסול רק משום שחיטה, ואף ששחיטת הפרה השניה בלא כוונה וכהנ"ל.

נמצא דאם שחט פרה וכבשה, אם הכבשה מדעת, יש כאן גם משום מלאכה וגם משום אותה ולא אותה וחבירתה.

ואם הכבשה שלא מדעת, מלאכה ליכא, אבל יש כאן משום אותה ולא אותה וחבירתה, כיון דהשחיטה כשירה, דקיימא לן כר נתן וכהנ"ל.

ואם שחט פרה ועמה חתך דלעת, אם חתיכת הדלעת בכוונה מיפסל משום מלאכה, ואם חתיכת הדלעת שלא בכוונה כשירה.

שיטת הרמב"ם

אמנם שיטת הרמב"ם (פ"ד הל' פרה הי"ח) דהא דילפינן מ'אותה ולא אותה וחבירתה' היינו רק בשחיטת שתי פרות, אבל כשאחת מהן חולין, כגון בשוחט פרה וכבשה ביחד, ליכא משום אותה ולא לחבירתה, אלא רק משום מלאכה.

נמצא דאם שחט פרה וכבשה ביחד, ושחיטת הכבשה היתה שלא בכוונה, הפרה כשירה, ולית כאן משום 'אותה ולא אותה וחבירתה', אע"פ דשחיטת הכבשה כשירה, דהרי בכבשה ליכא למידן אלא משום מלאכה, ובלא ידיעה לא חשיב מלאכה.

ויש לדון בדעת הרמב"ם בכמה אנפי:

א. פרה שניה בלא כונה

יש לדון לדעת הרמב"ם מהו בשוחט שתי פרות והשניה בלא כוונה, מי אמרינן דהכי נמי הפרה ששחט בכוונה כשירה, דהרי פסול

דא אותה ולא אותה וחבירתה, היינו רק בשתי פרות, משא"כ הכא דשחיתת הפרה השניה היתה שלא בכוונה ולא עלתה לשם פרה, [דשחיתת פרה בעיא כוונה].

או דילמא נימא דמכל מקום נכלל בקרא דאותה ולא אותה וחבירתה, כיון דהוה פרה ועלתה השחיטה להוציאה מדי נבילה. והיה נראה כצד הראשון. ובמנחת חינוך (מצוה שצ"ז) נסתפק בזה.

ב. אמאי בעינן קרא

הנה בשלמא להצד השני הנ"ל אתי שפיר דבעינן קרא ד'אותה ולא אותה וחבירתה', דהרי בשוחט פרה השניה בלא כוונה, ליכא משום מלאכה, ומכל מקום מיפסל משום האי ילפותא.

אך להצד הראשון צריך עיון, דלמה לי קרא ד'אותה ולא אותה וחבירתה', הרי אם יודע מהשניה תיפוק ליה משום מלאכה, ואם אינו יודע באמת אין כאן חבירתה.

אך לא קשה למה שכתבו תוספות (שם) דבשוחט אותה ואת חבירתה אין כאן פסול מלאכה דהכל פרה אדומה. [והוכיחו כך, דאם לא כן לחכמים דשחיטה צריכה דעת למה לי קרא דאותה ולא אותה וחבירתה, אף לשיטתם דאיירי קרא גם בבהמה אחרת].

ג. מהו בספק

הנה להצד השני הנ"ל, יש לדון מהו אם יש ספק פסול בחבירתה. ובפשוטו גם הכשירה פסולה מספק, שמא השניה כשירה, ואז הם פסולות.

אך יש לדון דאם באחת יש ספק פסול מקודם שהקדישוה לפרה, אוקמה בחזקת חולין דלא חלה הקדושה, וכדחינן בדברי רבנן בתראי (מהרי"ל דסקין בתשובות סי' ל"ט אות כ"ז, וחזון איש אה"ע נשים סי' קמ"ח) בסוגיין דקידושין (נ"ז א') כשיש ספק אם הבהמה נטרפה קודם ההקדש יש לה חזקת חולין.

חקירה לצד אחד במנחת חינוך

הנה נמצינו למדים לדעת הרמב"ם דבשוחט הפרה ביחד עם עוד בהמה, יש ג' הלכות,

א. אם שוחט הפרה ביחד עם עוד פרה כשירה, ודאי דשתיהם פסולות.

ב. אך אם שוחט פרה ביחד עם בהמה אחרת כגון כבשה, וכן בשוחטו ביחד עם פרה פסולה, כגון פרה דעלה עליה עול, לא מיפסל הפרה.

ג. ואם שוחט פרה ביחד עם פרה כשירה, רק בלא כוונה, תליא בספיקא דהמנחת חינוך, ולהצד השני הוה כפרה כשירה, ואם כן הראשונה פסולה.

ולפי זה לכאורה יש תקנתא, דאם אדם רואה מרחוק שהולכין לשחוט שתי פרות ביחד, והשניה הוה שלא בכוונה, ואינו יכול למנוע ממנו לשוחטו, יפסול השניה על ידי עול או מום, ועל ידי זה יציל הראשונה.

ויש לעיין בהאי תקנתא בכמה אנפי:

א. שלא בידיעה

הנה איירי כאשר הפרה השניה נשחטת שלא בידיעתו, דאם בידיעתו הא באמת יש כאן פסול משום מלאכה כמו בחותך דלעת ביחד על שחיתת הפרה דמיפסל הפרה, אך שלא בידיעתו ואז משום מלאכה ליתא, ומשום שתי פרות גם כן ליכא, כדצייד במנחת חינוך דלא חשיבא פרה וחבירתה.

אלא דיש לדון, דאף כששוחט בידיעה, אין לפסול משום מלאכה, דהרי כוונתו היתה לשחיתת פרה. אך יותר נראה דמכל מקום היתה לו כוונה לשחוט, וזה חשיבא מלאכה אף שנתברר שלא עשה מלאכתו.

ב. יכול לפדותו

העירוני שיכול למנוע ההפסד בכלל על ידי שיפדה פרה אחת, ואם כן תהא חולין, ושוב תהא כשירה, ויכול לפדות גם על פרוטה אחת, ואע"ג שכתבו תוספות מנחות (ע"א ב' ד"ה ומתירין) דרק המקדש הוא דיכול לפדות שוה מנה על שוה פרוטה, דהרי אין סברא שיוכל כל אחד לפדות הקדש חבירו שוה מנה על שוה פרוטה ויקחנו לעצמו. אך יש

לומר דהוה זכות גם למקדיש, דאע"פ דגם אם יפדה לא יהא פרה אדומה, מכל מקום אם יפדה הבשר יהא מותר באכילה, ואם כן נימא דמהני גם כשאחר יפדה על פרוטה אחת.

אך כל הנידונים יהיו כאשר אינו יכול לפדות.

ג. פסלו לשם מזיק ולא לשם הצלה

הנה יש לדון, דנהי דאם יודע שמציל חייב להזיק ולפוסלה מלהיות פרה, אך מהו באופן שלא ידע כל החשבון הנ"ל, [כגון ברואה אותו שוחט רק פרה אחת], אלא רצה במזיד לפסול הפרה ולעשותה בעל מום, ואחר כך נתברר שבזה הצילו ומנעו מהפסדים, האם חייב לשלם משום מזיק.

[וכל זה להצד השני הנ"ל, אבל כד נימא כהצד הראשון דשחיתת פרה אדומה בלא כוונה הוה כשחיתת כבשה, ליכא למידן האי נידון, דלרמב"ם בלאו הכי אינה נפסלת, ולתוספות בלאו הכי נפסלת].

[הנה באמת הוא מזיק את בדק הבית, אך כתבו תוספות בבבא קמא (ז' א') דאדם המזיק שהזיק הקדש חייב מדרבנן].

ולכאורה תליא בהאי מעשה באחד ששבר חבית יין בחנות של חבירו ונשפך היין, ואחר כך באו ממוני המלך לבדוק אם מכרו יין בלי רשיון, ואם היו מוצאים היין שבאמת לא היה עליו רשיון, היו מחרימים היין ומחייבים אותו קנס גדול, נמצא דנתברר דעל ידי שהזיק ושבר החבית הצילו מקנס גדול שהיה משלם אילו היין היה בעולם, ופליגי בזה במקור חיים (להג"ר רבי חיים סגלוביץ זצ"ל סי' ל"ג) ובנין שלמה (הנדפס מחדש ח"ב חו"מ סי' ה') האם המזיק חייב לשלם, ודעת מקור דפטור ודעת בנין שלמה דחייב. ויש להעמיק היטב בנידונים שם.

[הנה אם הזיק חפץ של חבירו ובגלל זה נשתהה הניזק בעיר ולא נסע כמצופה, ואלו היה נוסע, היה ניזוק מאוד כמו שקרה לכל שאר הנוסעים, הנה זה גרע טפי. וראיתי נידונים אלו בספר עלינו לשבח שמות תשובה ק"מ, עיי"ש].

ד. הוכחות להנ"ל

הנה העירוני מתרי דוכתי בפלוגתא הנ"ל, חדא, מדברי החפץ חיים (כלל ט' רכילות סעי' י' בהג"ה) דהביא פלוגתת סמ"ע וט"ז (חו"מ סי' תכ"א סקכ"ח) במי שהזיק חבירו ובוזא קא עביד לאפרושי מאיסורא. ובשבילי חיים (שם) אייתי ים של שלמה (בבא קמא פ"ק שלישי דין כ"ז). ועיין בעלי באר (הל' לשון הרע עמוד קע"ד).

תו העירוני, ממאירי בבא קמא (ק"א א' ד"ה ראובן) בשינה מדעת בעל הבית ובאמת עשה לו תועלת, ומתוספתא דבבא קמא (פ"ו ה"כ) דהחותך יבלת לחבירו והנחתך חשב בעצמו להסירה. [ועיין מה שהבאנו עוד כמה הוכחות ונידונים בפרשת וארא ופרשת חקת תשע"ג].

ה. חשב להשיב אבידה ובאמת הזיק

הנה יש לעיין באופן הפוך, שחשב להשיב אבידה ובאמת הזיק, כגון בהני שתי פרות, ועשה מום באחת ונתברר שהשניה היתה טריפה. [אך באמת לא שייך, דהכא כל הנידון שאחת שלא מידיעתו, ואם כן בלאו הכי זה ששוחט שלא מדעת פסולה והשניה כשירה].

או באדם זר שפרץ דלת לכבות אש ונתברר שלא היתה אש. [והנידון לעיל יהא כששבר דלת להזיק ולמעשה בזה כיבה אש וכן כיוצא בו].

ספק ניקב הכלי

וְנָתַן עָלָיו מִים חַיִּים אֶל כָּלִי (י"ט י"ז)

הנה בעינן לשאוב מי החטאת מהמעין בכלי, (כמבאר ברמב"ם פ"ו מהל' פרה ה"א), ואם שאבם שלא בכלי, כגון שניקב הכלי בכונס משקה, פסול.

ויש לדון מהו אם יש עכשיו נקב בכונס משקה ומסתפקין אם כבר היה נקב בעת השאיבה:

א. הנה יש לומר דדמי למקוה שנמדד ונמצא חסר דאמרינן תרתי לריעותא, והכי נמי אע"ג דאיכא חזקת הגוף של הכלי דלא ניקב, מכל מקום אזלינן בתר חזקת טמא של זה שמזים עליו מכיון דחסר לפניך.

ב. אך יש לחלק, דהתם אין הנידון על המקוה השתא, אלא דיינינן על האדם, משא"כ הכא דיינינן על המים אם טהורים או לא, ומכשרינן להו מכח חזקת הגוף של הכלי, ואם כן נימא דלא אמרינן הכא חזקת טמא של זה שמזים עליו.

ג. אך יש לומר דלאו מפאת חזקת טומאה של זה שמזים עליו,

אלא מפאת חזקה שהמים לא נתקדשו.

אך אין לומר חזקה בהמים, דהרי אין במים שום קדושה, ולא דמי להך דצפורי מצורע שכתבו המהרי"ל דיסקין (בתשובות סי' ל"ט אות כ"ז, ועיי"ש מה שביאר בדעת התוס') וחזון איש (אה"ע נשים סי' קמ"ח בסוגיין קדושין נ"ז א') לבאר סוגיא דקידושין (שם) מפאת תרתי לריעותא, דיש חזקה על הצפור שלא נאסרה, דשאני התם דיש קדושה על הצפורים.

נכרי להזאת המים

וְהָזָה עַל הָאֶהָל וְעַל כָּל הַכֵּלִים וְגו' (וי"ט י"ח)

הנה אמרינן במשנה בפרה (פ"ב מ"י) הכל כשירים להזות, חוץ מטומטום ואנדרוניטוס ואשה ותינוק שאין בו דעת.

והנה לא אשכחן בשום דוכתא האם נכרי כשר להזות, ויש לעיין היטב בסוגיא דיומא מ"ג א', ובשלמא מדרבנן ודאי דלא מהני, דעשאום כזבים לכל דבריהם, אלא הנידון מהו מדאורייתא.

א. הנה היה מקום לומר שנכרי אדעתא דנפשיה קא עביד, וכמו שפסול לעיבוד עורות דתפילין משום דבעינן לשמה, הכי נמי להזאה דבעינן כוונה גם כן יהא פסול.

ב. אך הנה חזינן בגמרא סוכה (ח' ב') דנכרי שסיכך הוה שפיר סוכה כשירה, דהרי סוכת גנב"ך כשירה, ואחד מהם הוא סוכת

עניני שבת

בתוספת, וכמו דעשה דוחה חצי שיעור אע"ג דאסירא רק בעשה.

ו. הגדיל במוצאי שבת

הנה בחתם סופר (או"ח סי' קע"ב) כתב דמי שהגדיל במוצאי שבת לית ליה תוספת שבת, ובמנחת יצחק (ח"ו סי' נ"ט) דן בזה.

והנה אם נימא כהצד דהמנחת יצחק דיש תוספת שבת אף בלא שבת, נמצא דבהגדיל במוצאי יום הכיפורים אסור ליה למיכל בהתוספת אע"ג דביום הכיפורים עצמה הוה שרי ליה. חזינן אופן דתוספת חמירא מהיום עצמו. [נמצא איסור אכילה קודם הבדלה יש לומר דשרי ליה כיון דליכא חינוך אהא, וחיוב הבדלה ידידה רק מצד חינוך, וצריך לתלמוד].

פרש ממלאכה

עובדא הוה שהשבת נתקרבה והיה צריך לעשות איזה מלאכה, ואמר האדם לילד קטן לעשות המלאכה, כי לא רצה לעשות מלאכה סמוך לשבת שמא נכנסה שבת, ולאחר מכן נזדמן לו דבר דחוף,

האם רשאי עכשיו לעשות מלאכה מפאת שבאמת לא נכנסה שבת, או דילמא נימא דאסור לו לעשותו, דבזה שפרש ממלאכה הוה ליה כמקבל תוספת שבת וממילא כבר מיתסר מדין תוספת שבת.

א. הנה איתא בשולחן ערוך (סי' תר"ח סעי' ג') דאם הפסיק מאכילתו בעוד היום גדול, יכול לחזור ולאכול כל זמן שלא קיבל עליו התענית. ואם כן נימא דהוא הדין בפרש מלעשות מלאכה לא חשיב קבלה.

אך לא דמי, דהכא לא רק גמר לעשות מלאכות, אלא פרש מלעשות מלאכות.

ב. הנה דעת הרמ"א (שם, וכך כתב בס"י תקנ"ג סעי' א') דקבלה בלב לא הוה קבלה, ובמשנה ברורה (סי' תקנ"ג סק"ב) אייתי בשם הב"ח והגר"א דהוה קבלה, ואם כן נימא דהכא נמי הוה קבלה בלב. אך יש לחלק, דבנידון דידן לא קיבל אלא פרש, וצריך עיון.

ג. ויש לעיין כשפירש ממלאכה ואסר לקטן לעשות, האם חשיב בפיו, או דילמא לא הוה אלא בלב, ואם כן יהא תליא גם בפלוגתא הרמ"א והגר"א הנ"ל, [ובאמת לענין תוספת שבת לא מצאתי מבואר מהו בקיבל בלב, אלא לכאורה להגר"א נמי חייל בלב וכמו בתענית]. ויש לומר דהוה בפיו דהרי מעשיו מוכחי.

ומכל מקום ספיקא דידן במקומו עומד, דהרי לא החליט באמת. סוף דברי לא עלה בידי דבר ברור.

חומר בתוספת שבת

הנה יש לעיין באיסורי שבת שאינם נכללים בהלאו דלא תעשה כל מלאכה, האם אסורים בתוספת שבת.

וכגון הבערה דללאו יצאת, ואינו נכלל בלאו דלא תעשה כל המלאכה, וכן מחמר דאינו אלא עשה, האם נוהגים גם בתוספת שבת.

ותליא בשבייתת בהמתו בתוספת שבת, ומצאנו דין בזה בפרי מגדים (סי' רס"ו משב"ז סק"ו), וכתב דדילמא 'למען ינוח שורך וחמורך' נאמרה רק בשבת עצמו, ולא בתוספת שבת.

א. מחמר יהא אסור בשבת ומותר בתוספת שבת

הנה אמרינן בגמרא יבמות (ו' א') לענין לאו דמחמר, דעשה דכיבוד אב ידחה לאו דמחמר, ותיקשי הא בשבת איכא גם עשה, ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה. ומיישב הרשב"א (שם) דבמחמר ליכא עשה דשבת, דעשה דשבת קאי רק אהני דחייבים עליהם סקילה.

ותיקשי, דאם נימא דאיכא איסור מחמר גם בתוספת שבת, הרי בתוספת לא יוכל לעשות מחמר גם לצורך מצוה, דהרי ליכא בזה עשה דוחה ל"ת, דתוספת שבת הוה רק עשה, ואין עשה דוחה עשה, נמצא דבשבת מותר לחמר ובתוספת שבת אסור, ומי גרע שבת מתוספת שבת.

ב. וכן במילה שלא בזמנה

כעין זה העירוני דיש לשאול למאן דאמר בגמרא (שבת כ"ד ב') דיום טוב הוה רק לאו, ומשום הכי סלקא דעתך דעשה דמילה שלא בזמנה דוחה לא תעשה דיום טוב, והא בתוספת יום טוב הוה עשה ואז אינו דוחה, ונמצא דבתוספת אסור למול וביום טוב עצמו מותר.

ג. האם מצטרף תוספת לשבת

ואם הוה אמרינן דחצי גרוגרת בתוספת שבת וחצי גרוגרת בשבת לא מצטרפי, הוה אתי שפיר, דהרי חזינן דגרע תוספת שבת משבת עצמה, דהרי אם ממשיך לעשות עוד חצי גרוגרת בתוספת שבת עובר בלאו, אבל אם עושה החצי גרוגרת בשבת עצמה אינו אלא איסור חצי שיעור. אך אם נימא דבכל שבת לא גרע מתוספת ומצטרפי, אם כן אכתי ותיקשי כהנ"ל.

ד. עשה דוחה איסור עשה

יש לומר דהרשב"א דקאמר דבמחמר ליכא עשה, [וכן בהבערה אם ללאו יצאת], הא סבירא ליה דעשה דוחה איסור עשה, ונימא דהכי הוה בתוספת שבת. וצ"ע. אך אכתי לא יעלה ארוכה להקושיא תניינא הנ"ל.

ה. באמת ידחה

יש לומר דבאמת תוספת לא חמירא מהיום טוב עצמו, ועשה ידחה גם

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלום בן ציון פלמן זצוק"ל

פרשת חוקת

"אדם כי ימות באוהל - טומאת מת במת שהתגלה כדמות חי לאחר מותו - ודין מת הזה בחיוב וקיום המצוות"
"הנוגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים וגו'." זאת התורה אדם כי ימות באהל כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים". (פרק י"ט פסוק י"א - י"ד).

לבגמ' בכתובות (דף ק"ג א') איתא, "ת"ר בשעת פטירתו של רבי אמר לבני אני צריך, נכנסו בניו אצלו אמר להם וכו', נר יהא דלוק במקומו שולחן יהא ערוך במקומו מטה תהא מוצעת במקומה וכו'". מאי טעמא, כל בי שמישהו היה אתי לביתיה. ההוא בי שמשא אתאי שבכתא קא קריה אבבא, אמרה אמתיא שתיקו דרבי יתיב, כיון דשמע שוב לא אתא שלא להוציא לעז על צדיקים הראשונים".

מבואר בגמרא שרבי ביקש לפני פטירתו, שאחרי פטירתו ימשיכו לסדר לו בבית את המקום שלו כמו בחיי חיותו, ידליקו לו נר ויערכו לו את השולחן והמטה. והטעם משום שבכל ליל שבת ימשיך להגיע לביתו, ולכן ביקש שיערכו לו את השולחן והמטה שיוכל לשבת בהם. ובגליון הש"ס כתב מהספר חסידים את הצורה שרבי היה מגיע בליל שבת לביתו, וכתב "והיה נראה בבגדי חמורות שהיה לובש בשבת, ופוסט רבים בקידוש היום, ולא כשאר מתים שהם חופשים ממצוות כי צדיקים חיים ופוסטרים בקידוש, ספר חסידים סימן תתשכ"ז".

וכך כתב בספר חסידים, "ואם חפצים המתים להתראות אז ניתן רשות להתראות, אע"פ שנקבר בתכריכי מתים יכולים להראות לבניהם במלבוש, באיזה מלבוש שרוצים, פעם במלבוש שנקבר עמו, ופעם במלבוש של קודם לכן. ורבינו הקדוש היה נראה בבגדים חמורות שהיה לובש בשבת, ולא בתכריכין להודיע שעדיין היה בתוקפו, ופוסט את הרבים ידי חובתן בקידוש היום, ולא כשאר המתים שהם חפשי מן המצוות, כי אם כחי בבגדים כמו שהיה לובש בחייו, והצדיקים נקראים חיים אפילו במיתתם ופוסט בקידוש בני הבית".

אם כהנים יכלו לבא לבית כשרבי הגיע
יש להסתפק האם בשעה שרבי הגיע לביתו הותר לכהנים להיות באותו הזמן בבית או לא, דהנה מת מטמא באוהל ואסור לכהנים להטמא

דין במתים חפשי במת שהגיע כדמות חי
ובספר חסידים התקשה בזה, וכתב ליישב שכל הכלל של "במתים חפשי" נאמר דווקא בסתם מתים, אבל צדיקים אפילו במיתתם הם קרואים חיים, וממילא דינם כדין אדם חי לכל דבר, ולכן יכולים להוציא את אחרים ידי חובה במצוות קידוש. וזה כוונתו במה שכתב, "ופוסט את הרבים ידי חובתן בקידוש היום, ולא כשאר המתים שהם חפשי מן המצוות, כי אם כחי וכו'", והצדיקים נקראים חיים אפילו במיתתם ופוסט בקידוש בני הבית".

אמנם דבר זה הוא חידוש גדול, דהנה בפשוטו ההבנה בדברי חז"ל שצדיקים במיתתם קרויים חיים, נאמר לגבי זה שיש להם כח של חיים כלפי זה שהם יכולים לפעול ולעשות דברים כאדם חי, אבל להלכה בוודאי שהם מוגדרים כמתים ואין בהם חיוב מצוות. אבל בספר חסידים רואים שמפרש את דברי חז"ל הללו שהצדיקים קרויים חיים, שנאמר בזה חידוש דין להלכה, שצדיקים הם חיים ודיני התורה והמצוות חלים עליהם כאדם חי. ולכן לומד מזה שצדיק שמת

יכול לעשות קידוש בשבת, ולהוציא בזה בני אדם שהם בני חיוב במצוות קידוש. ולכן רבי לאחר פטירתו יכל להוציא את בני ביתו בקידוש, שהוא מוגדר כחי שחייב במצוות קידוש, ולא כמת שפטור מן המצוות.

מותר להלביש מת כלאים

אולם זהו פלא דהנה בגמ' בנדה מבואר שבהלכה של "במתים חפשי" נאמר שמותר להלביש מת בכלאים, ולכאורה לדברי הספר חסידים בצדיקים שהם קרויים חיים הדין יהיה שונה, ויהא אסור להלביש להם תכריכין של כלאים, שהרי אצלם לא נאמרה ההלכה של במתים חפשי, אלא הם חיים וחייבים במצוות. והוא פלא שההלכה הזו נאמרה בסתמא כלפי כל המתים, ולא מצינו בשום מקום שיש הבדל בדין זה בין צדיקים לאחרים. וביותר שההלכה הזו נפסקה ברמב"ם (הלכות כלאים, פרק י' הלכה כ"ה), ובשו"ע (יו"ד, סימן ש"א סעיף ז') ולשון השו"ע, הוא "תכריכי המת מותר לעשותן מכלאים, אפילו לקברו בהם". ולא כתבו שיש בזה הבדל בין המתים, אלא משמעות הדברים שכל המתים אפילו צדיקים מותר להלבישם בתכריכי כלאים, ולדברי הספר חסידים קשה, איך מותר להלביש צדיקים בכלאים הלא הם קרויים חיים, ודינם בחיובי המצוות כאדם חי, וממילא יש לאסור להלבישם כלאים.

דוד מלך ישראל מת אין מחללין עליו את השבת

עוד יש להקשות מהגמ' בשבת (דף קנ"א ב') דמשמע מהגמרא שהכלל של "במתים חפשי" - כיון שמת אדם נעשה חפשי מהמצוות נאמר גם לגבי צדיקים. דאיתא בגמרא, "תניא רשב"ג אומר, תינוק בן יומו חי מחללין עליו את השבת, דוד מלך ישראל מת אין מחללין עליו את השבת. תינוק בן יומו חי מחללין עליו את השבת, אמרה תורה חלל עליו שבת אחד כדי שישמור שבתות הרבה. דוד מלך ישראל מת אין מחללין עליו, כיון שמת אדם בטל מן המצוות, והיינו דאמר רבי יוחנן במתים חפשי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצוות".

מבואר בגמרא שהכלל של "במתים חפשי" נאמר אפילו לגבי דוד מלך ישראל, שכיון שמת נעשה חפשי מהמצוות ושוב אינו מחוייב בשמירת שבת. ולכן מובא בגמרא שאסור לחלל את השבת על מת, אפילו שהוא דוד מלך ישראל, כיון שזה לא יביא תועלת בשמירת השבת, שהרי כיון שמת הוא בטל ופטור ממצוות שמירת שבת.

וראים מזה שאפילו צדיק כדוד מלך ישראל, ג"כ נאמר עליו "במתים חפשי", וזהו לכאורה דלא כדברי הספר חסידים שנוקט שאין "במתים חפשי" על צדיקים, אלא הם חיים ונוהג בהם מצוות התורה.

*

צדיקים במיתתם קרויים חיים אם הם בגדר בר חיובא

והנה בספר חסידים כותב שבצדיקים לא נאמרה ההלכה של "במתים חפשי", אלא הם חיים ואפילו במיתתם קרויים חיים, ויכולים להוציא אחרים ידי חובה, ולכן רבי יכל לקדש בשבת ולהוציא את בני ביתו ידי חובת קידוש. והנה כדי להוציא אחרים ידי חובה במצוות, צריך שאותו אחד שמוציא ידי חובה יהא בר חיובא במצווה הזו, שמי שאינו מחוייב במצווה אינו יכול להוציא בזה אחרים ידי חובה. וכמו שמצינו בחרש, שוטה וקטן שאינם מחוייבים במצוות, ולכן אינם יכולים להוציא בזה אחרים ידי חובה. וזהו כלל בכל המצוות, שרק מי שהוא בר חיובא במצווה, יכול להוציא בזה אחרים ידי חובה.

ומעתה לדברי הספר חסידים שרבי הוציא את בני ביתו ידי חובה בקידוש, מוכרחים לומר שהוא בגדר בר חיובא במצוות, ולכן בני ביתו יכלו לצאת ממנו ידי חובה. ודבר זה הוא חידוש גדול, שבמקום שלא נאמרה ההלכה של "במתים חפשי", הרי המתים חייבים בכל מצוות התורה כמו שאר בני אדם, והם בגדר בר חיובא במצוות. שכל מה שאנו אומרים שהמת פטור מן המצוות, הוא רק מכח הפסוק "במתים חפשי", אבל לולי הפסוק הזה, המת חייב בכל מצוות התורה.

והוא דבר חדש דפשוטו גם לולי הפסוק "במתים חפשי" ההלכה היא שמת פטור מן המצוות, שכל חיוב המצוות שייך לחול רק באדם חי שיש באפשרותו לקיים את המצוות, אבל אדם מת שאין לו שום אפשרות לקיים את המצוות לא חל עליו שום חיוב. ובפסוק "במתים חפשי", התחדש דין אחר שאפילו במקום שהמת עצמו פטור מהמצוות, שאין לו אפשרות לקיים, עדיין היה מקום לומר שכל זה רק ביחס למת, שכיון שאין לו אפשרות לקיים את המצוות ממילא הוא פטור מהם, אבל בני אדם אחרים החייבים במצוות אסור להם

להלביש או לקחת דברים אסורים ולהלביש בהם את המת, שביחס לאחרים אסור להם לעשות מעשה אסור בגופו של המת. שכל הפטור של המת מהמצוות הוא רק ביחס לעצמו, שאין לו אפשרות לקיים את המצוות, אבל ביחס לאחרים שיש להם אפשרות לקיים מצוות אין את הפטור הזה. וממילא לולי הפסוק של "במתים חפשי" היינו אומרים שאסור לאחרים להלביש את המת בכלאים, ולזה התחדש הפסוק "במתים חפשי" שאין הדין כן, אלא המת פטור ומופקע מכל המצוות, וכיון שמת אדם, נעשה חפשי מהמצוות וחל בו פטור בעצם המצוות, וממילא אין שום אסור להלבישו בכלאים.

אבל בספר חסידים שנוקט שבצדיקים לא נאמרה ההלכה של "במתים חפשי", והם קרויים חיים, והם בגדר בר חיובא במצוות וראים שסובר שלולי הפסוק של במתים חפשי אנו אומרים שהמתים הם בגדר בר חיובא במצוות התורה, וכל ההפקעה של מתים מחיובי המצוות הוא רק מכח הדין הזה של במתים חפשי. ולכן סובר שצדיקים שלא נאמר בהם במתים חפשי, הרי הם חייבים בכל מצוות התורה, והם בגדר בר חיובא באותם המצוות ויכולים להוציא בזה אחרים ידי חובה. והוא חידוש.

מת פטור מהמצוות מסברא

והנה מהמהרש"א בשבת (דף ל' א') לכאורה יש להוכיח דלא כדברי הספר חסידים, אלא שגם לולי הפסוק של "במתים חפשי", אנו אומרים שהמת פטור מהמצוות. דהקשה המהרש"א למה צריך פסוק של "במתים חפשי" לומר שכיון שמת אדם נעשה פטור מהמצוות, הלא כשהמת בקבר איזה קיום מצוות שייך אצלו, ומדוע צריך פסוקים לפטור מהמצוות הרי המציאות פוטרתו מהמצוות.

ובפשוטו כוונתו שכל חיובי המצוות חלים רק באדם כזה שיכול לקיים את המצוות, וממילא מת שאינו יכול במציאות לקיים את המצוות לא חל עליו חיוב המצווה. וע"כ הקשה מדוע צריך פסוקים כדי לפטור מהמצוות, הרי המציאות פוטרת. והתירץ שבאמת לגבי עיקר המצוות שהמת פטור מהם לא צריך פסוק, שהרי הוא אינו יכול לקיימם, וצריך את הפסוק רק לגבי מצוות שאפשר לקיימם בקבר כמו כלאים, ובהם היינו אומרים שאסור לקבורם בכלאים, והפסוק מחדש "במתים חפשי" שנעשה חפשי מהמצוות ומותר לקבורו בכלאים.

ולכאורה ביאור דבריו הוא כמו שנתבאר דלא כספר חסידים, שהמת פטור מהמצוות גם לולי ההלכה של "במתים חפשי", דכיון שאינו יכול לקיים את המצוות ממילא אינו בר חיובא בהם. אלא שהיינו אומרים שכל זה ביחס למצוות שהמת עושה בעצמו, אבל ביחס למה שאחרים עושים בו, היינו אומרים שכלפי זה נשאר בו חיוב, ואסור להלבישו כלאים. ולזה צריך את הפסוק במתים חפשי לפטורו אפילו מאלו המצוות.

ולפי זה גם לולי הפסוק "במתים חפשי", המת מוגדר כאינו בר חיובא במצוות, וממילא אינו יכול להוציא בזה אחרים ידי חובה. וא"כ אפילו אם נאמר שבצדיקים לא נאמר הכלל של במתים חפשי, עדיין אנו צריכים להחשיבם כלאו בר חיובא, ואינם יכולים להוציא אחרים ידי חובה. וזהו שלא כדברי הספר חסידים שנוקט שלולי הפסוק הזה, הרי אנו מחשיבים את המת כבר חיובא לכל דבר, ויכול להוציא אחרים ידי חובה בקידוש.

אבל באמת זה אינו ראייה, שאפשר לפרש במהרש"א כדעת הספר חסידים שכל מה שמת פטור מהמצוות הוא רק מכח הפסוק "במתים חפשי", ולולי הפסוק הוא היה מוגדר כבר חיובא לכל דיני התורה. אלא הקשה המהרש"א כיון שבמציאות המת לא יכול לקיים שום מצווה ממצוות התורה כשהוא בקבר, א"כ מדוע צריך פסוק לפטור מהמצוות הרי אין שום נפ"מ לדינא בפסוק הזה, שהרי גם לולי הפסוק גם אם מת חייב במצוות אין שום משמעות לחיובו הזה כשהוא בקבר. ותירץ שבאמת לגבי כלל המצוות אין צורך בפסוק הזה, והחידוש של הפסוק נאמר כלפי מצוות שאפשר לקיימם בקבר, כמו לבישת בגד כלאים, שלולי הפסוק היינו אומרים כיון שהמת הוא בר חיובא ממילא אסור להלבישו כלאים, ובפסוק התחדש שאינו בר חיובא ומותר להלבישו כלאים. ולפי זה מובן מאוד דברי הספר חסידים, שהוא מחדש שצדיקים במיתתם קרויים חיים, ובהם לא נאמרה ההלכה של "במתים חפשי", וממילא הם מוגדרים בכל מצוות התורה כבר חיובא. ולכן יכולים להוציא אחרים ידי חובה באותם המצוות, ולכן כאשר רבי נתגלה לבני ביתו לאחר פטירתו, יכל להוציאם בשבת בקידוש. ואפילו שהוא בעצמו יתכן שאינו יכול לקיים לעצמו את מצוות קידוש כשהוא בקבר, אבל עדיין אין זה מפקיע לו את דין ערבות כלפי אחרים, מאחר שבעצם המצווה הוא מוגדר עדיין כבר חיובא.

קרא ולא השמיע לאוזנו לא יצא

אמנם קשה איך יתכן לומר שלולי הפסוק "במתים חפשי" מת מוגדר כבר

הפטור של "במתים חפשי", וכל הצד שהם פטורים ממצוות והם בגדר לאו בר חיובא, הוא רק מצד זה שהם בגדר אינו שומע ואינו מדבר, וא"כ אם יבוא מת לפנינו שהוא שומע ומדבר ולא יהיה בו את הפטור של "במתים חפשי", בוודאי שהוא יחשב בגדר בר חיובא לכל דיניו. ולכן רבי שהגיע לאחר פטירתו לביתו בדמות של מדבר ושומע היה לו גדר של בר חיובא, ויכל להוציא את בני ביתו ידי חובת קידוש.

תחיית המתים

ובעיקר הדבר היה נראה לומר שכאשר רבי הגיע לביתו לא היה לו דין מת כלל, והיה זה כעין תחיית המתים, ובאותו זמן הוא חייב במצוות כאדם חי לכל דיניו. שכל ההלכה של "במתים חפשי" נאמרה דווקא במת שאין לו יכולת לעשות מאומה, אבל מת כזה שקם לחיים ומתנהג כחי לכל דבר בוודאי שפקע ממנו דין מת לאותו הזמן שהוא מוגדר כחי, והוא חייב במצוות ככל האדם, ומצטרף למנין ולכל שאר הדינים שצריך צירוף של מנין. ולפי זה מיושב הכל שכאשר רבי בא לביתו לאחר פטירתו, כיון שהוא בא בדמות אדם חי, א"כ בזמן הזה פקע ממנו דין מת והוא חייב במצוות, ובוודאי שיכול להוציא את בני ביתו בקידוש. שגם הוא חייב בקידוש, ויש לו גם דין ערבות להוציא אחרים בזה ידי חובה.

אמנם לפי זה אין צריך לטעם שהצדיקים במיתתם קרויים חיים, אלא רבי באותו הזמן מוגדר כחי גם בלי הכלל של צדיקים במיתתם קרויים חיים, שכל מת גם אם אינו צדיק, אם יחזור לעולם בדמות אדם חי הוא יוגדר בגדר חי ולא בגדר מת, ויתחייב בכל המצוות. ובספר חסידים שכתב שהטעם שרבי יכל להוציא את בני ביתו בקידוש מחמת הכלל שצדיקים קרויים חיים, נראה שנקט שלא כיסוד הזה, אלא מת שמת לא יתכן להחשיבו שוב כחי, ואפילו אם הוא יחזור לעולם בדמות אדם חי, לא יתחייב במצוות ולא יחול עליו דין חי.

* * *

שפתותיו דובבות בקבר

אלא על ת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה. רואים מזה ג"כ שענין שפתותיו דובבות הוא כפשוטו, והוא מקביל לגדר של תחיית המתים, אלא שאינו תחיית המתים בפועל ממש, שהגוף אינו חוזר לתחיה, אבל יש כאן שפתיים דובבות כמו בחיי חיותו.

שמעתי מהגרא"ל שטיינמן שליט"א, שפשוט שכל מי שעושה איזה מעשה שמכח זה הרבה אנשים מתעוררים להתחזק באיזה מצווה, בוודאי שאפילו לאחר מותו אם יש אנשים שמתעוררים מהמעשה הזה שעשה, הרי זה מוסיף לו זכות בעולם הבא ומתרבה שכרו.

אבל בפסוק "דובב שפתי ישנים" התחדש דבר חדש, שת"ח שאומרים שמועה מפיו בעולם הזה שפתותיו דובבות בקבר, ונחשב הדבר כאילו הוא בעצמו אומר עכשיו בעולם את דברי התורה הללו, וכאילו הוא בעצמו עשה את המצווה.

ובכל המצוות מה שמכוחו אנשים מתעוררים בעשיית המצוות, זה רק מרבה לו שכר על זה שמכוחו התעוררו לקיום המצווה, אבל עצם המצווה לא מתייחסת אליו להחשיבו כאילו הוא בעצמו קיים את המצווה. אבל כשאומרים דבר שמועה מפיו, שפתותיו דובבות ונחשב כעושה המצווה בפועל ממש, ושכרו הרבה יותר שזה נחשב אצלו כאילו שהוא בעצמו קיים את המצווה הזו בפועל ואמר את דברי התורה הללו.

ולפי זה מדויק מאוד דברי הגמרא ששפתותיו דובבות בקבר, לומר שלא רק שיש לו שכר בזה שאחרים אומרים את דברי תורתו בשמו, אלא גם שפתותיו דובבות כאן בעולם הזה שאפילו שהוא מת בקברו נחשב לו הדבר כאילו שהוא מקיים עכשיו מעשה מצווה בפועל ממש.

חיובא בחיובי מצוות התורה, הרי מבואר בגמ' במגילה (דף י"ט ב') דלדעת רבי יוסי שסובר בקריאת שמע שהקורא את שמע ולא השמיע לאוזנו לא יצא, הרי חרש שמדבר ואינו שומע אינו יכול להוציא אחרים ידי חובה בקריאת המגילה, כיון שאינו יכול להשמיע לאוזנו. וכדי להיות בר חיובא במצוות קריאת שמע ובמצוות קריאת המגילה, חייב להיות שהוא שומע את הקריאה, ומי שאינו יכול לשמוע את הקריאה הוא מגדר כאינו בר חיובא, ולכן אינו יכול להוציא אחרים ידי חובה.

ומבואר בזה שמצוות שענינם בדיבור מי שמדבר ואינו שומע מוגדר בזה כאינו בר חיובא, ואינו יכול להוציא אחרים ידי חובה.

ולפי זה מת שאינו מדבר ואינו שומע, כל שכן שהוא מוגדר כאינו בר חיובא במצוות, ודינו כחרש גמור לכל דיניו שהוא פטור מכל המצוות, ואינו בר חיובא בהם. ובוודאי שאינו יכול להוציא אחרים ידי חובה בהם. ומעתה קשה מאוד, איך יתכן שמת יוציא את בני ביתו ידי חובת קידוש, הרי המת בעצמותו אינו מדבר ואינו שומע, וא"כ הוא מוגדר כאינו בר חיובא ואינו יכול להוציא אחרים ידי חובה. ומה מועיל לנו הכלל שצדיקים במיתתם קרויים חיים, הלא סוף סוף הם בגדר אינו מדבר ואינו שומע, וזה לבד מחשיבם כאינו בר חיובא, שאין לו כח להוציא אחרים ידי חובה.

מת מדבר

ונראה לומר דכל מה שאנו אומרים שמת מוגדר כאינו שומע וכאינו מדבר, לענין זה שאינו יכול להוציא אחרים ידי חובתם, שכיון שאינו שומע ואינו מדבר הוא בגדר חרש שאינו בר חיובא, כל זה דווקא בסתם מת ששוכב בקברו, אבל רבי שהגיע לביתו לאחר פטירתו כיון שהגיע בדמות אדם שמדבר ושומע, א"כ לפי מצבו הזה הוא בוודאי בגדר בר חיובא, שהרי הא קמן המת הזה לפנינו הוא מדבר ושומע. שהרי בעיקר הדין סובר הספר חסידים שצדיקים הם מוגדרים כחיים, ולא נאמר בהם

בגמ' ביבמות (דף צ"ו ב') איתא, "האי דאמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב אגורה באהלך עולמים, וכי אפשר לו לאדם לגור בשני עולמים, אלא אמר דוד לפני הקב"ה רבונו של עולם יהי רצון שיאמרו דבר שמועה מפיו בעוה"ז, דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי כל ת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתותיו דובבות בקבר וכו'".

ופרש"י, "שיאמרו דבר שמועה מפיו בעוה"ז, שיהיו שפתי נעות בקבר כאילו אני חי. דובבות, נעות לשון דבר שמרתיח ומבצבץ".

ובתוס' (ד"ה אגורה) כתב, "אגורה באהלך עולמים, כשנשמתו בשיבה של מעלה שפתותיו נעות בקבר כאילו מדברות נמצא שבשעה אחת דר בשני עולמים". מבואר מדברי רש"י ותוס' שמה שכתוב בגמרא שת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו בעוה"ז לאחר פטירתו, שפתותיו דובבות בקבר, הוא כפשוטו שבאותו הזמן שפתותיו נעות כאילו מדברות.

וכן מוכח בגמ' בסנהדרין (דף צ' ב'), ששאלו מינין את רבן גמליאל מנין שהקב"ה מחייה מתים, וענה להם שזה מוכח מהפסוק "דובב שפתי ישנים". והם דחו שאין מכאן ראיה "דדילמא רחוש מרחשן שפוותיה בעלמא, כרבי יוחנן דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק כל מי שנאמרה הלכה בשמו בעולם הזה שפתותיו דובבות בקבר שנאמר דובב שפתי ישנים". ופרש"י, "מרחשן שפוותיה בעלמא, שפתותיהן נעות מעט בתוך הקבר אבל אין חיין ויוצאין לאויר העולם, וכו' יוחנן וכו'".

מבואר שבעיקר הדבר אפשר להוכיח מהפסוק הזה שהקב"ה מחייה מתים, שרואים מכאן שיכול להיות מושג כזה של "דובב שפתי ישנים", שכאלו שכבר מתו שפתותיהם יהיו דובבות, וזה שייך רק ע"י תחיית המתים. אלא שמובא בגמרא שדחו שאין מכאן ראיה, משום שהכוונה היא כרבי יוחנן. והיינו ששפתותיהם דובבות לא הולך על תחיית המתים,

"אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה"

"זאת התורה אדם כי ימות באוהל וגו'". (פרק י"ט פסוק י"ד).

לקיש, אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל". מבואר בגמרא שהתורה צריכה להיות אצל האדם עיקר ומרכז החיים, שצריך להחשיב את התורה לא רק בתור תוספת מעלה, אלא בתור עיקר העיקרים של החיים, ולכן אפילו בשעת מיתה אל ימנע אדם את עצמו מבית המדרש ומדברי תורה, כי גם

בשעת מיתה לא עוזבים לרגע את עץ החיים. ולכן הצורה שצריך להשקיע בתורה היא באופן כזה שממית עצמו עליה, ואם הלימוד בצורה כזו, זוכים למתנת שמים שדברי תורה יתקיימו בידו.

אפילו בשעת מיתה תעסוק בתורה

הרב מפוניבז, מרן הגר"ש כהנמן זצ"ל, היה מספר על הרב מטבעריג, שהיה עמל בתורה יומם ולילה, ולא התעניין בשום דבר, חוץ מלימוד התורה. ובאותה תקופה היתה מלחמה בין גרמניה לרוסיה, והעיר טבעריג היתה בשליטת הרוסים, ובאחד מימי המלחמה הכריזו הרוסים שאף אחד לא ידליק אור בלילה, משום שהגרמנים בלילה היו יוצאים עם מטוסי הקרב שלהם לתוככי רוסיה, ובכל מקום שראו שדולק בו אור הבינו שהמקום ההוא מיושב, והפציצו מהאוויר את הערים. לכן הצבא הרוסי הודיע על איסור מוחלט להדליק אור בלילה.

הרב מטבעריג ישב ולמד, ולא שם לב לכרזות של הצבא הרוסי, מרוב שקיעותו בתורה לא התעניין מה הם מכריזים בהודעותיהם. וממילא כאשר הגיע הלילה לא ידע מהאיסור להדליק אור, והמשיך ללמוד כדרכו מידי לילה בלילה, כאשר מדליק את האור בביתו.

הרוסים ראו שבאחד מהבתים דולק האור, הבינו שבעל הבית הזה הוא מרגל של הגרמנים, ובכוונה הוא מדליק את האור כדי שהגרמנים יפציצו את העיר הזו. ובאו ותפסו אותו, ומיד דנו אותו במשפט צבאי בעונש מות כדינו של מרגל.

והנהוג הוא שכאשר מוציאים אדם להורג, נותנים לו רשות לבקש בקשה אחרונה לפני מותו, ומה שמבקש נותנים לו. וכששאלוהו מהי הבקשה האחרונה שלו, אמר להם שבשעה שתפסו אותו למאסר הוא בדיוק ישב ולמד רמב"ם, והתעוררה לו קושיא עצומה בדברי הרמב"ם, ועתה ברצונו שיתנו לו את הרמב"ם כדי שיוכל שוב ללמוד את דבריו ולנסות ליישבם. ואכן הביאו לו את הרמב"ם, והוא התיישב ללמוד בעיון את דבריו, כדי להבין בהם את הפשט.

בינתיים בזמן שהוא שקוע ברמב"ם, הגרמנים נכנסו לעיר הזו וכבשו אותה, וכמובן שפסק דינם של הרוסים התבטל, ותהי לו נפשו לשלל. זו דוגמה של "אדם כי ימות באוהל, אפילו בשעת מיתה תהא עוסק בתורה", שהרי הרב הזה לא ידע שהגרמנים יכבשו את העיר והוא ינצל ממות, אלא היה בטוח שמיד אחרי שיגמור ללמוד את הרמב"ם יוציאו אותו להריגה, ואעפ"כ הדבר היחידי שעניין אותו לפני המוות היה להבין פשט ברמב"ם!

מימי לא הרהרתי במובאות המטונפים

בגמ' במגילה (דף כ"ז ב' - כ"ח א') מובא שהתנאים והאמוראים שהאריכו ימים, שאלוהו תלמידיהם, "במה הארכת ימים?". והכוונה בזה שהיה ברור לחז"ל שכאשר אדם זוכה ומאריך ימים, זה לא בגלל שהיה

אוכל בריא, או בגלל שהיה עוסק בפעילות גופנית, וכיוצא בזה. אלא הסיבה היחידה שאדם זוכה לאריכות ימים, היא משום שיש לו זכויות, שעשה איזה מעשה טוב, שבעבור זה זכה משמים להאריך ימים. ולכן שאלו התלמידים את רבם שהאריך ימים, "במה הארכת ימים", מהי הזכות שבעבורה זכית לאריכות ימים.

ומובא בגמרא שכל אחד אמר איזה מעשה טוב נהג לעשות כל ימיו, שנראה לו שזוהי הזכות שבעבורה זכה לאריכות ימים.

ובסוף כתוב, "שאלו תלמידיו את רבי זירא במה הארכת ימים, אמר להם מימי לא הקפדתי בתוך ביתי, ולא צעדתי בפני מי שגדול ממני, ולא הרהרתי במבואות המטונפות, ולא הלכתי ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין וכו'". ועיין בגמרא בהמשך דבריו. ומבואר בגמרא שאחד מהדברים שסבר רבי זירא שבעבור זה זכה לאריכות ימים, היה משום שלא הרהר בדברי תורה במקומות המטונפים.

היה מי ששאל מה הגדלות שלא להרהר בדברי תורה במקומות המטונפים, הרי אני - כך אמר השואל על עצמו - אפילו שלא במקומות המטונפים אני מהרהר בדברי תורה, וכל שכן במקומות המטונפים. א"כ מעלתי הרבה יותר גדולה מרבי זירא.

אבל באמת התשובה היא שאצל חז"ל התורה היתה כל החיים, לא היה רגע אחד שהם לא למדו בו, ומרוב תשוקתם לתורה היתה אצלם התורה כמעין נובע שלא יכלו לעזוב אותה אפילו לרגע אחד. וממילא כאשר הגיעו למקומות המטונפים שאסור להרהר בהם בדברי תורה, כדי שלא ירהרו במקומות ההם בדברי תורה היו צריכים כוחות נוראיים לעצור את המחשבה מלהרהר בדברי תורה. ואם רבי זירא יכול לעמוד ולהעיד על עצמו "מימי לא הרהרתי במבואות המטונפים", שמעולם לא הרהר במקומות הללו, זוהי מעלה עצומה ונשגבה שדרושים לזה כוחות מעל הטבע, ובוודאי זכות כזו יכולה להועיל לו שיזכה לאריכות ימים.

מיהו מתמיד

מרן החזון איש זצ"ל תיאר פעם, מיהו מתמיד? ואמר, "מתמיד נקרא מי שמחכה בתחנה לרכבת, ונשארו לו עוד כמה דקות עד שהרכבת תבוא, והגמרא שלו נמצאת בתוך המזוודה, וצריך לטרוח להוציאה, מי שטורח ופותח את המזוודה להוציא את הגמרא כדי ללמוד בדקות הללו עד בוא הרכבת זהו מתמיד".

כאשר אדם יושב ולומד בבית המדרש כשהגמרא פתוחה לפניו, זה עדיין לא מראה על התמדה, שזה ברור שכשהגמרא פתוחה ומזומנת ללמוד בה, יושבים ולומדים. והמבחן שבו רואים מיהו מתמיד ומי לא, הוא כשעומד שלא בבית המדרש וצריך לטרוח כדי להשיג את הגמרא, שיוכל ללמוד בה רק מספר דקות, מי שטורח כדי לנצל את הדקות הללו ללימוד תורה, זוהי הוכחה על תשוקתו ומעלתו בהתמדת התורה.

אין דברי תורה מתקיימים אלא

אפילו בעל אשה ובנים

היה בחור בישיבת פוניבז' שהיה לו קשר מאוד חזק עם הגרב"צ, ואף למד עימו בחברותא תקופה ארוכה.

פעם אחת הגיע הבחור לבית הגרב"צ בשעת הצהריים, בדיוק בשעה שהילדים התישבו לארוחת צהרים. הגרב"צ רצה להראות לבחור איך אפשר להיות שקוע בלימוד, גם בשעה שמגשים את האוכל לילדים הקטנים (בלא שזה יבוא על חשבון הילדים). אמר לבחור, "בא תראה שאפשר לומר דברי תורה, גם בזמן כזה". והתחיל מיד לומר לו איזה דבר חידוש, ותוך כדי האמירה נתן את האוכל לילדים, וגם עשה בידי תנועות של אמירת חידוש - כשהילדים אוכלים ונהנים למראה התנועות שעשה בידי. (מהג"ר יוסף ויס שליט"א מאנגליה).

ידועים בזה דברי הרמב"ם בהלכות תלמוד תורה (פרק א' הלכה ח') שכתב, "כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר וכו' וכו', ואפילו בעל אשה ובנים וכו'". הדרגה האחרונה שמנה הרמב"ם הוא בעל אשה ובנים, שגם הוא מחוייב לראות איך לנצל את עיתותיו ללימוד התורה.

תנו רבנן

הרבה פעמים כאשר הגרב"צ התחיל ללמוד עם החברותא, ובעיקר כאשר היה לומד עם בחורים צעירים, היה מעורר בתחילת הלימוד את ענין ההתמדה ואומר "תנו רבנן - אם לומדים נעשים רבנן, אתה שומע רק אם לומדים נעשים רבנן, אם לא לומדים לא יעזור שוב דבר לא נעשים רבנן!". והיה חוזר על זה כמה וכמה פעמים, עד שהדברים חדרו לתוך הלב. ולאחר מכן התחילו ללמוד כמובן בהתמדה גדולה בלא להפסיק רגע אחד מהלימוד בכמות ובאיכות. (מהג"ר מ' קפלן שליט"א).

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א

ומכבר ראיתי בקונטרס תולדות אליהו מהגאון רבי אליהו רגולר זצ"ל שאמר כי זה דבר ידוע וכך רואים במציאות, שאם אדם עושה תכנית כיצד להצליח באיזה דבר, אפילו אם אכן יצליח, זה לא יהיה באותה הדרך בדיוק כפי שחשב.

וכגון בענייני העולם הזה, אם אדם עושה תכנית ומצליח בה [מפני שיש לו זכויות ונותנים לו עולם הזה שישמש בו למעשים טובים, או שיש לו חטאים ומקבל עולם הזה במקום העולם הבא], בכל אופן אינו מצליח באותה הדרך שחשב, אלא יש איזה שינוי.

החיים ספר לימוד

והסיבה לזה, ביאר שם, כדי שאדם ידע שהכל בידי שמים, **החיים מתנהלים בצורה כזאת שמחנכים את האדם שירגיש את האמונה וידע שיש השגחה, וכן כתב החובות הלבבות (סוף שער הבחינה) שכל הנהגת הבריאה זה ספר לימוד לאדם שיראה שיש השגחה.**

וכגון אם יש פורענות בעולם, אמרו חז"ל (יבמות סג, א) אין פורענות באה לעולם אלא בשביל ישראל, כדי שיפחדו מהפורענות ויחזרו בתשובה, כמו שכתוב (צפניה ג) הכרתי גויים נשמו פינום וגוי אמרתי אך תיראי אותי תיקחי מוסר, היינו שכלל ישראל יראו שיש פורענות בעולם ועל ידי זה יקחו מוסר ויתחזקו.

כלל ישראל הם בעלי אמונה, ומבינים שהכל מן השמים, וכשרואים פורענות בעולם מבינים שזה בהשגחה מחמת החטאים, שהגויים יש להם הרבה עבירות ולכן הקב"ה מביא עליהם פורענות, שיטפונות, רעידות אדמה, מלחמות, וכל מיני צרות שיש בעולם.

אלא שלולי זה שהיה צורך לישראל שיקחו מוסר, לא היו אומות העולם נענשים בעולם הזה, רק בעולם הבא בגיהנום, שעונשי הגיהנום קשים יותר מעונשי העולם הזה, אך כדי שישאל יראו ויקחו מוסר הקב"ה מביא עונש ופורענות על האומות בעולם הזה.

וכך גם כל אדם ואדם, מה שקורה איתו, זה ספר חינוך בשבילו מן השמים שיראה את ההשגחה ויתחזק באמונה.

ובאמת יש כאלה שרואים את ההשגחה, כמו שידוע שיש ניצולי שואה שעברו את כל הצרות ועל ידי זה נעשו בעלי אמונה שאין לשער, ויש כאלה שסבלו פחות בשואה ואף על פי כן זה לא השפיע עליהם אמונה אלא להיפך, יש להם קושיות על ההשגחה, למה אירע כך ולמה אירע כך, ודבר זה תלוי בדרגת האמונה שהייתה קודם, מי שהיה בעל אמונה התחזק יותר, ומי שלא היה מאמין התקלקל יותר.

וזה הביאור מחשבה מועלת אפילו לדברי תורה, שלא רק במילי דעלמא התכנית גורמת שלא יצליח בצורה שחשב, כדי שיהיה שיש השגחה וכנ"ל, אלא גם בדברי תורה, אם אדם רוצה להצליח בתורה, שזה דבר טוב מאד, ועושה תכנית "כגון עד יום פלוני אסיים כך וכך מסכתות בגירסא" (רש"י בסנהדרין שם), אז גם כן לא יצליח באותה התכנית כפי שחשב, מפני שהוא חושב שזה תלוי בו, כמה יספיק וכיצד יצליח, וחושב שיכול להצליח בכוחו ועוצם ידו, שזה חיסרון באמונה, לכן מן השמים מלמדים אותו שיהיה שיש השגחה.

לעסוק בדברי תורה

ומהו עמל התורה? אנחנו אומרים בברכות התורה "וציוונו לעסוק בדברי תורה", החיוב הוא לעסוק בתורה, אבל ההישיגים הם מן השמים, כמו שאמרו (אבות ב, טז) לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין לבטל ממנה, אדם צריך לעסוק בתורה לפי כוחו ולפי הבנתו, ובצורה המושכת את לבו, ואז מן השמים יסייעו להצליח בתורה.

תכניות ושאיפות

יש דבר מצוי שנוגע לצעירים בני תורה, שיש להם שאיפות טובות, ורוצים להגיע להרבה מדרגות, בתורה, בתפילה, באמונה, במידות טובות, ובכל המעלות העליונות, ועושים תכניות באיזו דרך יצליחו, כגון בתורה עושים תכנית כיצד להתקדם ולהגיע למטרה, להיות בקיאים בש"ס וכיוצא בזה, וקובעים לעצמם ללמוד כך וכך, ולהתאמץ יותר, ולהפחית מזמני השינה, עד שיגיעו למטרה.

אך לפעמים התכנית היא לא לפי הכוחות שלהם, ומתאמצים יותר מכוחותיהם, וזה מזיק לבריאותם, עד שאינם יכולים ללמוד כלל. גם כשרואים שאינם מצליחים ואינם עומדים בזה, הם מאוכזבים שלא הגיעו להשיגים, ומצטערים, וזה יכול לגרום לדיכאון.

יש הרבה מקרים כאלה, שצעירים מלחיצים את עצמם, ודורשים מעצמם דברים שהם למעלה מכוחותיהם, ובעת האחרונה הגיעו אלי כמה מקרים כאלה, שמעתי גם מאלו שמטפלים בזה שיש הרבה פניות שפונים ומבקשים עזרה בזה.

והנה יש שיכולים לחשוב שיש כאן בעיה נפשית, אבל באמת זו לא בעיה נפשית, ואותם צעירים בריאים בנפשם לגמרי, רק שהם מלחיצים את עצמם יותר מכוחם, ועליהם לדעת שלא זו הדרך.

הכלל, אם אדם עושה תכנית שאינה לפי כוחותיו, זה מזיק מאד, ואינו מצליח, כי כשהוא מתחיל ורואה שלא הולך לו, נכנס מזה למתח, וכיון שהוא מתוח כבר אינו יכול להמשיך.

ולפעמים כבר לפני שמתחיל הוא מתוח שמא לא יצליח, ודואג על עתידו מה יהיה אם לא יעלה בידו להיות בקי בש"ס, או תלמיד חכם גדול בהבנה, או בעל מדרגה ביראת שמים.

וכשאדם נמצא במתח, זה עצמו סיבה שלא יצליח, כיון שאינו רגוע ואינו מיושב בדעתו, ובלי ישוב הדעת אי אפשר להצליח.

בישוב ובשמחה

כתוב באיגרת הגר"א שהלימוד אינו נקבע באדם כי אם בישוב ובנחת, וכן אמרו באבות פרק ששי שהתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים ואחד מהם בישוב, היינו ללמוד בישוב הדעת בלי מתח.

ואמרו שם עוד שני דברים השייכים לזה: בשמחה, והשמח בחלקו, וכבר הזכרנו מדברי המפרשים מה הם שני ענייני שמחה האמורים כאן, בשמחה היינו שלימוד התורה הוא בשמחה, כמו שכתוב פיקודי השם ישירים משמחי לב, ששמח ונהנה ממה שהוא לומד, ומרגיש הרגשה נעימה מאד, והלימוד מרגיע אותו, ושמח בחלקו היינו גם בשעה שאינו לומד, שהוא אנוס ואינו יכול להתאמץ, אבל הוא שמח בחלקו במה שלמד קודם ובמה שעתיד ללמוד אחר כך.

השמחה היא דבר חשוב מאד, ובמשנה ברורה סימן תרס"ט הביא שהאר"י הקדוש אמר על עצמו כי המעלה העליונה שהשיג באה לו על ידי שהיה שמח בכל עוז בשמחה של מצוה.

וכן רואים הרבה גדולי ישראל שהם תמיד שמחים, ויש להם מצב רוח טוב מאד, לא רק בשנותיהם האחרונות, אלא כבר מילדותם היו שמחים בחלקם כל הזמן, וכך גדלו והצליחו! שמחה זה דבר עיקרי, והמתח מפריע לשמחה, ואם חסר שמחה חסר הצלחה.

מחשבה מועלת

עוד אמרו חז"ל (סנהדרין כו, ב) מחשבה מועלת אפילו לדברי תורה, היינו אם אדם חושב מחשבות ועושה תכניות באיזו דרך יצליח, וכגון אם עושה תכנית בענייני העולם הזה, כיצד להרוויח פרנסה או עשירות, מן השמים מסבבים שלא יצליח באותה הדרך שחשב.

וכשלומד בצורה המתאימה לפי טבעו זה מושך מאד! מעשה שהיה באחד שקיבל דרך לימוד המושכת ומתאימה לפי טבעו, והיה מרותק לזה עד שלא היה יכול להפסיק, אבל מרוב מתיקות לא השגיח על כוחותיו, והתאמץ יותר מדי, ולבסוף הגיע לאפיסת הכוחות, ונצרך לנסוע למנוחה כמה שבועות כדי לחזור לכוחותיו.

צריך ללמוד בצורה המושכת ומתאימה לפי טבעו, אך יחד עם זה לשים לב שלא להתאמץ יותר מכוחותיו.

מתיקות התורה מושכת מאד, כמו שכתוב ומתוקים מדבש ונופת צופים. דבש אם אוכלים ממנו הרבה זה נמאס, כמו שכתוב (משלי כה, כז) אכול דבש הרבות לא טוב, וידוע שמי שיש לו חנות של ממתקים, נותן למוכרים לאכול מהם כאוות נפשם, ובתוך זמן קצר זה נמאס להם, זהו במתיקות גשמית, אבל מתיקות התורה אינה כן.

וכבר הזכרנו מדברי ההפלאה על מה שאומרים בתפילת שבת: "עם מקדשי שביעי כולם ישבעו ויתענגו מטובך", ונזכר כאן העונג לאחר השביעה, ששבעים, ועדיין התענגו נמשך, ולכאורה הרי ידוע שמי ששבע כבר אינו יכול לאכול, ואין לו שום תענוג בזה.

וביאר ההפלאה כי "מטובך" הכוונה לדברי תורה, כמו שאמרו (אבות ו, ג) אין טוב אלא תורה, ובתורה יש תענוג גם לאחר השביעה, שזה מושך ומושך ולא נמאס, ואדרבה ככל שלומדים יותר זה מושך יותר! זהו כוח קדושת התורה, והמתיקות שיש בתורה.

עם מקדשי שביעי

והנה מזכירים "עם מקדשי שביעי", ולכאורה הרי יום השביעי קדוש כבר מששת ימי בראשית, כמו שכתוב (בראשית ב, ג) ויקדש אותו, וכבר הארכנו בזה שכל חלל העולם מלא קדושה בשבת, והאדם נמצא בתוך קדושה, אם כן מה הפירוש "מקדשי שביעי"? ויש לבאר כי **האדם בהנהגתו מוסיף קדושה בשבת, ומקדש את היום יותר, וכיצד, על ידי עסק התורה, שזה הדבר הקדוש ביותר, בזה מקדשים את השבת**, וזהו עם מקדשי שביעי – ישבעו ויתענגו מטובך!

אך כל זה בתנאי שיהיה רגוע, שבת הוא יום מנוחה וקדושה, ויש בו מצוה של מנוחה, כמו שכתוב ביום השביעי תשבות.

וצריכים לנצל את הזמן שלא ילך לאיבוד, בפרט בימי ששי ושבת קודש שבציבור יש הוראת היתר כאילו שזה זמן שאין חיוב תלמוד תורה, ומרגישים שאפשר לפרוק עול ולהסיח דעת מהתורה, אבל זה לא נכון, אין זמן שפטורים מתלמוד תורה.

והחיוב הוא לכל אחד לפי כוחו, כמו שכתב הרמ"א (או"ח סימן ר"צ) פועלים ובעלי בתים שאינם עוסקים בתורה כל ימי השבוע יעסקו יותר בתורה בשבת מתלמידי חכמים העוסקים בתורה כל ימי השבוע, והתלמידי חכמים ימשיכו יותר בעונג אכילה ושתייה קצת דהרי הם מתענגים בלימודם כל ימי השבוע, ע"כ.

מי שאין תורתו אומנותו צריך בשבת ללמוד יותר מכל השבוע, ותלמידי חכמים שכל השבוע מתאמצים בתורה, צריכים בשבת לנוח מעט, מפני שהתורה מתשת כוחו של אדם (סנהדרין כו, ב) וצריכים לנוח כדי שיהיו להם כוחות לשבוע הבא.

ואמנם ידוע מהגר"א שתורה מתשת כוחו של אדם זה רק בתחילת הלימוד, כמו שכתוב (משלי ת, יד) "לי עצה ותושייה אני בינה לי גבורה", היינו שבזמן שהתורה היא רק בבחינת עצה, שמתיעץ, ועדיין לא התחיל ללמוד, אז זה תושייה, ומתיש את הכוחות, אבל לאחר שמתחיל ללמוד, בבחינת אני בינה, אז לי גבורה, התורה מחזקת ונותנת גבורה (ועיון כעין זה בזוהר חדש בראשית ה' ע"ב).

יראת השם תוסיף ימים

וידוע גם לגבי יראת שמים, שהיראה אינה מחלישה את כוחות הגוף, ומה שאמרו (ב"ב י, א) גוף קשה פחד שוברו – זהו פחד גשמי, כגון אם אדם עומד לפני משפט ומודאג מה יהיה איתו, אבל יראת שמים אינה

מזיקה לבריאות הגוף, ואדרבה כתוב (משלי י, כז) "יראת השם תוסיף ימים", והאריך בזה הגר"י בלאזר בכוכבי אור.

אמנם צריך לראות שלא להיכנס מזה למתח, ומסופר על אחד הגדולים שהיה בעל מדרגה גדול מאד ביראת שמים, ולא הסיח דעתו מדברי תורה, ופעם אחת יעצו לו שילמד מוסר, ונתיישב ללמוד מוסר ואחר כך לא הצליח לישון בלילה, כי הוא היה בעל מדרגה גדולה מאד, וגם בלי לימוד המוסר היה דבוק בתורה ובראת שמים, ולא הסיח דעת משוית השם לנגדי תמיד, ואם ידאג יותר מדי זה כבר מזיק לבריאות, אבל יראת שמים אינה מזיקה לבריאות.

ושמעתי פעם מאחד שמכיר את חכמת הגרפולוגיה, שרואים לפי הכתב את טבע האדם אם יש לו כישרונות, או מידות טובות ומידות רעות, שמחה או עצבות וכיוצא בזה, אבל יראת שמים אינה ניכרת שם, כי היראה אינה שייכת לטבע הגוף אלא לנשמה.

התגברות על הכעס

למעשה יש לנצל את הזמן, בצורה רגועה, בלי מתח, בפרט ביום ששי ושבת קודש, וגם להיזהר שלא לכעוס ביום ששי אחרי הצהריים, שאז מצוי שיש אווירה של מתח בבית, ובאים לידי כעס.

וכבר סיפרתי העובדא באברך אחד שהיה כועס בביתו בערב שבת, ובא לבקש עצה כיצד להיגמל מן הכעס, מפני שהבין שכעס זה מידה רעה, כמו עבודה זרה וכפירה, כמבואר בדברי חז"ל, ושאלתי אותו אם הוא צועק כשכועס, ואמר לי שאכן הוא צועק, ואמרתי לו שהעצה היא שיתאפק מלצעוק, כי הצעקה מגבירה את הכעס.

וכפי שמצינו (שבת קה, ב) לגבי משבר כלים בחמתו שהוא כעובד עבודה זרה, ולכן אם עשה כן בשבת פטור, כיון שאינו "מתקן" אלא "מקלקל", ולכאורה מה בכך שהוא כעובד עבודה זרה, הרי סוף סוף יש כאן תיקון, שמרגיע את עצמו בזה.

והביאור בזה כמו שכתב רש"י שם: "לאו מתקן הוא, שמלמד ומרגיל את יצרו לבוא עליו", היינו שאם אדם עושה פעולות מתוך הכעס, ומשבר כלים בחמתו, או שצועק, זה מחזק בו את טבע הכעס, ומרגילו לכעוס, ואפילו אם זה מועיל לו להירגע מהכעס, זוהי רק הרגעה זמנית, ויש כאן קלקול קיים, שמרגיל את יצרו לבוא עליו.

לכן העצה היא להתאפק מלצעוק, שבזה ירגיל את עצמו להיפך, להתגבר על הכעס, וזהו "תרגיל" של חינוך עצמי, כיון ששוקק מתוך הבנה שזה כדאי, במשך הזמן ההרגל נעשה טבע, ויחזור לטבעו האמיתי שהיצר הטוב ישלוט עליו, ולא היצר הרע של כעס.

ועל זה אנו מתפללים ומבקשים בכל בוקר "ואל ישלוט בנו יצר הרע ודבקנו ביצר הטוב", ויש גם תפילה על כעס, שלא אכעס ולא אכעיסך, כמו שמודפס בסיפורים בסוף שמונה עשרה.

צריכים להיזהר שלא לכעוס ביום ששי, וביותר בשבת, שהוא יום מנוחה וקדושה, כעס בשבת זה חמור מאד, ואדרבה, בשבת צריכים להיות בשמחה רבה, בלי מתח, לחייך ולהאיר פנים, ואפשר גם לדבר בצחות לשון קצת, לשם שמחת השבת, כדי שתהיה אווירה נעימה ושמחה בבית, אבל לא לומר דברי ליצנות.

ושמעתי מאבי זצ"ל מעשה שהיה עם הגאון רבי עקיבא איגר, שנכח פעם באיזה שמחה, ואחד מהיושבים שם אמר בדיחה, ושאל אותו הגרע"א לפרש הדברים, והשיב שלא אמר כן ברצינות אלא כבדיחה בעלמא, ואמר רבי עקיבא איגר, אם כן זהו מושב לצים, ואיני חפץ להיות כאן. בפרט בשבת מושב לצים זה חמור יותר.

זוהי הדרך להיות בשמחה רבה, ולחיות חיים מאושרים.

לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית

מרת **אסתר שפרה גוטרמן** ע"ה

בת הר"ר **יצחק שטרנבוך** זצ"ל

נלב"ע כ' סיון תשע"ד - תנצב"ה

לעילוי נשמת ר' **אליהו פנק** ז"ל

מסר נפשו ומאודו לחינוך צאצאיו
נזדכך ביסורים וקיבלם בדומיה

נלב"ע בפניא דמעלי שבתא ד' סיון - תנצב"ה

לעילוי נשמת האי גברא רבה הגאון

רבי **טוביה** בהג"ר **שמואל נתן אברמוביץ** זצ"ל

יגע כל ימיו בתורה והעמיד תלמידים רבים
מופלא בהטבה לזולתו ובוטרה מידותיו

נלב"ע ח"י סיון תשע"א - תנצב"ה

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

258

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א

שלוש מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ להעמיד להם מלך ולהכריז זרעו של עמלק ולבנות להם בית הבחירה, היינו שצריכים תחילה להעמיד מלך ורק אחר כך להכריז זרעו של עמלק, ושאל שהיה המלך הראשון בישראל, נתחייב במחית עמלק מצד תפקיד המלוכה, וכיון שלא קיים בשלמות את מה שהמלוכה מחייבת, זה סיבה לקחת ממנו את המלוכה, אבל דוד נכשל בדברים פרטיים שאינם שייכים לתפקיד המלוכה, ולכן לא לקחו ממנו את המלוכה.

וידוע מהגר"א לפרש מה שנאמר (תהלים לב, ה) "חטאתי אודיעך ועוונתי לא כסיתי אמרתי אודה עלי פשעי לה' ואתה נשאת עוון חטאתי סלה", וביאר הגר"א כי דוד המלך הודה על חטאו, ואמר חטאתי, כמו שכתוב (שמואל ב, יב) ויאמר דוד חטאתי לה', ורצה גם לומר המילים עוונתי ופשעתי, כדרך כל המתוודים שצריכים לומר חטאתי עוונתי פשעתי, אבל הקב"ה הידוע תעלומות ובוחן כליות ידע שדוד אמר זאת בכל כך התלהבות ובחרטה מוחלטת עד אשר גם המילה האחת "חטאתי" היה די בה להעביר את חטאו.

וזהו שאמר דוד המלך בתהלים "חטאתי אודיעך", היינו שאמרתי חטאתי. "ועוונתי לא כסיתי", רציתי גם לומר עוונתי. "אמרתי אודה עלי פשעתי", גם רציתי לומר פשעתי. אבל "ואתה נשאת עוון חטאתי סלה", מיד כשאמרתי חטאתי כבר סלחת לי.

אכן כל זה הוא בדוד המלך שנכשל בדבר שלא היה מתפקדי המלוכה, ולכן הועיל מה שאמר חטאתי ולא הפסיד את המלוכה, אבל שאול שנכשל בתפקיד המלוכה, ממילא היה בדין שיפסיד את המלוכה, ולא הועיל לו מה שאמר חטאתי וחזר בתשובה.

ניצול הכוחות בשלמות

ויש ללמוד מכאן גודל החיוב לכל אחד מלא את תפקידו בשלמות ולקיים חובתו בעולמו, ומי שמקבל כוחות ואינו מקיים בהם את חובתו זה דבר חמור מאד, וראוי לקחת ממנו את הכוחות.

ובשערי תשובה לרבינו יונה כתב (א, י) בענין החרטה: "והנה הבורא נפח באפי נשמת חיים חכמת לב וטובת שכל להכירו וליראה מלפניו ולמשול בגוף וכל תולדותיו וכו' ואחרי אשר בעבור זאת נבראתי ויהי בי היפך מזה למה לי חיים". אדם מקבל חיים כדי להרבות בהם כבוד שמים, וזהו תפקידו בימי חייו, ואם אינו מנצל את חייו לזה, למה לו חיים? כיון שאינו מקיים את התכלית שבשבילה נברא.

וכן כתב רבינו יונה באבות על המשנה (ג, י) שינה של שחרית וכו' מוציאין את האדם מן העולם. כי על מה נברא אדם, אך לעסוק בתורה, והיא אורך ימים ושנות חיים, ואם לוקח הוא דברים כאלה, למה לו חיים, וראוי לטרונו מן העולם, כי הבל הוא והבל ימיו, ואחר שחיה כמה שנים ונתעסק בעסקו ולא הועיל, הואיל שביטל התורה, על מה יוסיפו לו ימים? משל למלך שנתן מאה כסף לעבדו, והשליכם לים, וחזר וביקש ממנו אחרים, והלא ראוי שלא יתן לו יותר וכו'. עכ"ד.

אדם שאינו ממלא את תפקידו, ואינו מנצל כל כוחותיו לקיים חובתו בעולמו, מן הדין ראוי לקחת ממנו את הכוחות, אלא שיש גם מידת הרחמים, ואפשר לחזור בתשובה. ויפה שעה אחת קודם.

אמנם כדי לעשות תשובה צריכים קודם לדעת שיש חטא, ואם לא יודעים את החטא לא שייך לעשות תשובה, לכן צריכים ללמוד ספרי מוסר לדעת מה הם החטאים, מה צריך לעשות ומה אסור לעשות, וכשיודעים כבר אפשר לתקן ולחזור בתשובה.

זהו ענין לימוד המוסר, לייסר את עצמו בדברי תוכחה ומוסר, או לשמוע מוסר מאחרים, וזו התועלת של סדר המוסר בישיבות, שהוא סדר נצרך מאד, לידע מה חובתו בעולמו, וכיצד לקיימה.

לכבודי בראתי

שנינו בסוף פרקי אבות כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו שנאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתי יצרתיו אף עשיתיו, כל העולמות, אצילות, בריאה, יצירה, ועשייה, עולם העשייה הוא העולם הגשמי שלנו, וכן שאר העולמות, כל הבריאה, וכל מה שיש בעולם, הכל לכבוד שמים, זהו התכלית, שיהיה כבוד שמים.

ולכאורה וכי הקב"ה צריך כבוד, הרי הוא מלך הכבוד, אמנם הביאור הוא שכל זה בשבילנו, כדי לזכות אותנו, כלל ישראל, שעל ידי שאנו עוסקים בכבוד שמים, הננו זוכים בזה לעולם הבא.

וכיון שכל תכלית בריאת האדם והעולם הוא בשביל כבוד שמים, צריך באמת לנצל כל כוחותיו לזה, מן השמים נותנים לכל אחד כוחות, שכל וכישרונות, כוחות הגוף וכוחות הנפש, כדי שיעסוק בתורה ובמעשים טובים ועל ידי זה יתרבה כבוד שמים.

ומי שמנצל את כל כוחותיו, ועושה כל מה שהוא יכול לעשות, הרי הוא ממלא את תפקידו בשלמות, אבל מי שאינו עושה כל מה שהוא יכול, נמצא שאינו מקיים את התכלית שבשבילה נברא, וכיון שכל הכוחות ניתנו לו להרבות כבוד שמים, אם אינו עושה כל מה שהוא יכול בכוחותיו, מצד הצדק והדין היה ראוי שייקחו ממנו את הכוחות, ויישאר בלי כוחות, כי למה לו כוחות אם אינו משתמש בהם לתכלית התפקיד שבשבילו נברא להרבות כבוד שמים.

שאול באחת ועלתה לו

ומצינו דבר כזה מפורש בשאול המלך, שאמרו חז"ל (יומא כב, ב) שאול באחת ועלתה לו דוד בשתיים ולא עלתה לו, היינו ששאול המלך נכשל בחטא אחד והפסיד בגללו את המלוכה, ואילו דוד המלך למרות שנכשל בשני חטאים לא הפסיד את המלוכה.

וחטאו של שאול היה במחית עמלק, שנצטוו להרוג את כולם, והשאיר חלק מהם בחיים כמבואר בפסוקים (שמואל א, טו), ובתחילה שאול היה בטוח שעשה כדן, ולא הרגיש בחטאו, וכשפגש את שמואל הנביא אמר לו הקימותי את דבר השם, אבל שמואל הסביר לו את טעותו עד שהודה ואמר חטאתי. ומחמת החטא הזה הפסיד את המלוכה כמו שכתוב יען מאסת את דבר השם וימאסך ממלך וגו' קרע השם את ממלכות ישראל מעליך היום ונתנה לרעך הטוב ממך.

עד כדי כך, אפילו שזה היה בטעות, וחשב שעשה כדן, וגם עשה תשובה והודה ואמר חטאתי, אף על פי כן הפסיד את המלוכה, ואילו דוד המלך נכשל בשני חטאים, ובכל זאת לא הפסיד את המלוכה, וצריך ביאור למה שאול המלך הפסיד את המלוכה מחמת חטא אחד, ודוד המלך אפילו בשני חטאים לא הפסיד את המלוכה.

חטא בתפקיד המלוכה

וכבר רבו הפירושים בזה, ובספר העיקרים (מאמר רביעי פרק כ"ו) כתב לבאר: שדוד לא חטא במצוות פרטיות שנצטוו בה אחר שהיה מלך או במצוה פרטית שנצטוו בה בתורה מצד שהוא מלך, אלא במצוה כוללת אותו עם כל האנשים, ולכן ראוי שיהיה עונשו שווה לעונש כלל האנשים. אבל שאול חטא במצוה פרטית אליו מפי שמואל אחר שהיה מלך או מצד שהיה מלך שאמר לו שמואל שבעת ימים תוחל עד בואי אליך ואמר גם כן לך והכיתה את עמלק ולא תחמול עליו וגו' ובעבור זה נענש בהסרת המלכות מזרעו, עכ"ד.

היינו ששאול המלך נכשל בדבר שהוא מתפקדי המלוכה, כי מצות מחית עמלק מוטלת על המלך, כמו שמבואר בגמרא (סנהדרין כ, ב)

מי האיש החפץ חיים

והנה ידוע שיש יצר הרע חזק מאד ללשון הרע, ומספרים על אחד שלמד בראדן אצל מרן החפץ חיים זצ"ל, ופעם אחת אמר לחפץ חיים שהוא רוצה להיות איתו במחיצתו בגן עדן, וביקש ממנו שייתן לו עצה לזה, אמר לו החפץ חיים כי העצה היא שישמור את פיו מלדבר לשון הרע, אם ייזהר כמו החפץ חיים, אזי גם הוא יהיה "חפץ חיים", וממילא יזכה גם להיות במחיצתו בגן עדן.

החפץ חיים נקרא בשם זה מפני שכך הוא שם הספר הראשון שחיבר, כידוע שכל הספרים שחיבר היו לתועלת ולזיכוי הרבים כפי מה שהדור צריך, ומאחר שראה כי הדבר החשוב והנצרך ביותר לציבור הוא שמירת הלשון, לכן חיבר תחילה את ספרו חפץ חיים, והוא שולחן ערוך גדול על כל הלכות לשון הרע, שהראשונים לא האריכו בהם, וכתב ליקוט מקיף מכל הגמרות והפוסקים ראשונים ואחרונים, וגם באר מים חיים לברר כל דבר כיצד הדין להלכה, ואחר כך חיבר גם שמירת הלשון ובו דברי חיזוק והתעוררות להיזהר מלשון הרע.

וזה היה הספר הראשון שחיבר, מפני שראה כי הזיכוי הרבים הנצרך ביותר בשביל הציבור הוא להיזהר מלשון הרע, הגורם גם לשנאת חנים, וכפי שהאריך בהקדמתו שם כי זהו הסיבה לאריכות הגלות והמשך חורבן בית המקדש, והביא הרבה גמרות ומאמרי חז"ל בחומר עוון לשון הרע, עד כמה שהוא איום ונורא, רח"ל.

ואמר החפץ חיים לאותו תלמיד שאם ייזהר מלשון הרע יזכה להיות במחיצתו בגן עדן, אך הוא השיב שאינו יכול, לא לדבר לשון הרע ולא להזכיר ביקורת על שום אדם, וגם לא לשמוע ולא להאמין לדברי ביקורת, זה קשה מאד, ולא יוכל לעמוד בזה.

ופנה החפץ חיים לתלמידיו ואמר להם, תראו אותו, שהוא יכול לזכות לעולם הבא ולחיי נצח, וככל שיותר קשה להתגבר כך המדרגה יותר גדולה וזוכים ליותר עולם הבא, תענוגים כאלה שאין לשער, שעליהם נאמר (ישעיה סד, ג) עין לא ראתה אלוקים זולתך, אין לנו מושג בגודל התענוגים האלו! והוא מוכן להפסיד אותם מפני הקושי שצריך לטרוח ולהתאמץ קצת, היכן השכל! **הלא בשביל חיי העולם הזה אדם מתאמץ ועובד קשה להרוויח ממון ושאר הנאות של חיי שעה, וכי בשביל חיי הנצח בעולם הבא לא כדאי לטרוח!?**

ב"ה בזמן האחרון יש רבים שלומדים שמירת הלשון ומתחזקים בזה, ומי שעדיין אינו מחזק בזה, וקשה לו להתגבר, אפשר לכל הפחות בשבת לא לדבר לשון הרע, שבת היא קודש קדשים כמו שכתוב באיגרת הגר"א, וזה לא קשה כל כך להתרגל שבשבת לא מדברים ביקורת על שום אדם ולא רוצים לשמוע לשון הרע.

הכרתי אדם שכבר נפטר, שכשהיו יושבים כמה אנשים במסיבה או באיזו שמחה, וגם הוא היה יושב איתם, אם היה שומע שמתחילים לדבר לשון הרע, מיד היה קם ועוזב את המקום, כך הייתה הנהגתו, לברוח מלשון הרע ולא לשמוע דברי לשון הרע.

והנני מציע למי שעדיין אינו זהיר בזה, להתחיל לכל הפחות בשבת שלא לדבר לשון הרע, וכשמתחילים יום אחד, במשך הזמן מתרגלים בזה, וההרגל נעשה טבע, וכפי שמזכירים בברכות השחר שתרגלנו בתורתך, כך גם אפשר להתרגל להיזהר מלשון הרע.

כמו שאפשר לצום ביום כיפור שהוא רק יום אחד, כך גם אפשר לשתוק ולא לדבר לשון הרע יום אחד בשבוע, וכי לשתוק קשה יותר מאשר לצום! ומסתבר שביום כיפור גם לא מדברים לשון הרע, ואין זמן לזה, אם כן אפשר ששבת תהיה כמו יום כיפור לגבי לשון הרע, בלי לצום... זה לכאורה דבר שאינו קשה כל כך.

ואשרי מי שיתחזק בזה, בעזרת השם נזכה כולנו להתחזק בכל מה שצריך חיזוק בסייעתא דשמיא!

דיברנו כבר פעמים רבות וראוי לחזור ולעורר על זה, שלימוד המוסר הוא דבר גדול וחשוב מאד, ונותן לאדם חיים מאושרים. רבים סיפרו לי שלא היו רגילים בלימוד המוסר, והתחילו ללמוד מוסר בקביעות, ועל ידי זה הרגישו שינוי גדול בכל חייהם, שנעשו מאושרים ושמחים יותר, וכל החיים מסודרים על פי היראה והמוסר.

סדר יום על פי התורה

ככלל זה דבר חשוב מאד לחיות חיים מסודרים, עם סדר יום מסודר, ובספר הכוזרי (מאמר שלישי) מובא שהמלך הכוזרי ביקש מהחבר, ספר לי מהו סדר היום של החסיד שבכם, והשיבו החבר בדרך משל: "החסיד הוא הנוהר במדינתו, משער ומחלק לכל אנשיה טרפם וכל סיפוקם, וינהג בהם בצדק, לא יונה אחד מהם ולא יתן לו יותר מחלקו הראוי לו, וימצאם בעת צרכו אליהם שומעים לו, ממהרים לענות לו בעת קראו, יצוים ויעשו כמצוותו, יזהירו ויזהירו".

ואמר לו הכוזרי "על חסיד שאלתיך, לא על מושל", היינו כי בתשובה הנ"ל יש תיאור למי שהוא מושל, ולא לסדר היום של החסיד, אמר לו החבר "החסיד הוא מי שהוא מושל, נשמע בחושיו וכוחותיו הנפשיים והגופניים ומנהיגם ההנהגה הגופנית כמו שנאמר ומושל ברוחו מלוכד עיר והוא המוכן לממשלה", היינו שמדינתו של החסיד זה משל לגוף, ובני המדינה הם כוחות הגוף והנפש, והחסיד שולט ומושל בכל כוחותיו ומנהיגם עם סדר יום מסודר על פי התורה.

וכגון כשמתעורר משנתו, מיד הוא מתחיל לחשוב מה אני חייב, וכבר יש לו תכנית מסודרת לכל היום מה לעשות, תורה, ותפילה, ומעשים טובים, וברכות, וגם במחשבה, יש מחשבות של אמונה ויראת שמים, כמו שכתוב שויתי השם לנגדי תמיד, ובכל רגע ורגע במשך היום יש לו מה לעשות, דברים שהוא חייב ונברא בעבורם, ואין לו זמנים פנויים שצריך לחפש למלאות אותם בדברים בטלים, כי יש לו דברים חשובים מאד שצריך לעשות, והיצר הרע אינו שולט עליו, אלא הוא מנהיג את כל כוחותיו, עם סדר יום מסודר. זהו שלמות האדם.

וזה נוגע למעשה בפרט בששי ושבת, שאין בהם סדרים מסודרים כמו בכל השבוע, אמנם יש שצריכים לנוח, אבל צריכים גם ללמוד ולנצל הזמן בלי בטלה, וימים אלו הם כמעט שלישי מהחיים! שרבים מהציבור לא מחשיבים ולא מייקרים אותם כראוי, וממילא לא מנצלים את הזמן כמו שצריך, וזה דבר שצריך תיקון.

כבוד שבת המלכה

בפרט יש לעורר על קבלת שבת בזמנה לפני השקיעה, שיש כאלה שאינם זריזים בזה, כבר הזכרנו מה שמובא בגמרא (שבת קיט, א) שרבי חנינא בערב שבת היה מתעטף ואומר בואו ונצא לקראת שבת המלכה, ורבי ינאי היה אומר בואי כלה בואי כלה.

והרי חז"ל אמרו (בראשית רבה יא, ט) ששבת היא בת זוג של כלל ישראל, ואם שבת היא המלכה הרי כלל ישראל הם המלך, אבל מי שאינו מחשיב את השבת כמו מלכה, גם הוא אינו מלך, וזה תלוי באדם עצמו אם הוא מכבד את השבת כמו מלכה, ומקבל את השבת בזמן כראוי, אז גם הוא נחשב מלך, והמלכה היא בת זוגו.

ובאמת יש רבים מהציבור שמקבלים שבת בזמן, ובאים בשעה מוקדמת לקבלת שבת, וכך ראוי לכבודה של השבת, אבל מי שמקבל שבת ביחידות ולא בציבור, חסר בכבוד השבת.

והנה עשרה הם ציבור, ולהלכה אין הבדל בין עשרה לאלף בדברים שבקדושה, אבל כבר נאמר (משלי יד, כח) ברב עם הדרת מלך, וככל שהציבור יותר גדול, יש יותר הדרת מלך וכבוד שמים, וכשיש ציבור גדול יותר בקבלת שבת, זה יותר כבוד שמים, ומי ששותף בכבוד שמים זוהי זכות גדולה מאד. להיות שותף, ולא לפרוש מהציבור העוסקים בכבוד שמים, זה דבר גדול וזכות עצומה מאד!

לעילוי נשמת

מרת פנינה פערל גטקר ע"ה

ב"ר יעקב אריה זצ"ל

נלב"ע כ"ו סיון תשס"ט - תנצב"ה

לעילוי נשמת

ר' ישראל ארנטרובי ז"ל

בן ר' אלחנן הכהן הי"ד

נלב"ע כ"ה סיון תשס"ח - תנצב"ה

לעילוי נשמת הרבנית

מרת חיה מלכה גרודינסקי ע"ה

בת רבי אברהם זצ"ל

נלב"ע כ"ג סיון תרפ"ח - תנצב"ה

לעילוי נשמת הרב הצדיק

רבי יצחק גרודינסקי זצוק"ל

בן ר' זאב וואלף זצ"ל

נלב"ע כ"ה סיון תרפ"א - תנצב"ה

לעילוי נשמת הרב רבי אברהם ב"ר אליהו חיים אדלר-נשר זצ"ל

נלב"ע כ"ז סיון תשכ"ט - תנצב"ה